

**”Henkilökohtainen avustaja
merkitsee elämää”**

**Henkilökohtainen avustaja -järjestelmän nykytila ja muutos-
kohteet vammaisten työnantajien näkökulmasta
Keski-Suomessa**

Hanna Hiljanen

**Opinnäytetyö
Helmikuu 2009**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**
Sosiaali- ja terveysala

Tekijä(t) HILJANEN, Hanna	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 114	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi ”Henkilökohtainen avustaja merkitsee elämää” Henkilökohtainen avustaja -järjestelmän nykytila ja muutoskohteet vammaisten työnantajien näkökulmasta Keski-Suomessa		
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) KOSKIMIES, Helena		
Toimeksiantaja(t) Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus		
Tiivistelmä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskukselle tilaustyönä tehdyn tutkimuksen tavoitteena oli selvittää henkilökohtainen avustaja -järjestelmän nykytilaa sekä muutoskohteita vammaisten henkilöiden näkökulmasta. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat Keski-Suomen henkilökohtaisten avustajien työnantajat. Tutkimusmenetelmänä on käytetty postikyselyä, joka toteutettiin puolistrukturoidulla kyselykaavakkeella. Kyselykaavake lähetettiin 238 henkilölle maaliskuussa 2008. 85 palautuneen lomakkeen tulokset analysoitiin pääasiassa määrällisesti SPSS-tilasto-ohjelmaa käyttäen. Henkilökohtaisen avustajan avulla vammaiset henkilöt kokivat elävänsä ihmisarvoista elämää. Henkilökohtaisen avustajan palveluita käytettiin pääsääntöisesti päivittäisten asioiden hoitamiseen niin kotona kuin sen ulkopuolellakin. Yleisimmin henkilökohtaisen avustajan palveluita oli käytetty kuudesta kymmeneen tuntiin viikossa, keskiarvon ollessa 30,4 tuntia. Vammaiset työnantajat kykenivät pääsääntöisesti suoriutumaan heille kuuluvista työnantajavelvoitteista itsenäisesti, mutta osalle palvelua saavista ne olivat tuottaneet ongelmia. Työntekijöiden etsiminen oli tuottanut 60 prosentille henkilökohtaisten avustajien työnantajista ongelmia. Ongelmia oli esiintynyt myös työntekijöiden haastattelemisessa, palkan maksamisessa sekä lakisääteisten maksujen hoitamisessa. Tästä huolimatta henkilökohtaisten avustajien työnantajat kokivat tarvitsevansa apua ja tukea työnantajavelvoitteiden hoitamiseen suhteellisen vähän. Henkilökohtainen avustaja oli hankittu pääasiallisesti työvoimatoimiston palveluja hyödyntäen. Henkilökohtaisen avustajan toimenkuvaan kuului vastaajien mukaan keskeisimpänä tehtävänä kodin ulkopuoliossa asioinnissa avustaminen. Avustajajärjestelmän muutoskohteiksi oli kirjattu palkkausjärjestelmä, avustajien saatavuus, avustustuntien määrä, avustajien palkkauksen ja ammattikunnan aseman parantaminen sekä henkilökohtaisen avustajan saaminen subjektiiviseksi oikeudeksi. Tutkimuksen tuloksia on käytetty tilaajan toimesta henkilökohtaisen avustaja -järjestelmän kehittämiseen Keski-Suomessa. Jatkossa tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää vertailuaineistona uusille tutkimuksille.		
Avainsanat (asiasanat) vammainen, henkilökohtaiset avustajat, vammaispalvelut, vammaispolitiikka		
Muut tiedot		

Author(s) HILJANEN, Hanna	Type of Publication Bachelor´s Thesis	
	Pages 114	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title “The Personal Assistant Means Life” The Present State and the Changing Points of the Personal Assistant System from the Disabled Persons Point of View in Central Finland		
Degree Programme Degree Programme in Social Services		
Tutor(s) KOSKIMIES, Helena		
Assigned by The Center of Excellence on Social Welfare in Central Finland		
Abstract <p>The purpose of the study was to investigate the present state and the needs for change of the personal assistant system from the disabled person’s point of view. The study is made for The Center of Excellence on Social Welfare in Central Finland. The target group for the study comprised personal assistant’s employers in Central Finland.</p> <p>The research method was a mail survey made by using a semi-structured questionnaire. The questionnaire was sent to 238 people in March 2008. The results of the 85 returned questionnaires were analysed mainly quantitatively by using an SPSS statistical programme.</p> <p>With the help of a personal assistant the disabled persons felt like living a life worthy of a human being. Personal assistants services were mainly used for the. Generally personal assistants services were used from six to ten hours in a week. The mean value of the personal assistants usage was 30, 4 hours in a week. In most cases the disabled employers were able to handle the commitments which are part of the employers’ duty independently, but some of the employers felt those commitments difficult to handle. 60 % of the personal assistant’s employers have had problems finding a personal assistant. They have had also problems interviewing employees, paying wages and handling statutory payments. Despite of this, the personal assistant’s employers felt that they didn’t need that much help or support handling the employers’ commitments.</p> <p>Personal assistants were acquired mainly by using the employment agencies services. The answerers felt that the key task of the personal assistant was assisting the disabled employer with daily chores outside of the house. Things which should be changed in the personal assistant system in the disabled employers’ point of view were payroll system, finding the employees, amount of the hours admitted for the assistance, personal assistants rise in wages and getting the personal assistants professional status higher. Personal assistance was also demanded for subjective right for the disabled persons.</p> <p>The results have been utilized in developing the personal assistant system in Central Finland by the Center of Excellence on Social Welfare. In the future, the results can be utilized as a comparison material for new studies.</p>		
Keywords disability, personal assistants, disability services, disability policy		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

1 ” IHMISMÄISEN ELÄMÄN MAHDOLLISTAA VAIN OMA AVUSTAJA” ..	4
2 VAMMAISEN HENKILÖN OIKEUDET JA LAINSÄÄDÄNTÖ	6
2.1 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus	6
2.2 Vammaispoliittinen selonteko ja vammaispoliittinen ohjelma	7
2.3 Vammaisten oikeuksia ajavat tahot Suomessa.....	8
2.4 Palvelujärjestelmä ja vammaispalvelulain mukaiset palvelut.....	9
2.4.1 Subjektiiviset palvelut ja tukitoimet	10
2.4.2 Harkinnanvaraiset palvelut ja tukitoimet	12
3 HENKILÖKOHTAINEN APU	14
3.1 Avustajajärjestelmän historiaa	14
3.2 Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä.....	15
3.3 Avustajatoiminta Suomessa aiempien tutkimusten valossa.....	18
3.4 Henkilökohtaisen avustaja -järjestelmän tulevaisuuden näkymät.....	21
4 VAMMAISPALVELUIDEN SOSIAALITYÖN JA VERKOSTOITUNEEN ERITYISOSAAMISEN KEHITTÄMINEN -HANKE	23
4.1 Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hanke	23
4.2 Hankkeen tarkoitus ja tavoitteet.....	24
4.3 Hankkeen tavoitteiden toteutuminen	25
4.4 Jatkotavoitteet hankkeen päätyttyä.....	26
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	27
5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoite	27
5.2 Tutkimusongelmat.....	27
5.3 Tutkimuksen kohderyhmä	28
5.4 Aineistonkeruumenetelmän valinta ja kyselylomakkeen työstäminen.....	29
5.5 Aineiston keruu	31
5.6 Aineiston analysointi	32
5.7 Tutkimuksen luotettavuus.....	33
6 TULOKSET	35
6.1 Vastaaajien taustatiedot.....	35
6.2 Vammaisen henkilön toimiminen henkilökohtaisten avustajien työntajana Keski-Suomessa	37
6.2.1 Avustajan käyttötarkoitus	37
6.2.2 Avustajien tuntimäärä, työsuhde ja avustussuhteen kesto	39
6.2.3 Myönnettyjen avustustuntien riittävyys	42
6.2.4 Työnantajavelvoitteiden hoitaminen	43
6.3 Mitkä työnantajuuteen liittyvät asiat onnistuvat ja missä ilmenee ongelmia	44
6.4 Henkilökohtaisen avustajan hankkiminen	48
6.4.1 Avustajan toimenkuva ja hyvä avustaja vastaajien näkökulmasta	52
6.4.2 Eri tietolähteiden hyödyntäminen työnantajuuden tukena.....	55
6.5 Henkilökohtainen apu – järjestelmän kehittäminen	56
6.5.1 Koulutustarpeet.....	56
6.5.2 Muutoskohteet henkilökohtainen avustaja -järjestelmässä	60
6.5.3 Säilytettävät asiat nykyisessä henkilökohtainen avustaja -järjestelmässä ..	63
6.6 Henkilökohtaisen avustajan merkitys vammaiselle henkilölle	64

6.7 Vastaajien ajatuksia ja mielipiteitä.....	66
7 PÄÄTULOSTEN YHTEENVETO.....	67
7.1 Vammaisen henkilön toimiminen työnantajana.....	67
7.2 Työnantajuuden sujuminen.....	68
7.3 Henkilökohtaisten avustajien hankkiminen.....	69
7.3.1 Avustajan toimenkuva ja hyvän avustajan piirteet.....	70
7.3.2 Eri tietolähteiden hyödyntämismahdollisuudet.....	70
7.4 Henkilökohtainen avustaja -järjestelmän kehittäminen.....	70
8 POHDINTA.....	71
LÄHTEET.....	80
LIITTEET.....	84
Liite 1. Kyselylomake.....	83
Liite 2. Saatekirje vastaajille.....	90
Liite 3. Saatekirje kuntien henkilöstölle.....	91
Liite 4. Vastaajien taustatiedot.....	92
Liite 5. Avustajan käyttötarkoitus.....	94
Liite 6. Kokevatko vastaajat saavansa tarpeeksi henkilökohtaisen avustajan palveluita tarkasteltuna sukupuolen ja iän mukaan?.....	96
Liite 7. Kenen toimesta henkilökohtaisen avustajan työnantajalle kuuluvat tehtävät on hoidettu?.....	97
Liite 8. Onko työnantajavelvoitteiden hoitaminen aiheuttanut ongelmia vastaajille?.....	98
Liite 9. Onko työnantajavelvoitteiden hoitaminen aiheuttanut ongelmia vastaajille asumismuodon mukaan tarkasteltuna?.....	99
Liite 10. Onko työnantajavelvoitteiden hoitaminen aiheuttanut ongelmia vastaajille iän mukaan tarkasteltuna?.....	100
Liite 11. Onko työnantajavelvoitteiden hoitaminen aiheuttanut ongelmia vastaajille iän mukaan tarkasteltuna?.....	101
Liite 12. Kokevatko vastaajat tarvitsevansa apua ja tukea työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi?.....	102
Liite 13. Kokevatko vastaajat tarvitsevansa apua ja tukea työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi asumismuodoittain tarkasteltuna?.....	103
Liite 14. Kuinka monta prosenttia vastaajista tarvitsee apua sekä tukea työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi iän mukaan tarkasteltuna?.....	104
Liite 15. Mihin työnantajavelvoitteisiin vastaajat toivovat apua avustajakeskukselta iän mukaan tarkasteltuna?.....	105
Liite 16. Mitä kautta vastaajat ovat hakeneet avustajia tarkasteltuna asumismuodon, iän ja sukupuolen mukaan?.....	106
Liite 17. Kokevatko vastaajat että heillä on esiintynyt ongelmia avustajien sijaisuuksiin liittyen asumismuodon ja iän mukaan tarkasteltuna?.....	108
Liite 18. Avustajan tehtävät vastaajien mukaan asumismuodoittain tarkasteltuna.....	109
Liite 19. Mitkä ovat avustajan tehtävät vastaajien mukaan ikäryhmittäin tarkasteltuna?.....	110
Liite 20. Mitkä ovat avustajan tehtävät vastaajien mukaan sukupuolen mukaisesti tarkasteltuna?.....	111
Liite 21. Vastaajien mahdollisuus hyödyntää puhelinta työnantajuuden tukena... ..	112
Liite 22. Vastaajien (N = 85) halukkuus osallistua koulutukseen suhteessa taustamuuttujiin (sukupuoli, asumismuoto, ikä).....	113

Liite 23. Vastaajien mielipide tarvitsevatko henkilökohtaiset avustajat koulutusta taustamuuttujittain tarkasteltuna (sukupuoli, asumismuoto, ikä)	114
--	-----

KUVIOT

KUVIO 1. Tarkoitus johon vastaajat (N = 85) pääsääntöisesti henkilökohtaista avustajaa käyttävät.....	38
KUVIO 2. Vastaajien (N = 83) käyttämät henkilökohtaisen avustajan tuntimäärät viikossa	40
KUVIO 3. Henkilökohtaisen avustajien käyntikerrat viikossa vastaajilla (N = 64).....	40
KUVIO 4. Henkilökohtaisten avustajien lukumäärä jaoteltuna palkkauksen mukaisesti.....	41
KUVIO 5. Vastaajien (N = 81) henkilökohtaisen avustaja –palvelun käyttö vuosina.....	41
KUVIO 6. Myönnettyjen avustajatuntien riittävyys suhteessa asumismuotoon.....	42
KUVIO 7. Henkilökohtaisten avustajien hankintatavat (N=85).....	49
KUVIO 8. Henkilökohtaisen avustajan tehtävät vastaajien mukaan (N=85).....	52
KUVIO 9. Vastaajien (N = 85) mahdollisuus hyödyntää internetiä työnantajuuden tukena.....	55
KUVIO 10. Vastaajien (N = 85) mahdollisuudet hyödyntää internetpohjaista avustajavälitystä.....	56
KUVIO 11. Vastaajien (N = 85) halukkuus osallistua koulutukseen jossa käsiteltäisiin työnantajuuden asioita sekä henkilökohtainen apu – järjestelmää.....	57
KUVIO 12. Henkilökohtaisten avustajien koulutustarve vastaajien (N = 85) mukaan.....	58

1 ” IHMISMÄISEN ELÄMÄN MAHDOLLISTAA VAIN OMA AVUSTAJA”

Suomen lainsäädännön tulisi taata tasa-arvoisuus sekä yhdenvertainen osallisuus kaikille kansalaisille. Vammaisten henkilöiden kohdalla tasa-arvoisuutta ja osallistumismahdollisuuksia on pyritty turvaamaan lainsäädännön mukaisilla palveluilla ja tukitoimilla. Henkilökohtainen apu on yksi keskeisistä vammaisen henkilön osallisuutta ja tasavertaisuutta turvaavista lailla säädetyistä tukitoimista.

Olen itse toiminut henkilökohtaisena avustajana opiskeluaikanani ja kun minulle tarjoutui tilaisuus tehdä tutkimus avustajajärjestelmän toimivuudesta sekä mahdollisista muutoskohteista, tartuin siihen innolla. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hanke tilasi tutkimuksen, jonka tarkoituksena oli saada tietoa Keski-Suomen henkilökohtaisten avustajien työnantajien näkökulmasta avustajajärjestelmän nykytilasta sekä muutoskohteista.

Tutkimus on toteutettu postikyselyllä. Puolistrukturoidun kyselykaavakkeen avulla on pyritty selvittämään kuinka vammaiset henkilökohtaisten avustajien työnantajat hoitavat nykyisellään heille kuluvat työnantajavelvoitteet, mitkä asiat onnistuvat, missä ilmenee ongelmia ja kuinka järjestelmää tulisi muuttaa ongelmien syntymisen ehkäisemiseksi. Lisäksi kyselykaavake sisälsi kysymyksiä, joiden avulla pyrittiin kartoittamaan vammaisten työnantajien mahdollisuutta hoitaa avustajajärjestelmään kuuluvat asiat eri viestintävälineitä hyväksikäyttäen.

Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä on erittäin tärkeä tukimuoto usealle vammaiselle. Avustajajärjestelmässä esiintyy kuitenkin monia ongelmia ja löyhän lainsäädännön vuoksi myös erilaisia käytäntöjä. Vammaisten henkilöiden äänen kuuluviin saaminen on erityisen tärkeitä järjestelmää kehitettäessä ja uusia käytäntöjä suunniteltaessa. Juuri tämän vuoksi vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hanke tilasi tutkimuksen, jonka tuloksia tullaan hyödyntämään hankkeen kehitettäessä vammaispalveluita sekä erityisosaamista Keski-Suomessa. Taustalla oli myös tarve saada mahdollisimman paljon tietoa henkilökohtainen avustaja -järjestelmän nykytilasta sekä vammaisten tarpeista maakunnallista avustajakeskusta suunniteltaessa.

Tutkimusaiheen ajankohtaisuutta lisää henkilökohtaisen avun kehittämisen ollessa yksi hallitusohjelmaan kirjattu kehittämiskohde. Vammaisia koskettava lainsäädäntö tulee vaiheittain muuttumaan ja yksi sen ensimmäisistä muutoskohteista on henkilökohtainen apu.

Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä on ollut tutkimuksen kohteena aiemminkin. Pääsääntöisesti henkilökohtaista apua on tutkittu osana vammaispalvelulain mukaisia palveluita ja tukitoimia tutkittaessa. Pelkästään henkilökohtaista apua on Suomessa tutkittu verrattain vähän. Tämä tutkimus on tietävästi ainoa Keski-Suomessa toteutettu tutkimus henkilökohtaisesta avusta, joka keskittyy tarkastelemaan järjestelmää vammaisen henkilön näkökulmasta. Tästä tutkimuksesta ilmenee selkeästi vammaisen henkilön subjektiiviset kokemukset.

Erityiskasvatuksen ja vammaistyön ammattilaisena sosionomin ydinosaamiseen kuuluu palvelujärjestelmän sekä lainsäädännön tuntemus. Tämän tutkimuksen toteuttaminen on lisännyt tietämystäni vammaisille kuuluvista palveluista ja tukitoimista sekä lainsäädännöstä. Tutkimusprosessin aikana olen saanut myös arvokasta kokemusta verkostoyhteistyöstä ja palvelujärjestelmän tuntemukseni on kasvanut. Tutkimuksen tekeminen on kehittänyt taitojani tiedonhankinnassa, tutkimuskaavakkeiden työstämisessä sekä kirjallisessa raportoinnissa. Näen, että kaikki nämä seikat ovat hyödyksi sosionomin monimuotoisessa työssä. Jatkossa olen kykenevä toteuttamaan vastaavalaajuisen tutkimuksen tehokkaasti, sekä raportoimaan siitä. Tällainen taito on hyödyksi muun muassa projektimuotoisessa työskentelyssä.

Tutkimuksesta ilmenevät henkilökohtainen avustaja -järjestelmän merkitys vammaiselle, järjestelmän nykytila ja kohennuskohteet, aidosti vammaisen henkilön näkökulmasta. uskon, raportin lukemisesta ja tutkimustulosten tarkastelusta olevan hyötyä vammaisten henkilöiden lisäksi kaikille heidän kanssaan työskenteleville sekä palveluita kehittäville tahoille.

2 VAMMAISEN HENKILÖN OIKEUDET JA LAINSÄÄDÄNTÖ

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan universaaleja oikeuksia, jotka ovat erityisen tärkeitä tai perustavanlaatuisia ja kuuluvat jokaiselle ihmiskunnan jäsenelle. Vammaisella henkilöllä tulisi olla samat ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuin muilla ihmisillä. Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ja Euroopan Unionin jäsenenä Suomi on sitoutunut edistämään kaikille ihmisille, sukupuoleen, ikään, ihonväriin, uskontoon, alkuperään, kieleen tai vammoihin katsomatta avointa ja syrjimätöntä yhteiskuntaa. Suomen perustuslaki (L 11.6.1999/731) takaa vammaisen henkilön tasavertaisuuden ja syrjimättömyyden. Valtion tulisi turvata perusoikeuksien sekä ihmisoikeuksien toteutuminen. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 7; Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 5.)

2.1 YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (Convention on the Rights of Persons with Disabilities), lyhyemmin vammaissopimuksen, tarkoituksena on edistää, suojella sekä taata jokaiselle vammaiselle henkilölle kaikki ihmisoikeudet sekä perusvapaudet yhdenvertaisesti ja täysimääräisesti. Lisäksi sopimuksen tarkoituksena on edistää vammaisten henkilöiden synnynäisen arvon kunnioittamista. Koska YK:n ihmisoikeussopimusten toteutuminen vammaisten kohdalla on ollut puutteellista, luotiin tämä erityinen vammaissopimus takaamaan tasa-arvoinen elämä vammaisille henkilöille. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja hyväksyttiin 13.12.2006 YK:n yleiskokouksessa. Sopimus avautui valtioiden allekirjoitettavaksi 30.3.2007. (Sistonen 2008.)

Sopimuksen päätavoitteina ovat kolmannen artiklan mukaan:

- synnynäisen arvon, yksilöllisen itsemääräämisoikeuden ja riippumattomuuden kunnioittaminen
- yhdenvertaisuus
- täysimääräinen ja tehokas osallisuus yhteiskuntaan

- erilaisuuden kunnioittaminen ja vammaisten henkilöiden hyväksyminen osana ihmisten monimuotoisuutta ja ihmiskuntaa
- mahdollisuuksien yhdenvertaisuus
- esteettömyys ja saavutettavuus
- miesten ja naisten välinen tasa-arvo
- vammaisten lasten kehittyvien kykyjen ja identiteetin kunnioittaminen. (United Nations 2008, 5.)

Vammaissopimus käsittää kaiken kaikkiaan 50 artiklaa, jotka muodostavat tiiviin kokonaisuuden. Artikloissa käsitellään sopimuksen tarkoituksen, yleisten määritelmien sekä yleisten periaatteiden lisäksi muun muassa valtioiden velvollisuuksia, tietoisuuden lisäämistä, esteettömyyttä koskevia asioita, koulutusta, terveyttä ja vapaa-ajan viettoa koskevia asioita vammaisen ihmisen kohdalla. (Sivula 2007.)

Jotta vammaissopimuksen sisältö astuu voimaan, on se ratifioitava. Vaikka Suomen kansallinen lainsäädäntö on suurimmalta osin vammaissopimuksen mukainen, tullaan lainsäädäntömuutoksia tekemään. Sosiaali- ja terveysministeriö sekä sisäasiainministeriö ovat ilmoittaneet, että heidän toimialoillaan lainsäädäntömuutokset ovat tarpeen. Ulkoasiainministeri Alexander Stubbin (2008, 3) mukaan jo valmisteilla olevat lainsäädäntömuutokset ja vammaissopimuksen täytäntöönpanoon liittyvän kansallisen seuranta- ja koordinaatioelimen asettaminen vaatii useampien vuosien valmisteluajan, jonka jälkeen YK:n vammaissopimus sekä sen valinnainen pöytäkirja voidaan ratifioida.

2.2 Vammaispoliittinen selonteko ja vammaispoliittinen ohjelma

Jotta YK:n vammaissopimuksen vaatimuksiin voitaisiin vastata, hallitus valmistelee vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) vammaisten henkilöiden oikeudenmukaisen aseman turvaamiseksi. Lähtökohtana vammaispoliittiselle ohjelmalle pidetään hallituksen vammaispoliittista selontekoa (2006). (Sistonen 2008.)

Vuonna 2006 valmistuneessa valtioneuvoston selonteossa mainitaan suomalaisen vammaispolitiikan perustuvan kolmeen pääperiaatteeseen. Nämä keskeiset periaatteet ovat vammaisen henkilön oikeus yhdenvertaisuuteen, oikeus osallisuuteen sekä oikeus tarpeellisiin tukitoimiin ja palveluihin. Yhdenvertaisuuden tulisi olla kaikkien ihmis-

ten perusoikeus ja pohjana yhdenvertaisuusajattelulle toimii syrjimättömyys. Suomi on YK:n sekä Euroopan Unionin jäsenenä sitoutunut edistämään jokaiselle kansalaiselle avointa ja syrjimätöntä yhteiskuntaa, vammaisten henkilöiden syrjimättömyys on turvattu jo perustuslaissammekin. Vammaisilla henkilöillä on tasa-arvoinen oikeus kaikkeen osallisuuteen muihin kansalaisiin nähden. Jotta vammaisen henkilö kykenisi osallistumaan tasapuolisesti muiden kanssa, tulisi ottaa huomioon vammaisten henkilöiden tarpeet sekä osallistumista rajoittavat esteet. Ottamalla etukäteen huomioon osallistumista haittaavat seikat, voidaan vammaisten henkilöiden osallisuutta kasvattaa. Jotta vammaisella olisi paremmat mahdollisuudet toimia samalla tavoin kuin eivammaiset kansalaiset, pyritään palveluiden sekä tukitoimien avulla lieventämään vammaisuudesta aiheutuvia haittoja sekä lisäämään muun muassa osallisuuden mahdollisuuksia ja itsemääräämisoikeutta. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 28.)

Vammaispoliittisen selonteon (2006) mukaan toimenpiteet, joiden avulla Suomen vammaispolitiikan pääelementit voidaan mahdollisesti saavuttaa ovat:

- vammaispoliittisen ohjelman luominen
- vammaisten työllistymisen edistäminen
- toimeentulon turvaaminen
- koulutuksen yhdenvertaistaminen ja tarvittavan tuen tarjoaminen opiskeluun
- oikeus kulttuurillisiin palveluihin tullaan turvaamaan sekä saavutettavuutta niihin tullaan parantamaan
- asumisen mahdollisuuksien kehittäminen
- vammaisen oman elämän hallinnan parantaminen vammaispalveluiden avulla
- teknologian luomien mahdollisuuksien lisääminen vammaisten tueksi
- vammaistutkimuksen sekä vammaisia koskevaa tiedonhankintaa lisättävä ja kehitettävä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 29–32.)

2.3 Vammaisten oikeuksia ajavat tahot Suomessa

Valtakunnallinen vammaisneuvosto toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä ja siitä säädetään Valtioneuvoston asettamispäätöksellä. Valtakunnallinen vammaisneuvosto, eli VANE on viranomaisten sekä vammaisten henkilöiden, heidän omais-

tensa sekä vammaisjärjestöjen yhteistoimintaelin. Se pyrkii vaikuttamaan vammaisia henkilöitä koskevaan päätöksentekoon, tekee aloitteita ja esityksiä ja valvoo vammaisten ihmisoikeuksien toteutumista. (Valtakunnallinen vammaisneuvosto 2007.)

Valtakunnallisen vammaisneuvoston lisäksi kunnanhallitus voi vammaispalvelulain 13§:n mukaan asettaa vammaisneuvoston, jonka tehtävänä on edistää ja seurata vammaisten henkilöiden kannalta päätöksentekoa sekä toimintaa kunnallishallinnon eri toimialoilla. (L 3.4.1987/380.)

Vammaisten opiskelijoiden vuonna 1973 perustama Kynnys ry toimii vammaisten ihmisten perus- sekä ihmisoikeuksia ajavana järjestönä Suomessa. Kynnys ry:llä on toimipisteitä kuudella paikkakunnalla, joiden lisäksi erilaisia toimintaryhmiä kokoontuu ympäri Suomea. Kynnys ry työskentelee vammaisten henkilöiden tasa-arvon toteutumisen puolesta niin kotimaan tasolla kuin kansainväliselläkin tasolla sekä pyrkii pitämään huolta, että vammaisten kansalaisten tarpeet muistetaan ottaa huomioon päätöksiä tehdessä. Järjestö kannustaa ja tukee vammaisia henkilöitä toimimaan omien oikeuksiensa puolesta, sekä antaa konsultaatiota vammaisia koskevissa asioissa. (Kynnys ry 2006.)

Edellä mainittujen tahojen lisäksi Suomessa toimii lukuisia vammaisjärjestöjä, jotka täydentävät vammaisille tarkoitettuja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Nämä järjestöt ovat jäsenmäärältään hyvin erikokoisia ja niiden toiminnan tarkoitus ja laajuus vaihtelevat. Usein tällaiset järjestöt ajavat pääasiallisesti yhteen vammaryhmään kuuluvien henkilöiden etuja, mutta pienien, harvinaislaatuisten vammaryhmien järjestöt ovat usein myös pyritty yhdistämään jonkin suuremman järjestön toimintaan, jotta voimavarat voitaisiin järkevästi yhdistää. Erilaiset vammaisjärjestöt voivat muun muassa tarjota lainopillista neuvontaa ja tukea jäsenilleen, tarjota vertaistukea ja tietoa, kouluttaa tukihenkilöitä tai tukiperheitä, sekä järjestää monenlaista vapaa-ajan toimintaa. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 386–387.)

2.4 Palvelujärjestelmä ja vammaispalvelulain mukaiset palvelut

Suomen sosiaali- ja terveystalvet on säädetty järjestettäväksi pääsääntöisesti julkisen sektorin kautta. Sosiaali- ja terveystalvet on usean eri säännöksen mukaan siirretty kuntien järjestämisvelvollisuuden piiriin. Perustuslaki (L 11.6.1999/731) sekä

kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet ovat perustana kunnalliselle järjestämisvelvollisuudelle ja sitä täsmentävät yleiset lait kuten esimerkiksi sosiaalihuoltolaki (L 17.9.19882/710) sekä kansanterveyslaki (L 28.1.1972/66). (Kumpuvuori & Högbacka 2003, 33–34.) Vammaisten kuten muidenkin kansalaisten kohdalla tavoitteena on, että yleiset palvelut vastaisivat kaikkien tarpeeseen. Näin ollen vammaisia henkilöitä koskettavat erityislait ovat suhteessa toissijaisia yleisiin lakeihin nähden. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2008.)

Kunnan järjestämät palvelut jaetaan yleisesti harkinnanvaraisiin eli määrärahasidonnaisiin sekä subjektiivisiin, määrärahoista riippumattomiin palveluihin. Harkinnanvaraisia palveluita myönnetään kuntalaisten tarpeiden, sekä kunnan määrärahojen puitteissa, kun taas subjektiiviset palvelut kunnan on järjestettävä aina niitä tarvitseville. (Ahvenainen 2001.) Tämä jaottelu harkinnanvaraisiin ja subjektiivisiin palveluihin on vammaisten henkilöiden aseman kannalta tärkeää. Kumpuvuoren ja Högbackan (2003) mukaan jaottelu ei kuitenkaan aina ole itsestään selvää palveluja hakeville kuntalaisille. (Mts. 34–35.)

Vammaispalveluja kunnissa toteutetaan pääsääntöisesti lain vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista (L 3.4.1987/380) eli vammaispalvelulain sekä vammaispalveluasetuksen (A 18.9.1987/759) perusteella. Vammaispalvelulaki tuli asteittain voimaan vuodesta 1988 lähtien, syrjäyttäen vuodesta 1946 voimassa olleen invalidihuoltolain. Kehitysvammaisten kuntalaisten kohdalla laki (L 23.6.1977/519) ja asetus (A 23.12.1977/988) kehitysvammaisten erityishuollosta vastaa osaan palvelutarpeista. (Kumpulainen 2003, 19.)

2.4.1 Subjektiiviset palvelut ja tukitoimet

Subjektiivisten oikeuksien kohdalla kunnalla on erityinen, määrärahoista riippumaton järjestämisvastuu. Mikäli asiakas täyttää laissa määritellyt vaikeavammaisuuden kriteerit, on hänen saatava tarvitsemansa palvelu kunnan rahatilanteesta huolimatta. Tällaisia kunnan järjestämisvelvollisuuden alaisia palveluita ovat vammaispalvelulain mukaisesti kuljetuspalvelut, tulkkipalvelut, asunnonmuutostyöt, asuntoon kuuluvat välineet ja laitteet, palveluasuminen sekä päivätoiminta. (Malm ym. 2004, 368, 374.)

Kohtuulliset kuljetuspalvelut niihin liittyvine saattajapalveluineen on korvattava vaikeavammaiselle kuntalaiselle. Kuljetuspalveluiden piiriin katsotaan kuuluvaksi vaikeavammaisen henkilön työssäkäynti, opiskelu, asiointi, yhteiskunnallinen osallistuminen, vapaa-ajan liikkuminen sekä muut jokapäiväiseen elämään kuuluvat kuljetukset. Työ- ja opiskelumatkojen lisäksi vaikeavammaisella kuljetuspalveluiden käyttäjällä on lain mukaan oikeus vähintään 18 yhdensuuntaiseen matkaan kuukaudessa. Kunta voi järjestää kuljetuspalvelunsa muun muassa taksikuljetuksina, yhteiskuljetuksina tai palvelulinjoja hyödyntäen. Asiakkaiden yksilölliset tarpeet tulisi kuitenkin ottaa huomioon kuljetuksia suunniteltaessa. (Malm ym. 2004, 371–372.)

Vaikeasti kuulovammaiset, kuulonäkövammaiset tai puhevammaiset henkilöt ovat oikeutettuja tulkkipalveluihin. Vähimmäistuntimäärä vapaa-aikaa ja asiointia koskevien tulkkipalveluiden osalta on vaikeasti kuulonäkövammaisen kohdalla 360 tuntia kalenterivuodessa ja muiden vaikeavammaisten kohdalla 180 tuntia vuodessa. (L 3.4 1987/380.)

Kolmas ehdottoman järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluva asia on palveluasuminen. Palveluasuminen voidaan järjestää joko palvelutaloasumisena tai kotiin järjestettävien riittävien tukitoimien avulla. Palveluasuminen voidaan järjestää esimerkiksi kotipalvelun, omaishoidon tai henkilökohtaisen avustajan avulla. Edellä mainittuja tukitoimia on myös mahdollista yhdistää palveluasumisen onnistumiseksi. Mikäli palveluasuminen mahdollistetaan henkilökohtaisen avustajan turvin, on henkilökohtaisen avustajan palvelu tuolloin vammaiselle henkilölle vammaispalvelulain mukainen subjektiivinen oikeus. (Malm ym. 2004, 373.)

Vammaisen henkilön asuminen omassa kodissa pyritään mahdollistamaan kohtuullisten asunnonmuutostöiden sekä asuntoon kuuluvien laitteiden ja välineiden avulla. Yleisempiä korvattavia muutostöitä vammaisen vakituisessa asunnossa tai sen välittömässä läheisyydessä ovat ovien leventämiset, luiskien asentamiset sekä WC- ja pesutilojen rakentamiset asiakkaalle soveltuviksi. Korvattaviksi kuluiksi lasketaan myös muutosten suunnittelukustannukset sekä esteiden poistaminen asunnon lähiympäristöstä asuntoon kulkemisen mahdollistamiseksi. (A 18.9.1987/759.)

Vammaispalvelulain mukaisesti kunnan on järjestettävä päivätoimintaa työikäiselle vaikeavammaiselle henkilölle, joka ei ole kykeneväinen osallistumaan sosiaalihuolto-

lain (L 17.9.1982/710) mukaiseen työtoimintaan ja jonka toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin. (L 3.4 1987/380.)

2.4.2 Harkinnanvaraiset palvelut ja tukitoimet

Osa vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista on harkinnanvaraisia eli sidoksissa kunnan määrärahoihin. Näitä palveluita ja tukitoimia myönnetään budjettiin merkityn määrärahan mukaan. Harkinnanvaraisia, määrärahoihin sidoksissa olevia palveluita vammaisten kohdalla ovat muun muassa kuntoutusohjaus, sopeutumisvalmennus, henkilökohtainen avustaja, päivittäisissä toiminnoissa tarvittavat välineet, laitteet ja koneet, ylimääräiset vaatekustannukset sekä ylimääräiset ravintokustannukset. (Vesimäki 2008a, 8-12.)

Kuntoutusohjauksen avulla pyritään neuvomaan ja ohjaamaan vammaista sekä hänen läheisiään löytämään toimivat ratkaisut arkielämään. Lisäksi kuntoutusohjauksella pyritään neuvomaan sekä avustamaan vammaista hänelle kuuluvien palveluiden sekä tukien piiriin. (Räty 2002, 135–136.)

Sopeutumisvalmennuksella pyritään toimintakyvyn ylläpitämiseen neuvonnan, opastuksen sekä valmennuksen avulla. Sopeutumisvalmennus on tarkoitettu yleensä vammaiselle sekä hänen läheisilleen. Sopeutumisvalmennusta myönnetään myös lääkinällisenä kuntoutuksena terveydenhuollon sekä Kelan kautta. (Räty 2002, 136.)

Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä on taloudellinen tukitoimi. Mikäli vammaisen henkilö tarvitsee runsaasti toisen henkilön apua päivittäisissä toiminnoissaan kotona tai sen ulkopuolella, opinnoissaan, työssään, harrastuksissa tai yhteiskunnallisessa osallistumisessa kunta voi korvata avustajan palkkakustannukset vammaispalveluna. Vammaisen henkilö palkkaa henkilökohtaisen avustajansa, tai mahdollisesti useampia ja toimii heidän työnantajanaan. (Räty 2002, 122–123.)

Vaikeavammaisen henkilö voi saada avustusta päivittäisissä toimissa tarvittavien välineiden, laitteiden tai koneiden ostoon jotka eivät kuulu lääkinnällisen kuntoutuksen piiriin. Pääsääntöisesti korvaus on puolet laitteen hankinnasta aiheutuneista kustannuksista, mutta kalliit laitteet voidaan myös myöntää vammaiselle henkilölle pitkäai-

kaislinaan, jolloin laitteen omistaa kunta. Tällöin kunta vastaa laitteen korjauskustannuksista. Kun vammainen ei enää tarvitse kyseistä laitetta, palautuu se kunnalle ja se voidaan myöntää uudelle jollekulle toiselle. (Malm ym. 2004, 370; Vesimäki 2008a, 10.)

Vaikeavammainen henkilö voi anoa korvausta ylimääräisistä vaatekustannuksista, joita syntyy vamman tai sairauden vuoksi. Kyse voi olla vamman tai sairauden vuoksi normaalia nopeammin kuluvien vaatteiden hankintakustannuksista tai vaatteiden ja jalkineiden teettämiskustannusten korvaamisesta. Erityisvaatetuksen tarve harkitaan aina yksilöllisesti ja on tarpeeseen perustuvaa. (Räty 2002, 155.)

Erityisravinnosta tai erityisravintovalmisteiden käytöstä johtuvat normaalia suuremmat kustannukset voidaan korvata vammaispalvelulain nojalla. Edellytyksenä korvauksen saamiselle on se, että erityisravinnon käyttäminen on vammaisen henkilön kohdalla välttämätöntä. Kustannuksia korvatta otetaan huomioon Kelan kautta mahdollisesti maksettavat etuudet (lapsen hoitotuki, vammais- tai eläkkeensaajan hoitotuki), jotka ovat aina ensisijaisia. (Malm ym. 2004, 371.)

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista tulee muuttamaan 1.9.2009. Lakimuutoksen myötä vammaisen henkilön yksilöllinen avuntarve tulee ottaa huomioon, palvelusuunnitelma sekä avuntarpeen arviointi on laadittava viivyttämättä. Lain suhdetta muihin lakeihin on tarkennettu, samoin kuin vammaisille tarkoitettujen palveluiden järjestämisvelvollisuutta. Lisäksi lakimuutos velvoittaa kuntaa järjestämään 1.9.2009 lähtien vaikeavammaiselle henkilölle henkilökohtaista apua päivittäisistä toimista selviytymiseen, työhön sekä opiskeluun siinä laajuudessa kuin vaikeavammainen niitä tarvitsee selviytyäkseen edellä mainituista. Vaikeavammaisen on kuitenkin kyettävä itse määrittelemään saamansa avun sisältö ja toimintatapa. (L 3.4 1987/380.)

Lisäksi vaikeavammaisella on oikeus saada henkilökohtaista apua syyskuusta 2009 lähtien 10 tuntia kuukaudessa, ja vuoden 2011 alusta 30 tuntia kuukaudessa vapaaajan toimintoja varten. Henkilökohtaisen avun järjestämistapoja lakimuutoksen myötä on kolme, nykyisen yhden sijaan. Lakimuutosten astuttua voimaan vammaisella henkilöllä on lisäksi paremmat mahdollisuudet taloudelliseen tukeen vammaisuuden aiheuttamien lisäkustannusten korvaamisesta. Tällaisia lisäkustannuksia aiheuttavia asioita

ovat muun muassa välineet ja laitteet, sekä niiden muutostyöt, joita vammainen tarvitsee selviytyäkseen arkipäivästä, erityisravinnosta ja vaatetuksesta aiheutuneet kustannukset sekä asunnonmuutostyöt. (L 3.4 1987/380.)

3 HENKILÖKOHTAINEN APU

3.1 Avustajajärjestelmän historiaa

Henkilökohtaisen avustajatoiminnan juurien voidaan sanoa olevan Yhdysvalloissa. 1960-luvun lopulla kolmen vaikeasti vammaisen opiskelijan kerrotaan vakuuttaneen rahoittajat antamaan heille pääomaa avustajien palkkaamiseen. Nämä vammaiset Kalifornian Berkeleyn yliopiston opiskelijat asuivat opiskelujensa aikaan sairaalassa, koska muuta vaihtoehtoa tuohon aikaan ei ollut. He kuitenkin toivoivat toisenlaista vaihtoehtoa asumiselle, sillä he olisivat halunneet elää laitoksen ulkopuolella muiden opiskelijoiden tavoin. Saatuaan rahoittajat sekä sairaalan vakuuttuneeksi ideastaan asua palkatun avustajan turvin laitoksen ulkopuolella, keräsivät nämä nuoret opiskelijat huomattavasti ihailua osakseen selviytyessään asumisesta ja elämisestä uudella tavalla. Uusi tapa osoittautui myös edullisemmaksi kuin sairaalassa eläminen. Nämä vammaiset opiskelijat keräsivät vähitellen ympärilleen kasvavan ihmisjoukon, jotka lähtivät viemään vammaisten asioita eteenpäin. (Heinonen & Saraste 2006, 18–19.) Näin sai alkunsa Independent Living -liike (Heiskanen 2008, 49).

Independent Living -liike eli itsenäisen elämän liike antoi vammaisille mahdollisuuden saada äänensä kuuluviin. Liike ajoi vammaisten ihmisten aseman parantamista vaatimalla heille muun muassa riippumattomuutta ja mahdollisuutta itsenäiseen elämään. Liikkeen ensimmäinen keskus perustettiin vuonna 1972 Berkeleyssä ja se palveli vammaisten opiskelijoiden lisäksi yhteisön muita vammaisia henkilöitä. Independent Living -liike piti tärkeänä sitä, että vammaiset olivat oman elämänsä parhaita asiantuntijoita. Lisäksi liike ajoi muun muassa ympäristön esteiden poistamista, yhteiskunnan asenteiden muuttamista sekä avun hyödyntämistä itsenäisen elämän mahdollistajana. (Heiskanen 2008, 49–50.)

Vaikkakin Independent Living -liike on kotoisin Yhdysvalloista, on samansuuntaisia ajatuksia syntynyt ympäri maailmaa samoihin aikoihin. Suomessa polion jälkitilana

hengityskoneen varaan jääneet henkilöt saivat kotihoitoa yhteiskunnan kustannuksella jo 1960-luvulla, mutta tämän avustajatoiminnan vaikutuksesta henkilökohtainen avustaja -järjestelmän kehitykselle ei ole paljoakaan tietoa. (Heinonen & Saraste 2006, 22.)

Suomessa yleinen ajatus kotona tapahtuvasta hoidosta kehittyi 1970-luvun alkupuoliskolla, jolloin hoitoa annettiin kotiavustajien ja kotisairaanhoidtajien avulla. Nämä palvelut eivät vastanneet kuitenkaan vaikeasti vammaisten henkilöiden tarpeisiin lainkaan ja niiden luonne oli kaikkea muuta kuin vammaisen omaa tahtoa ja itsemääräämisoikeutta kunnioittava. (Heinonen & Saraste 2006, 22.)

Avustajatoiminnan varsinainen idea alkoi kuitenkin konkretisoitua Suomessa 1970-luvun loppupuoliskolla Gunilla Sjövallin palattua vuonna 1978 opintomatkaltaan Tanskasta. Sjövall toi mukanaan Tanskasta mallin, jonka mukaisesti vammaisen henkilö palkkaa itselleen avustajan selviytyäkseen jokapäiväisestä elämästä laitosten ulkopuolella. Gunilla Sjövall onkin ensimmäinen suomalainen, jolle on myönnetty taloudellista avustusta kunnan taholta henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen, tämä kuitenkin vaati pitkää ja päättäväistä taivuttelua toteutuakseen. (Heiskanen 2008, 7.) Pikkuhiljaa useampikin kunta myönsi vammaisille asukkailleen korvausta avustajan palkkaamiseksi ja ajatus tällaisesta tukimuodosta kehittyi hiljalleen. Lainsäädäntöön henkilökohtaisesta avustajatoiminnasta saatiin maininta Suomessa vuonna 1988. Tällöin astui voimaan uusi laki, laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Lyhyemmin vammaispalvelulainiksi kutsuttu laki muun muassa antoi vammaisille mahdollisuuden saada taloudellista avustusta henkilökohtaisen avustajan palkkaamiseen kunnalta. (Heinonen & Saraste 2006, 32.)

3.2 Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä

Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä pohjautuu lakiin vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Lain täytäntöönpanoa sekä soveltamista täsmentää vammaispalveluasetus. Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä on vammaispalvelulain mukainen taloudellinen tukitoimi, jonka tarkoituksena on edistää vammaisen henkilön perus- ja ihmissoikeuksien toteutumista. Vammaisen henkilö voi tämän tukitoimen avulla palkata itselleen henkilökohtaisen avustajan, jotta hän voi

asua ja elää itsenäisesti sekä omaehtoisesti mahdollisimman tasa-arvoisena yhteiskunnan jäsenenä. (Konttinen 2008, 3.)

Vammaispalvelulain mukaisesti henkilökohtaisen avustajan palveluihin on oikeutettu henkilö, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (L 3.4.1987/380, 2§). Palveluasumisena järjestettävän henkilökohtaisen avun (subjektiivinen oikeus) kriteerinä vammaispalveluasetuksen mukaisesti pidetään hakijan vaikeavammaisuutta. Tällöin katsotaan, että vammaisen henkilö tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutuakseen jatkuvaluontoisesti, vuorokauden eri aikoina tai muutoin runsaasti. (A 18.9.1987/759, 11§.)

Vammaispalvelulain mukaisesti henkilökohtainen avustaja kuuluu määrärahasidonnaisiin palveluihin ja avustaja myönnetään taloudellisena tukitoimena. Henkilökohtainen avustaja voidaan kuitenkin myöntää vaikeavammaiselle henkilölle myös osana palveluasumista. Tällöin avustaja on vammaiselle subjektiivinen oikeus ja kunnan on järjestettävä kyseinen palvelu määrärahoista riippumatta. Laissa on erityinen maininta, jonka mukaan kunnalla ei kuitenkaan ole velvollisuutta palveluasumisen järjestämiseen, mikäli palvelua hakeva henkilö on jatkuvan laitoshoidon tarpeessa. (Heinonen & Saraste 2006, 32–33.)

Vammaispalveluasetuksessa (1987) on säädetty henkilökohtaisesta avustajasta seuraavanlaisesti:

Kustannukset henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta voidaan korvata sellaiselle vammaiselle henkilölle, joka tarvitsee runsaasti toisen henkilön apua kotona jokapäiväiseen elämään liittyvissä asioissa tai kodin ulkopuolella asioiden hoitamisessa, opiskelussa, harrastuksissa, työssä ja yleensä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. (A 18.9.1987/759, 16§.)

Lisäksi asetuksessa mainitaan, että kustannuksiksi luetaan myös lakisääteiset maksut sekä muut kohtuullisiksi luettavat välttämättömät kulut, joita aiheutuu avustajan palkkaamisesta. Kuntaa velvoitetaan myös tarvittaessa opastamaan ja neuvomaan vammaista työnantajaa avustajan palkkaukseen liittyvissä asioissa. (A 18.9.1987/759, 16§.)

Henkilökohtaista avustajaa haetaan kunnan sosiaalitoimesta ja päätöksen avustajan myöntämisestä tekee sosiaalitoimen viranhaltija. Hakemus henkilökohtaisesta avustajasta voidaan tehdä joko erillisellä lomakkeella tai vapaamuotoisesti. Avuntarpeen määrä ja laatu tulee selvittää ennen avustajan hakemista, jotta voidaan arvioida kuinka paljon avustajan palveluita vammaisen henkilö tarvitsee. Palvelusuunnitelmaan olisi myös hyvä merkitä vammaisen henkilön tarve avustajalle. (Konttinen 2008, 7.)

Henkilökohtaisen avustajan työnantajana toimii vammaisen henkilö itse. Hän hakee ja valitsee omat avustajansa, kirjoittaa työsopimukset, määrittelee työtehtävät ja huolehtii palkanmaksusta sekä muista lakisääteisistä maksuista. Kunta korvaa työnantajana toimivalle vammaiselle henkilölle avustajan palkkaamisesta aiheutuneet kustannukset. Avustaja ei siis ole työsuhteessa kuntaan, vaan vammaiseen henkilöön. Henkilökohtaisilla avustajilla ei ole omaa työehtosopimusta, vaan avustajan toimenkuvan kohdalla sovelletaan yleistä työlainsäädäntöä. (Konttinen 2008, 8, 10.)

Henkilökohtainen avustaja työskentelee vammaisen henkilön apuna niin hänen kodissaan kuin sen ulkopuolellakin. Avustajan tehtävät määrittelee vammaisen työnantaja itse, mutta pääsääntöisesti kyse on vammaisen avustamisesta sellaisissa päivittäisissä tehtävissä, joista hän ei itse suoriudu ilman apua. Kyseessä ei ole hoiva tai hoitotyö, vaan vammaisen henkilön normaalin elämisen mahdollistaminen. Työtehtäviin voi kuulua muun muassa avustamista henkilökohtaisen hygienian hoitamisessa, pukeutumisessa sekä riisuutumisessa ja kodinhoidossa. Henkilökohtainen avustaja voi auttaa myös asioinnissa kodin ulkopuolella, opiskelussa, työnteossa sekä vapaa-ajan harrastuksissa, sosiaalisten suhteiden ylläpidossa ja yhteiskunnallisen osallistumisen onnistumisessa. (Heinonen & Saraste 2006, 43.)

Henkilökohtaisen avustajan työaika vaihtelee avustettavan tarpeesta riippuen. Työaika säätelee kuitenkin työaikalaki. Työaikalain pääsäännön mukaisesti säännöllinen työaika on enintään kahdeksan tuntia vuorokaudessa ja 40 tuntia viikossa, mikäli tämän ylitetään, on kyse lisä- tai ylityöstä. (L 9.8.1996/605.) Henkilökohtaiselle avustajalle kertyy myös lomaoikeutta vuosilomalain mukaisesti (L 18.3.2005/162). Henkilökohtaisen avustajan palkan suuruus on kunnan päätettävissä ja tämän vuoksi vaihtelee kunnittain. (Heinonen & Saraste 2006, 154–156.)

3.3 Avustajatoiminta Suomessa aiempien tutkimusten valossa

Tutkittaessa vammaisuutta ja vammaispalvelulain mukaisia palveluita avustajatoiminta on ollut mukana osana tutkimuksia. Kuitenkin verrattain vähän löytyy tutkimuksia, joissa olisi tutkittu ainoastaan henkilökohtaista avustamista. Tässä tutkimuksessa keskitytään esittelemään muutama keskeinen tutkimus henkilökohtaisesta avusta sekä tärkeimpiä osia vammaispalvelulakia käsittelevistä tutkimuksista avustajajärjestelmän kannalta.

Henkilökohtaisia avustajapäätöksiä oli vuonna 2007 koko maassa saanut lähes 5000 henkilöä. Keski-Suomen alueella avustajapäätöksiä oli vuonna 2007 kirjoitettu 279 kappaletta. Vaikeavammaisten palveluasumisen piirissä vuonna 2007 oli 3306 henkilöä, joista 208 Keski-Suomen alueella. Osa näistä palveluasumisista on toteutettu henkilökohtaisen avustajan tuella. Vuoteen 2005 mennessä palvelujen saajien määrä oli kaksinkertaistunut edeltäneiden kymmenen vuoden aikana. Viimevuosina henkilökohtaisen avustajatoiminnan asiakasmäärä on kasvanut keskimäärin 9 % vuosittain. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2009.)

Suomen lähi- ja perushoitajaliiton SuPer ry:n julkaisema tutkimus ”Lähihoitoa pienellä palkalla vuorotta - Ongelmat henkilökohtaisen avustajan työssä” on jäsenlehden kyselynä vuonna 2000 toteutettu tutkimus. Tutkimuksessa asioita tarkastellaan henkilökohtaisen avustajan näkökulmasta. Tämän tutkimuksen mukaan, henkilökohtaisten avustajien ongelmat liittyvät lähinnä palkkaan ja sen maksamiseen, työaikoihin ja työaikakorvauksiin, toimenkuvaan, työoloihin sekä sijaisjärjestelyihin. (Kullas 2000, 1, 24.)

Tutkimuksesta on havaittavissa, että henkilökohtaisten avustajien palkkaus ei vastaa työn vaativuutta tai muiden rinnastettavien ammattien palkkatasoa. Henkilökohtaiset avustajat saataisiin mahdollisesti pidettyä pidempään työssä, mikäli heillä olisi normaalit työehdot ja mahdollisuus siihen kuuluviin etuuksiin. Tutkimuksen mukaan tarvetta toimivalle ja vammaisen henkilön huomioivalle sijaisjärjestelmälle on. Myös toimenkuvan selkeä määrittely koettiin tarpeelliseksi. Tutkimuksessa mainitaan, että neuvontapalvelu, jonka kautta saisi apua avustajan työssä ilmenevien ongelmien ratkaisemiseksi, olisi paikallaan. Lisäksi avustajien verkostoitumismahdollisuutta tulisi kehittää. (Kullas 2000, 25–26.)

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä on selvittänyt henkilökohtainen avustajajärjestelmän kehittämistä muun muassa vuonna 2002. Selvityksessä mainittiin avustajajärjestelmän ongelmiksi palvelun saatavuuden vaihtelevuus kunnittain, työoikeudellisen tieto- taidon puutteellisuus, avustajien kouluttamattomuus sekä niiden vammaisten henkilöiden asema, jotka eivät ole kykeneviä hoitamaan työnantajalle kuuluvia velvoitteita. (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämiseksi 2000, 13–14.)

Laulainen, Muhonen ja Salminen (2004) ovat tutkimuksessaan ”On vaikea hahmottaa koko vammaispalvelujen kirjo” kuvanneet vammaisten henkilöiden palveluiden tilannetta ja tarvetta Jyväskylän kaupungissa. Tutkimus käsittelee vammaispalvelulain mukaisia palveluita ja henkilökohtainen avustaja -järjestelmää käsitellään osana palvelukokonaisuutta. Tutkimus osoittaa, että lisätarvetta henkilökohtaisen avustajien palveluille on. Pääsääntöisesti tutkimukseen vastanneet henkilöt kokivat olevansa tyytyväisiä henkilökohtainen avustaja -järjestelmän laatuun. Jopa 40 % vastaajista ilmoitti olevansa erittäin tyytyväinen. Tutkimuksen mukaan henkilökohtaisten avustajien työnantajat ovat kuitenkin tyytymättömiä avustajien ammatillisuuteen ja myönnettyihin tuntimääriin. Yleisin henkilökohtaisen avustajan tuntimäärä on tämän tutkimuksen mukaan 6–10 tuntia viikossa, käyntikertojen ollessa yhdestä kahteen. Vastaajat toivovat toimivaa sijaisjärjestelmää, ammattitaitoisia avustajia, avustajien palkkauksen kehittämistä sekä henkilökohtaista apua subjektiiviseksi oikeudeksi. (Mts. 62–67, 78.)

Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämisprojektin (HAJ-projekti), joka on neljän vammaisjärjestön (Kynnys ry., Lihastautiliitto ry., Näkövammaisten keskusliitto ry. ja Suomen MS-liitto ry.) yhteinen projekti, tavoitteena oli kehittää avustajajärjestelmää entistä toimivampaan suuntaan. Projekti teki puolistrukturoidun haastattelututkimuksen vuonna 2004, jonka tutkimusjoukkoon kuului niin päätöksentekijöitä, vammaisia työntekijöitä kuin henkilökohtaisia avustajia. Projektin tuotoksia esitellään kirjassa: Tahtoa, todellisuutta ja toiveita – suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. HAJ-projekti painottaa avustajatoiminnan heikkouksien korjaamista, tarpeellisten tukitoimien kasvattamista sekä uudenlaisten toimintamallien luomista avustajajärjestelmään. (Heinonen & Saraste 2006, 7-14.)

HAJ -projektin tutkimuksesta ilmenee, että tarvetta kehittämiseen on muun muassa sosiaalitoimen päätöksenteossa sekä työsuhteissa avustajan ja avustettavan välillä. Yhtenevät ohjeet sekä avuntarpeen arviointikriteeristöt koetaan tarpeellisina. Tutkimus osoittaa, että työnantajavelvoitteiden hoitamiseen tarvitaan tukea ja erilaisia vaihtoehtoja. Vastaajat kokevat tarpeelliseksi avun henkilökohtaisten avustajien rekrytointiin, neuvontapalvelun sekä koulutuksen niin päätöksentekijöille, työnantajille kuin avustajillekin. Tutkimuksen mukaan vammaiset työnantajat toivovat lisäksi yhtenevät käytännöt avustajatoimintaan liittyen ja yleisesti ottaen asioiden hoitamisen yksinkertaisemmaksi. Avustajien palkkauksen yhtenäistäminen ja palkan korottaminen koetaan tärkeänä, kuten myös selkeä palkanmaksusysteemi. Vammaiset vastaajat kokevat avustajakeskuksen olevan hyödyllinen ratkaisu moneen avustajajärjestelmän ongelmakohtaan. (Heinonen & Saraste 2006, 135–145.)

HAJ-projektin tuloksena esiteltiin yhdeksän konkreettista kehittämissuositusta henkilökohtainen avustaja -järjestelmään:

1. Henkilökohtainen apu vammaislain peruskäsitteeksi
2. Henkilökohtainen apu subjektiiviseksi oikeudeksi ja avustajapäätökset toistaiseksi voimassa oleviksi
3. Koulutusta ja ohjausta sosiaalitoimen henkilöstölle
4. Valtionapua lisää
5. Koulutusta ja vertaistukea vammaisille työnantajille
6. Koulutusta ja työnohjausta avustajille
7. Avustajavälitys koko maahan
8. Henkilökohtaisen avun valtakunnallinen keskus pysyväksi toimintamuodoksi
9. Avustajakeskukset palvelemaan vammaisia henkilöitä, avustajia sekä muita alalla toimivia (Heinonen & Saraste 2006, 242–245).

Jokelainen ja Ruuska-Rappu (2007) ovat tutkineet asiakastyytyväisyyttä Jyväskylän kaupungin vammaispalveluissa. Tutkimus on toteutettu puolistrukturoitua kyselylomaketta hyväksikäyttäen ja tutkimusaineistona toimii 186 palautunutta vastauslomaketta. Henkilökohtaista apua tutkimuksessa käsitellään osana kunnan vammaispalveluita. Tutkimuksesta käy ilmi, että harkinnanvaraisista palveluista selkeimmin esiin nousee henkilökohtaisen avustajan tarve. Avustajaa hakeneista henkilöistä 22 (45 %) oli myöntävän päätöksen saanut, mutta jopa 14 henkilölle (29 %) oli avustajaa hakies- sa annettu kielteinen päätös. Niillä joille avustaja oli myönnetty, ilmeni osalla lisätar-

vetta myönnettyille avustajatunneille. Tutkimuksessa mainitaan, että mahdollisesti syy avustuspäätösten vähyteen on henkilökohtaisten avustajien huono saatavuus. (Mts. 30–31, 43–44.)

Marja-Liisa Heiskanen raportti (2008) käsittelee vammaispalvelulain mukaisen avustajajärjestelmän nykytilaa ja kehitysvaiheita suomalaisessa vammaispolitiikassa. Heiskanen esittelee raportissaan tapaustutkimuksena toteutetun tutkimuksensa tuloksia. Tutkimuksen osana Heiskanen on toteuttanut fokusryhmähaastattelun, jossa haastateltuja oli yhteensä 65. Heiskanen on ottanut myös mielenterveyskuntoutujien näkökulman vahvasti mukaan. Raportin mukaan henkilökohtainen avustaja olisi saatava subjektiiviseksi oikeudeksi erityisesti liikuntavammaisten mielestä. Kunnan sosiaalihuollon henkilöstö suhtautui kuitenkin hieman suuremmalla varauksella avustajajärjestelmän muuttamisesta määrärahoista riippumattomaksi palvelumuodoksi. Henkilökohtaisen avustaja -järjestelmän ei koeta olevan vielä valmis, vaan myös tässä tutkimuksessa ilmenee tarve vaihtoehtoisille malleille työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi. Tutkimuksen mukaan koulutusvaatimukset avustajille vaihtelevat suurestikin eri vammaryhmien edustajien välillä, yhteistä kuitenkin on, että jonkinmoista koulutusta avustajat tuntuvan tarvitsevan vammaisten työnantajien mielestä. (Mts. 7-9, 121–125.)

3.4 Henkilökohtaisen avustaja -järjestelmän tulevaisuuden näkymät

Henkilökohtaisen avustaja -järjestelmän kehittäminen on ollut osana hallitusohjelmaa jo vuonna 2003. Anneli Jäätteenmäen lyhytaikaiseksi jääneessä hallitusohjelmassa henkilökohtaisen avun kehittäminen mainitaan ensimmäisen kerran. Tämän jälkeen henkilökohtaisen avun kehittäminen on ollut osa Matti Vanhasen hallitusohjelmaa vuonna 2003 ja uudemman kerran hivenen erilalla muotoiluna vuonna 2007. (Heiskanen 2008, 9.)

Henkilökohtaista avustaja -järjestelmää ja sen järjestämismahdollisuuksia on tutkittu ja kehitelty usean otteeseen. Henkilökohtaisen avustaja -järjestelmän kehittämistä on selvittänyt erityinen sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä muun muassa vuonna 2002. Tämän jälkeen vuonna 2004 Jukka Kumpuvuori käsittelee henkilökohtaista avustajuutta ja sen järjestämismahdollisuuksia juridisessa selvityksessään vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhteen sovittamisesta. Erkki Paaran vuonna 2005 toimittama sosiaali- ja terveysministeriön selvitys vammaislakien yhteensovittamises-

ta on samoilla linjoilla kahden aiemmin mainitun selvityksen kanssa. Henkilökohtaisen avustaja -järjestelmän ongelmiksi kuvataan mainituissa selvityksissä muun muassa vammaisten henkilöiden ongelmat työnantajavelvoitteiden hoitamisessa, henkilökohtaisten avustajien saatavuuden vaikeus, palvelun saatavuuden vaihtelu kunnittain, avustajien työoikeudellinen asema, koulutuksen puute ja palkkaus. (Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämiseksi 2000, 13–14; Kumpuvuori 2004, 24–25; Paara 2005, 68.)

Näihin ongelmiin hallitus on pyrkinyt vastaamaan uudistamalla lainsäädäntöä. Hallitus esitti lakimuutoksen vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4§:n muuttamisesta eduskunnalle lokakuussa 2008 (HE 166/2008). Sosiaali- ja terveysvaliokunta on antanut lakimuutoksesta mietinnön marraskuussa 2008 eduskunnan pyynnöstä (StVm 32/2008). Henkilökohtaista apua koskeva lakimuutos on osa laajempaa hallitusohjelmassa sovittua uudistusta, jonka tarkoituksena on vaiheittain yhdistää vammaispalvelulaki sekä kehitysvammalaki. 10 päivänä joulukuuta 2008 eduskunta on hyväksynyt lakiehdotuksen, joka sisältää merkittävän muutoksen henkilökohtaisen avun järjestämiseen (EV 181/2008).

Hyväksytyt lakimuutokset pyrkii edistämään vammaisen henkilön palveluiden saantia sekä toimivuutta. 1.9.2009 voimaan astuvan lakimuutoksen mukaan vammaisen henkilön palvelutarve tulee selvittää ja palvelusuunnitelma laatia viivytyksettä. Palvelutarpeen selvittäminen tulisi aloittaa viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä yhteydenotosta ja palveluita sekä tukitoimia koskevat päätökset tulee saattaa loppuun kolmen kuukauden sisällä hakemuksen jättämisestä. Henkilökohtainen apu tulee olemaan kriteerit täyttävälle vaikeavammaiselle henkilölle maksuton, kunnan ehdottoman järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluva palvelu. Toisin sanoen henkilökohtainen apu tulee laissa määritellyt kriteerit täyttävälle vaikeavammaiselle henkilölle subjektiiviseksi oikeudeksi. (EV 181/2008, 2-3.)

Lakimuutoksen mukaisesti henkilökohtaista apua on järjestettävä vaikeavammaiselle henkilölle päivittäisiä toimia, opiskelua ja työtä varten siinä laajuudessa kuin vaikeavammaisen henkilö niitä tarvitsee. Muihin tarkoituksiin, kuten harrastuksiin ja vapaa-aikaan avustustunteja myönnettäisiin aluksi vähintään 10 tuntia kuukaudessa ja vuoden 2011 alusta lähtien vähintään 30 tuntia. (EV 181/2008, 2-3.)

Lakimuutos antaa kunnalle mahdollisuuden järjestää henkilökohtaista apua kolmella eri tavalla, ottaen huomioon vammaisen henkilön oman mielipiteen ja toivomukset. Kunta voi jatkossakin korvata vammaiselle henkilölle avustajan palkkauksesta aiheutuneet kustannukset kuten nykyisessä järjestelmässä. Vaihtoehtona tälle on palveluseteli, jonka kunta voi antaa vammaiselle palvelunsaajalle. Vammaisen voi palvelusetelillä hankkia itselleen avustajapalvelun. Kolmas vaihtoehto henkilökohtaisen avustajapalvelun järjestämiselle on se, että kunta voi itse järjestää avustajapalvelun joko ostopalveluna, oman palvelutuotantonsa turvin tai sopimussuhteisena palveluna useamman kunnan kesken. Tämän vaihtoehdon myötä vammaiselle avautuu mahdollisuus saada henkilökohtaisen avustajan palveluita ilman työnantajavelvoitteita. (EV 181/2008, 2-3.)

Uusi laki rajaa pääsääntöisesti palvelua saavan vammaisen henkilön omaiset pois henkilökohtaisen avustajan roolista. Lakimuutoksen mukaan palvelunsaajan omainen tai muu läheinen henkilö ei voi toimia jatkossa enää läheisensä henkilökohtaisena avustajana, ellei sitä erityisen painavasta syystä pidetä vammaisen henkilön edun mukaisena. (EV 181/2008, 2-3.)

4 VAMMAISPALVELUIDEN SOSIAALITYÖN JA VERKOSTOITUNEEN ERITYISOSAAMISEN KEHITTÄMINEN -HANKE

4.1 Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus ja vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hanke

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Koske on yksi yhdeksästä sosiaalialan osaamista kehittävästä maakunnallisista organisaatioista, jotka kattavat kaikki Suomen kunnat. Osaamiskeskusten lainmukaisena tehtävänä on sosiaalialan perus- ja erityisosaamisen sekä palvelujen kehittämisen ja yhteistyöverkoston ylläpitäminen. Osaamiskeskuksen perustoimintaa rahoittaa Sosiaali- ja terveysministeriö, lisäksi rahoitusta saadaan eri hankkeille ja projekteille monilta eri tahoilta kuten esimerkiksi kunnilta. Sosiaalialan osaamiskeskusten toimintaa ohjaa laki (Laki sosiaalialan osaamiskeskus toiminnasta 13.12.2001/1230) joka antaa raamit kaikelle toiminnalle. (Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus 2008.)

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hanketta hallinnoi Jyväskylän maalaiskunta. Hanke käynnistyi vuonna 2006 ja päättyi 31.10.2008. Rahoittajina hankkeelle toimivat Länsi-Suomen lääninhallitus, Jyväskylän maalaiskunta, Jyväskylän kaupunki, Jämsän kaupunki, Keuruun kaupunki sekä Äänekosken kaupunki. (Vesimäki 2008b, 1.)

4.2 Hankkeen tarkoitus ja tavoitteet

Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeen tarkoituksena on vammaispalveluiden sekä erityisosaamisen parantaminen ja kehittäminen. Hankkeen avulla pyritään vahvistamaan lähipalveluiden osaamista sekä vammaispalveluiden palveluohjausta. Lisäksi hankkeen avulla pyritään tukemaan kuntien välistä yhteistyötä vammaispalveluiden erityisosaamisen vahvistamiseksi. (Vesimäki 2008b, 5.)

Hankkeella on neljä tavoitetta. Pää tavoitteena on vammaisen henkilön osallisuus, hyvinvointi ja sosiaalinen turvallisuus, jota tukevat kehittyneet lähipalvelut ja tarvittavat erityispalvelut. Lisäksi tavoitteina ovat sosiaalityön vammaispalveluiden menetelmien sekä konsultaation kehittäminen asiakastyössä sekä yhteistyö- ja toiminta-areenan luominen vammaispalveluiden henkilöstön, soveltavan tutkimuksen ja ammatillisen opetuksen välille. Neljäntenä tavoitteena on vammaispalveluiden kehittämissyksikön toiminnan sisällön suunnitteleminen. Hankkeen toiminta-alueita joiden avulla tavoite pyritään saavuttamaan, ovat muun muassa peruspalveluiden osaamisen lisääminen, tulkkipalveluiden kehittäminen, avustajatoiminnan käytäntöjen yhtenäistäminen sekä kuljetuspalveluiden kehittäminen. (Vesimäki 2008b, 5-6.)

Hankkeelle on nimetty erityinen ohjausryhmä jonka tehtävänä on hankkeen ohjaaminen sekä valvonta. Ohjausryhmä koostuu rahoittajakuntien edustajien lisäksi Jyväskylän yliopiston, Jyväskylän ammattikorkeakoulun, Kansaneläkelaitoksen- sekä Keski-Suomen vammaisneuvostojen valitsemasta edustajasta. Lisäksi hankkeeseen on nimetty maakunnallinen asiantuntijaryhmä, joka koostuu pääsääntöisesti kuntien vammaispalveluista vastaavista sosiaalityöntekijöistä. Asiantuntijaryhmän tehtävänä on muun muassa hankkeen etenemisen sekä tulosten arvioiminen ja hankkeen käytännön toteu-

tumisen koordinoiminen sekä ohjeistaminen. Hankkeen aikana syntyi myös erityinen tulkkitoimikunta, joka keskittyy tulkkipalveluiden kehittämiseen. (Vesimäki 2008b, 9.)

4.3 Hankkeen tavoitteiden toteutuminen

Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen - hankkeen loppuraportin (Vesimäki 2008b) mukaan hankkeen aikana kehitettiin tulkkitoimikunnasta käsin tulkkipalveluita sekä etätulkkausta. Yhteistyössä Äänekosken vammaispalvelutiimin kanssa hankkeessa kehitettiin palveluohjausmalli, joka on siirrettävissä myös muihin kuntiin. Lisäksi vammaispalveluhanke loi yhtenäisen toimintamallin henkilökohtaisesta avustajajärjestelmästä sosiaalityöntekijöiden työvälineeksi. Henkilökohtaisten avustajien työnantajille sekä henkilökohtaisille avustajille luotiin omat oppaat. Erityispalveluiden saatavuuden turvaamiseksi hankkeessa kehitettiin henkilökohtaisen avun keskuksen maakunnallinen malli sekä selvitettiin rahoitus pohjaa keskukselle. (Mts. 82.)

Vammaistyön konsultaatiota kehitettiin hankkeesta käsin ottamalla käyttöön Sonette - yhteisöverkossa e-kollega keskustelupalsta, joka on vammaispalveluista vastaavien henkilöiden sekä maakunnallisen asiantuntijaryhmän käytössä oleva palsta. Lisäksi hanke loi vammaispalvelulain mukaisten palveluiden toimintaohjeet kunnille tukemaan kuntien yhtenäisiä soveltamisohjeita. Maakunnan kuljetuspalveluiden haasteisiin vastattiin luomalla yhtenäiset kuljetuspalveluhakemuslomakkeet sekä terapeuteille ja lääkäreille kuljetuspalveluiden toimintakykyarviointi. Hanke osallistui Matkapalvelukeskushankkeeseen käynnissä olo aikana. (Vesimäki 2008b, 82.)

Apuvälinepalveluita kehitettiin hankkeen aikana luomalla Sonette -yhteisöverkkoon vammaispalveluiden apuvälinepankki sekä pohtimalla apuvälinepalveluiden kehittämisenäkökulmia suhteessa mahdollisesti luotavaan apuvälinekeskukseen AVEK - hankkeessa. Hanke toteutti täydennyskoulutuskartoituksen sekä teki yhteistyötä Jyväskylän aikuisopiston, Jyväskylän ammattikorkeakoulun ja Jyväskylän yliopiston kanssa koulutuksen ja kehittämistyön saralla. (Vesimäki 2008b, 82.)

Hanke verkostoitui käynnissä olo aikanaan niin maakunnallisesti kuin valtakunnallisestikin tekemällä laajaa yhteistyötä eri tahojen kanssa. Lisäksi vammaispalvelu hankkeen projektipäällikkö Mirva Vesimäki välitti aktiivisesti tietoa sekä materiaalia erilaisissa tilaisuuksissa eteenpäin seutukuntien edustajille sekä työryhmien jäsenille. (Vesimäki 2008b, 13.)

Hankkeesta käsin valmisteltiin hakemus vammaistyön kehittämissyksikölle, joka aloitti toimintansa Keski-Suomen ja Pohjanmaan maakuntien yhteisenä kehittämissrakenteena vuoden 2007 aikana. Kehittämissyksikkö -hanke kantaa nimeä POKEVA, eli Keski-Suomen ja Pohjanmaan maakuntien verkostoitunut vammaistyön kehittämissyksikkö ja se jatkaa vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämisen -hankkeen päätyttyä kehittämistyötä vammaispalveluiden saralla. (Vesimäki 2008b, 82–83.)

4.4 Jatkotavoitteet hankkeen päätyttyä

Keski-Suomen vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeen päätyttyä hankkeen loppuraporttiin (Vesimäki 2008b) on kirjattu seuraavanlaisia jatkotavoitteita vammaispalveluiden kehittämisestä:

- kehitelty palveluohjausmenetelmä tulee viedä kuntiin, sekä juurruttaa osaksi vammaispalveluiden sosiaalityötä
- asiantuntijaryhmän joka koostuu maakuntien seutukuntien edustajista sekä työryhmän edelleen kehittäminen
- kuntien tukeminen muutoksessa tulkkipalveluiden siirtyessä valtiolle vuodesta 2010 alkaen
- henkilökohtaisen avun keskuksen toteuttaminen Keski-Suomessa sekä henkilökohtaiseen apuun liittyvän tiedon kokoaminen ja edelleen levittäminen
- vammaispalveluiden apuvälinepankin käyttöönoton myötä esiintyvä mahdollinen jatkokehittäminen
- yleisen joukkoliikenteen ja kuljetuspalveluiden haasteet
- vammaispalvelulain sekä erityispalveluiden järjestämisen haasteisiin vastaaminen muun muassa ohjaus- ja neuvontapalveluita järjestämällä. (Mts. 88–89.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoite

Tämä tutkimus on Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeelle tilaustyönä tehty tutkimus. Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeen yksi tavoitteista on kehittää vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista avustajajärjestelmää Keski-Suomessa. Hanke pyrkii kehittämään henkilökohtaisen avun ohjeistusta ja lomakkeita, sekä tuotteistaa Keski-Suomen avustajakeskus malli yhteistyössä kuntien ja kansallisten keskushankkeiden kanssa. (Vesimäki 2008c.)

Koska avustajajärjestelmän kehittäminen edellyttää mahdollisimman tarkkaa kuvaa työnantajien mahdollisuuksista hoitaa työnantaja velvoitteet niin itsenäisesti kuin tuetunakin, oli kyselyn toteuttaminen ajankohtaista. Tutkimuksen tuloksia tullaan hyödyntämään Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeen jatkaessa vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämistä Keski-Suomessa. (Vesimäki 2008c.)

Yhteistyö Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeen projektipäällikön kanssa alkoi syksyllä 2007. Ensitapaamisen jälkeen sain työstää ajatusta kyselyn toteuttamisesta ja sen sisällöstä ennen seuraavaa tapaamista vuoden lopulla. Tutkimuksen tavoitteeksi heti alkuun nousi tarve saada mahdollisimman paljon tietoa henkilökohtaisten avustajien työnantajien nykyisestä tavasta sekä valmiuksista hoitaa työnantajavelvoitteet henkilökohtaisen avustaja – järjestelmän kehittämiseksi.

5.2 Tutkimusongelmat

Tutkimuksen tavoite oli jo aluksi melko selkeä, mutta tutkimusalue oli hyvin laaja. Yhteistyötaholla oli tietyt tarpeet, joihin oli tarve saada monipuolisesti tietoa henkilökohtaisen avun järjestelmän kehittämiseksi ja tämän vuoksi kyselyyn sisällytettiin runsaasti kysymyksiä. Kyselyn tuloksena saatu aineisto on melko laaja. Varsinaiset

tutkimusongelmat olivat aluksi vaikeasti hahmotettavissa, mutta tutkimuksen edetessä ne selkeytyivät. Tutkimuksessa tavoitteena oli selvittää vammaisen henkilön toimimista henkilökohtaisten avustajien työnantajina Keski-Suomessa. Tutkimusongelmat joiden avulla pyritään tätä asiaa selventämään, muotoiltiin pää- ja alaongelmiksi.

1. Kuinka vammaisen henkilön toimiminen työnantajana toteutuu Keski-Suomessa?

Tähän tutkimusongelmaan vastataan kyselylomakkeen kysymyksillä 9-16 sekä 18.

2. Mitkä työnantajuuteen liittyvät asiat onnistuvat ja missä ilmenee ongelmia?

Tähän tutkimusongelmaan vastaa kyselylomakkeen kysymykset 19–20.

3. Kuinka avustajien hankkiminen on hoidettu?

3.1 Millainen on hyvä avustaja?

3.2 Vammaisten työnantajien mahdollisuudet käyttää eri kanavia työnantajuuden avuksi?

Tähän tutkimusongelmaan ja sen alaongelmiin vastaa kyselylomakkeen kysymykset 21–22, 24–26, 31–32.

4. Mitä kehitettävää henkilökohtaisen avun järjestelmässä olisi vammaisten työnantajien näkökulmasta tarkasteltuna?

Tähän tutkimusongelmaan vastataan kyselylomakkeen kysymyksillä 23, 33–35.

5.3 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin kaikki Keski-Suomen henkilökohtaisten avustajien työnantajat rajaamatta ketään pois. Näin toivottiin saavan mahdollisimman laaja tutkimusaineisto. Tarkkaa määrää Keski-Suomen alueella olevista henkilökohtaisen avustajien työnantajien määräästä vuonna 2008 ei ollut saatavilla, mutta suuntaa työnantajien määräästä saatiin Stakesin indikaattoripankista SOTKANetistä. SOTKANet tarjoaa keskeisiä väestön hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä tietoja, jotka perustuvat Stakesin sekä muiden sosiaali- ja terveystieteen tahojen keräämiin tietoihin. (Stakes 2008.) SOTKANet- palvelun mukaan vuonna 2007 oli Keski-Suomen alueella ollut yhteensä 279 henkilökohtaisten avustajien työnantajaa ja mää-

rän oletettiin laskeneen hieman vuonna 2008. Päätimme yhteistyössä Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeen projektipäällikön Mirva Vesimäen kanssa lähettää vielä sähköpostitse kyselyn Keski-Suomen kuntien vammaispalveluista vastaaville henkilöille, jossa tiedustelimme kunkin kunnan alueella olevien henkilökohtaisten avustajien työnantajien määrää vuonna 2008. Emme kuitenkaan saaneet vastausta kaikista kunnista, joten todellinen työnantajien määrä ei tullut tietoomme.

5.4 Aineistonkeruumenetelmän valinta ja kyselylomakkeen työstäminen

Tutkimusprosessia käynnisteltäessä päädyttiin aineistonkeruumenetelmäksi valitsemaan postikysely, koska haluttiin saada mahdollisimman laaja tutkimusaineisto. Postikysely on yksi kvantitatiivisen tutkimuksen keskeisistä aineistonkeruumenetelmistä ja sen vahvuutena on tehokkuus sekä taloudellisuus, silloin kun halutaan saada kerätyksi mahdollisimman suuri tutkimusaineisto (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 1994, 69, 119). Alkuun suunnitteilla oli myös postikyselyn internet-versio, mutta ajan sekä taidon puutteen vuoksi tästä päätettiin luopua.

Kysely on yksi kvantitatiivisen tutkimuksen keskeisistä aineistonkeruumenetelmistä. Yleisimmin kysely toteutetaan standardoidusti, eli vastaajilta kysytään asiat täsmälleen samalla tavalla (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 189). Tällaista suunnitelmallista tutkimusta, joka toteutetaan kyselylomaketta hyväksi käyttäen, nimitetään survey-tutkimukseksi (Heikkilä 1998, 18). Yksi kyselylomakkeen työstämisen lähtökohdista oli tehdä lomakkeesta mahdollisimman helppo vastata. Tätä pyrittiin edesauttamaan strukturoiduilla eli vastausvaihtoehdot antavilla kysymyksillä (Heikkilä 1998, 49). Kvantitatiivista tutkimusta kritisoidaan usein pinnalliseksi, sekä teoreettisesti vaatimattomaksi, avoimilla kysymyksillä, joissa vastaajan oma ääni tulee esiin, pyritään vähentämään tätä pinnallisuutta. (Hirsjärvi ym. 2000, 191.) Jotta vastaajien syvemmät ajatukset aihepiireistä saataisiin esiin, kyselyssä oli useita avoimia kysymyksiä. Kyselyyn lisättiin myös useita strukturoidun- ja avoimen kysymyksen välimaastossa olevia kysymyksiä, joissa valmiiden vastausvaihtoehtojen jälkeen esitetään avoin kysymys. Näiden avoimien kysymysten avulla voidaan paikata vastausvaihtoehdoista mahdolli-

sesti puuttuva kohta, joka ei ole tullut esiin vastausvaihtoehtoja suunniteltaessa. (Heikkilä 1998, 51.)

Kuten Alkula, Pöntinen ja Ylöstalo (1994, 130) teoksessaan toteavat, tulisi tutkimuslomakkeen tekemisen yhteydessä ottaa huomioon sen selkeys sekä ymmärrettävyys. Kyselylomake ei voi olla vain lista kysymyksiä, vaan sen tulisi olla jäsenneily ja selkeä kokonaisuus. Tämän vuoksi päädyttiin ryhmittelemään kysymykset viiteen osaluokkaan, jotta kokonaisuudesta tulisi helpommin hahmotettava. Lomakkeessa pyrittiin käyttämään yleiskielisiä ilmaisuja, jotta erilaisten vastaajien olisi helpompi ymmärtää kysytyt asiat. Myös Hirsjärvi ja muut (2000, 199) painottavat yksittäisten sanovalintojen tärkeyttä sekä kehottavat olla käyttämättä ammattikieltä juuri tämän vuoksi.

Heikkilä (1998) toteaa, että hyvän tutkimuslomakkeen tulisi olla siisti sekä houkuttelevan näköinen sillä usein vastaaja päättää jo kyselylomakkeen ulkonäön perusteella vastaako hän siihen vai ei. Kyselylomakkeen ulkoasuun kiinnitettiinkin tämän vuoksi erityisen paljon huomiota ja sitä muotoiltiin uudelleen useampaan kertaan. Lomake ei saisi olla liian pitkä ja jokaisen kysymyksen tarpeellisuutta tulisi harkita tarkoin. Kyselystä muotoutui kuitenkin melko pitkä, sillä toimeksiantajan tarve edellytti runsasta kysymysmäärää. Kontrollikysymyksiä ei enää käytetty lomakkeen pituudesta johtuen, vaikka niiden avulla voitaisiinkin varmistaa vastausten luotettavuutta. (Heikkilä 1998, 47–48.)

Alkukevästä 2008 lähtien tutkimuslomaketta työstettiin yhteistyössä Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeen projektipäällikön kanssa. Muotoilin lomaketta useaan kertaan ensin itse ja tämän jälkeen hankkeen projektipäällikkö antoi minulle parannusehdotuksia sekä toiveita lomakkeen suhteen. Yhteistyö sujui jouhevasti, mutta lomakkeen työstäminen oli odotettua haastavampaa ja vei pidemmän ajan kuin oli suunniteltu.

Heikkilän (1998, 60) mukaan kyselylomake tulisi aina esitellä. Näin tehtiin myös tämän kyselylomakkeen kanssa. Lomakkeen esitellä kaksi vammaisalalla toimivaa henkilöä sekä yksi ulkopuolinen henkilö antoi lisäksi kommentteja lomakkeen toimivuudesta. Näiden havaintojen perusteella lomaketta muotoiltiin vielä selkeämmäksi ja

yksiselitteisemmäksi. Kyselylomake sai lopullisen muotonsa (liite 1) maaliskuussa 2008.

Kuten Alkula ja muut (1994, 137) painottavat, tulee täydellisessä kyselylomakkeessa olla selkeiden vastaamisohjeiden lisäksi saatekirje. Kirjeestä tulee ilmetä tutkimuksen tarkoitus, sen tekijät sekä se kuinka tietoja tullaan käyttämään. Saatekirjeestä tulisi myös ilmetä miksi juuri vastaanottaja on valittu antamaan tietoja ja miksi hänen vastauksensa on tärkeä. Saatekirjeen tavoitteena on myös innostaa vastaanottaja vastaamaan kyselyyn (Heikkilä 1998, 60). Kyselyn saatekirjeessä pyrittiin motivoimaan vastaajia kertomalla heidän vaikutusmahdollisuuksistaan heitä itseään koskeviin palveluihin. Kirjeessä painotettiin myös vastaajan anonymiteettiä ja luottamuksellisuutta, jonka toivottiin rohkaisevan vastaamaan ehkä arkoihinkin kysymyksiin.

5.5 Aineiston keruu

Kuntien sosiaalityöntekijöiltä saapuneiden sähköpostivastausten, sekä vuoden 2007 SOTKANet-palvelun tietoihin pohjautuen postikyselykaavakkeita päädyttiin lähettämään kuntiin yhteensä 238 kappaletta. Valmiin kyselylomakkeen monistaminen sekä tarvittavien vastauskuorien ja postimerkkien hommaaminen toteutettiin yhdessä hankkeen projektipäällikön kanssa. Kyselylomakkeet vastauskuorineen toimitettiin Keski-Suomen kuntien vammaispalveluista vastaaville työntekijöille, jotka merkitsivät edelleen kuoriin kohderyhmän osoitetiedot ja postittivat kyselyt eteenpäin henkilökohtaisen avustajien työnantajille. Näin toimittaessa kunnioitettiin kohderyhmän yksityisyyttä ja vastaajien henkilöllisyys ei tullut missään vaiheessa minun tai hankkeen projektipäällikön tietoon. Kyselylomakkeet saatiin liikkeelle maaliskuussa 2008.

Lomakkeita palautui määräaikaan mennessä 83 kappaletta, mutta hieman myöhemmin palautuneet kaksi kappaletta päätettiin ottaa vielä mukaan, sillä tietojen analysoinnin kannalta se oli mahdollista. Varsinaista vastausprosenttia on mahdotonta laskea, sillä todellinen työnantajien määrä ei ole tiedossani. Muutama kunta palautti lähettämättä jääneet, ylimääräiset kyselylomakkeet, palautuneita lomakkeita kertyi 15 kappaletta. Näin 238 lähetetystä kyselylomakkeesta voidaan vähentää nämä 15 kappaletta, jäljelle jää 223 kyselylomaketta. Vastausprosentin voidaan arvioida olevan 30–40% välimaastossa. Vaikka vastausprosentti jäi suhteellisen alhaiseksi, oli tutkimuksen tilaaja tyy-

tyväinen saatujen vastausten määrään ja näin ollen ei päädytty karhuamaan vastauksia. Vastausten karhuaminen olisi myös vienyt aikaa sekä resursseja.

5.6 Aineiston analysointi

Palautuneet kyselylomakkeet numeroitiin juoksevasti 1-85. Kaikki palautuneet lomakkeet otettiin huomioon, vaikka osassa lomakkeista ei kaikkiin kohtiin ollut vastattu. Analysoitavia lomakkeita tässä tutkimuksessa oli siis 85 kappaletta.

Strukturoitujen kysymysten vastaukset käsiteltiin käyttämällä apuna SPSS -tilasto-ohjelmaa. Ensimmäisenä SPSS-ohjelmassa annettiin jokaiselle kyselylomakkeen vastaukselle oma sarake eli määriteltiin muuttujat. Lomakkeiden juokseva numerointi otettiin ensimmäiseksi muuttujaksi, sillä tämän avulla mahdollinen puuttuvatieto tai virhe on myöhemmin helpompi korjata. Kun vastauslomakkeet on numeroitu juoksevasti ja ilmenee ihmetystä herättävä arvo, voidaan asia tarkistaa helposti kyseisestä lomakkeesta numeron avulla. (Heikkilä 1998, 123.) Aineisto tarkastettiin käymällä kirjoitetut vastausten arvot lävitse vielä kertaalleen ennen analysoinnin aloittamista sekä jokaista kysymystä analysoitaessa tarkastettiin silmämääräisesti sijoittuvatko arvot oikealle vaihteluvälille. Saadut tulokset esitetään prosentteina, lukumäärinä, erilaisina kuvioina sekä taulukoina niin koko vastaajajoukon osalta kuin taustamuuttujiin nähden.

Avoimet vastaukset, joita kyselyssä ole runsaasti kirjoitettiin sanasta sanaan puhtaaksi muuttamatta mitään ja tarkistettiin useampaan kertaan. Samankaltaiset vastaukset ryhmiteltiin ja laskettiin. Tuloksissa käytetään myös osaa vastauksista suorina lainauksina, jotta vastaajien kokemukset ja omat ajatukset tulisivat paremmin esiin.

Ensimmäisen kerran tuloksia esiteltiin 2.6.2008 Espoon Siikarannassa järjestetyssä assistentti.infon verkostotapaamisessa. Paikalla olevat henkilöt olivat vammaisalan eri toimijoita. Tuolloin esiteltiin suuntaa antavia tuloksia, jotka oli saatu 83 palautuneesta vastauslomakkeesta. Tämän jälkeen palautui vielä kaksi lomaketta, jotka päätettiin ottaa mukaan lopullisia tuloksia analysoitaessa. Tuloksia esiteltiin seuraavan kerran Jyväskylässä 28.8.2008 järjestetyssä kaikille avoimessa koulutustilaisuudessa, joka oli suunnattu juuri henkilökohtaisten avustajien työntäjille. Tällöin vastaukset koostuivat

85 palautuneesta kyselylomakkeesta. Toiveena oli saada vielä itse kohderyhmältä ajatuksia sekä mahdollisia kysymyksiä analysoinnin tueksi, mutta valitettavasti kommentointi oli hyvin vähäistä. Tulosten analysointia sekä syventämistä jatkettiin tämän jälkeen vielä lopulliseen muotoonsa.

5.7 Tutkimuksen luotettavuus

Kyselytutkimusten, kuten postikyselyn etuna pidetään sen nopeutta sekä vaivattomuutta kerätä laajakin tutkimusaineisto. Postikyselyn suurimpana ongelmana voidaan kuitenkin pitää katoa. Mikäli tutkimuksen kohteena on valikoimaton joukko, vastausprosentin voidaan odottaa jäävän 30 – 40 prosenttiin. Mikäli tutkitaan jotain erityisryhmää ja vastaajat kokevat kyselyn aiheen olevan heille tärkeä, voidaan odottaa korkeampaakin vastausprosenttia. Kahden karhuamisen jälkeen tällaisissa tapauksissa vastausprosentti voi nousta jopa 70 – 80 prosenttiin. (Hirsjärvi ym. 2000, 192.) Tämän postikyselyllä toteutetun tutkimuksen vastausprosentti ei ole varmuudella laskettavissa, sillä vastaanottajien tarkka lukumäärä ei tullut tietooni intimitettisuojan vuoksi. Vastausprosentin voidaan kuitenkin arvioida olevan 30 – 40 prosentin välimaastossa.

Vaikkakin vastausprosentti jäi melko alhaiseksi, palautui vastauksia määrällisesti runsaasti. Huomioitaessa vastausten lukumäärä, käytetty tutkimusmenetelmä sekä kyselylomakkeen pituus ja muoto, voidaan vastausprosenttia pitää tyydyttävänä. Vastauksia ei lähdetty karhuamaan, vaikkakin se olisi voinut nostaa palautuneiden lomakkeiden määrää. Tähän syynä oli tutkimuksen tilaajatahon tyytyväisyys palautuneiden vastausten määrään, sekä se että erisuuruisilla vastausprosentteilla (50 %, 70 %, 80 %) on havaittu olevan vain vähän vaikutusta tutkimuksen luotettavuuteen Puumalaisen, Laisola-Nuotion ja Lehikoisen (2003, 14) teoksen mukaan.

Tutkimuksen reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen luotettavuutta, tulosten tarkkuutta sekä toistettavuutta. Tutkimuksen sisäistä reliabiliteettia voidaan parantaa tutkimalla sama asia useampaan kertaan, vaikkapa käyttämällä kontrollikysymyksiä. Ulkoisella reliabiliteetilla tarkoitetaan taasen sitä, että tutkimuksen mittaukset ovat toistettavissa muissa tutkimuksissa ja tilanteissa. (Heikkilä 1999, 29, 179.) Tässä tutkimuksessa varsinaisia kontrollikysymyksiä ei käytetty, koska kyselystä muotoutui sinällään jo melko pitkä. Kontrollikysymysten lisääminen olisi voinut alentaa vastaus-

prosenttia entisestään. Ulkoista reliabiliteettia on pyritty parantamaan raportoimalla tutkimuksen vaiheet mahdollisimman tarkasti, jotta uusintatutkimuksen tekeminen olisi mahdollista.

Tutkimuksen validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä. Validiteetti kuvaa sitä, kuinka on onnistuttu mittaamaan juuri sitä mitä oli tarkoituskin. Validiteettia voidaan parantaa huolellisella tutkimuksen suunnittelulla ja tiedonkeruulla. (Heikkilä 1999, 28, 178.) Kyselylomaketta suunniteltaessa, pyrittiin harkitsemaan tarkoin kysymysten asettelu ja selkeys. Lisäksi lomakkeen ymmärrettävyyttä sekä yksiselitteisyyttä pyrittiin varmistamaan esitestaamalla se. Tutkimuksen validiteettia lisää se, että kyseessä on kokonaistutkimus eli se on toimitettu kaikille Keski-Suomen henkilökohtaisten avustajien työnantajille ja kattaa siis koko perusjoukon otannan sijaan.

Huolellisesti suunnitellusta ja muotoillusta vastauslomakkeesta huolimatta, on mahdollista, että vastaajan ja tutkijan välillä syntyy väärinymmärryksiä. Näin voi käydä, kun vastaaja tulkitsee kysymyksen eritavoin kuin tutkija on sen tarkoittanut. (Hirsjärvi ym. 2000, 191.) Tässä tutkimuksessa yksi kysymyksistä osoittautui selkeästi väärinymmärretyksi ja tämä kysymys päädyttiin jättämään kokonaan pois tulosten analysoinnista. Lisäksi satunnaiset, vaikeasti tulkittavat tai selkeästi virheelliset tulokset jätettiin analysoinnin ulkopuolelle.

Kyselytutkimusta tehtäessä, ei voida olla täysin varmoja siitä miten vakavasti vastaajat ovat suhtautuneet tutkimukseen, tämä heikentää vastausten tarkkuutta (Hirsjärvi ym. 2000, 191). Kyselylomakkeen täyttämässä yli 60 prosenttia vastaajista oli auttanut joku toinen henkilö. Ei voida olla täysin varmoja millainen vaikutus toisen henkilön osallisuudella on vastausten luotettavuuteen. Tutkimuksen luotettavuutta lisää kuitenkin huolellinen paneutuminen tutkimuksen jokaiseen vaiheeseen, joka oli mahdollista pitkähkön tutkimusajan puitteissa.

Tämän tutkimuksen toteuttamisessa on pyritty objektiivisuuteen, avoimuuteen sekä kunnioitettu vastaajien yksityisyyttä. Kuten Heikkilän (1999, 30) teoksessa mainitaan, tulee vastaajille annetut lupaukset ehdottomasti ottaa huomioon tuloksia hyödynnettäessä ja niistä raportoitaessa. Tässä tutkimuksessa ei yksittäistä vastaajaa ole mahdollista tunnistaa, tuloksia ei ole rajattu raportoinnissa vaan kaikki saatu tieto on esitelty

ja kaikkien käytettävissä sekä vastaajille annetut lupaukset pyritään pitämään myös tutkimusaineiston mahdollisessa jatkokäsittelyssä.

6 TULOKSET

Tutkimuksen tulokset on koottu 85 palautuneesta vastauslomakkeesta. Vastaukset esitellään tutkimusongelma kerrallaan. Luvussa 7.2 käsitellään ensimmäinen tutkimusongelma (vamman toimiminen henkilökohtaisten avustajien työnantajana). Toinen tutkimusongelma (työnantajuuden sujuminen) esitellään luvussa 7.3. Luku 7.4 vastaa kolmanteen tutkimusongelmaan (avustajan hankkiminen) sekä sen alaongelmiin (hyvä avustaja ja työnantajuuden tukena toimivat kanavat). Viimeinen tutkimusongelma (Henkilökohtainen avustaja -järjestelmän kehittämispisteet) käsitellään luvussa 7.5.

Tuloksia tarkastellaan sekä koko vastaajajoukon osalta että suhteessa taustamuuttujiin. Selittäviksi taustamuuttujiksi on valittu vastaajan asumismuoto, ikä sekä sukupuoli. Puuttuvat vastaukset on huomioitu mukaan prosentteja laskettaessa, mutta niitä ei käsitellä tekstissä. Koska puuttuvat vastaukset on laskettu mukaan, voidaan useammissa tapauksissa jäädä prosenttiosuoksissa alle sadan prosentin. Tulosten luettavuuden vuoksi prosenttiosuudet on pyöristetty seuraavaan kokonaislukuun. Tarkat prosenttiluvut ovat tarkasteltavissa taulukoissa ja kuvioissa.

6.1 Vastaajien taustatiedot

Vastaajista (N = 85) naisia oli 52 ja miehiä 33. Nuorin vastaaja oli iältään 12 vuotta ja vanhin ilmoitti iäkseen 95 vuotta, vastaajien keski-ikä ollessa 52,4 vuotta. Vastaajista 28 % kuului ikäryhmään 55–64-vuotta, toiseksi yleisimmän ikäryhmän ollessa 45–54-vuotta (19 %). Ikäryhmään 65–74-vuotta kuului 13 % vastaajista, kun taas ikäryhmiin 25–34- ja 35–44-vuotta kuului molempiin 11 % vastaajista. 12–24-vuotiaita vastaajia oli 7 % ja yli 75-vuotiaita oli 8 % vastaajista. 62 % vastaajista ilmoitti vastanneensa kyselyyn toisen henkilön avustuksella (52 % henkilökohtaisen avustajan tuella ja 18

% jonkun muun ulkopuolisen henkilön tuella) ja 28 % ilmoitti vastanneensa kyselyyn itsenäisesti. (Liite 4)

Yli puolet vastaajista ilmoitti asuvansa itsenäisesti omassa asunnossaan, kun taas kolmasosa vastaajista ilmoitti asumismuodokseen palveluasumisen. Heistä 17 henkilöä ilmoitti asuvansa kotona ja 10 henkilöä palvelutalossa. Vanhempien luona asui kuusi vastaajista ja kaksi henkilöä ilmoitti asumismuodokseen jonkun muun. (Liite 4)

Vastauksia saatiin 17 kunnan alueelta, suurin osa vastaajista (33 %) ilmoitti asuvansa Jyväskylässä ja seuraavaksi eniten vastauksia (16,5 %) tuli Jyväskylän maalaiskunnan alueelta. Kolme vastaajista ilmoitti asuinkunnakseen jonkun muun kunnan, joka ei kuulu Keski-Suomen alueeseen. Nämä vastaukset ryhmiteltiin kuuluvan muuhun Suomeen. Vaikka kysely oli suunnattu Keski-Suomen alueella asuville henkilökohtaisten avustajien työnantajille, ovat tällaiset vastaukset mahdollisia mikäli vastaaja kotikuntalain (11.3.1994/201) mukaisesti asuu toisella paikkakunnalla sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikössä hoidon ja huolenpidon vuoksi. Tällöin asiakkaan kotikunta ei muutu, vaikka hän pääsääntöisesti asuukin toisen kunnan alueella. Kolme henkilöä oli jättänyt vastaamatta asuinkuntaa koskevaan kysymykseen.

Taustatietoja kartoitettaessa haluttiin myös selvittää onko vastaajalle laadittu palvelusuunnitelma ja milloin se on viimeksi tarkistettu. Palvelusuunnitelma oli laadittu 72 vastaajalle. Kahdeksan henkilöä ilmoitti, että heille ei ole laadittu lainkaan palvelusuunnitelmaa. Neljä vastaajista ei tiennyt oliko heille kenties laadittu palvelusuunnitelma ja yksi henkilö oli jättänyt vastaamatta tähän kysymykseen. Palvelusuunnitelma oli pääsääntöisesti tarkastettu kahden viimeisen vuoden sisällä, näin oli tehty 65 prosentilla vastaajista (55 henkilöä). 18 henkilöä oli jättänyt vastaamatta kysymykseen.

Tiedusteltaessa onko henkilökohtainen avustaja myönnetty osana palveluasumista ja onko avustettavien hoitoon myönnetty myös omaishoidontukea, selvisi että 65 prosentilla vastaajista henkilökohtainen avustaja oli myönnetty osana palveluasumista. 31 prosentilla kyselyyn vastanneista henkilökohtainen avustaja ei ollut osa palveluasumista vaan se oli myönnetty muihin tarkoituksiin. Yksi vastaaja ei osannut sanoa oliko avustaja osa palveluasumista ja kolme vastaajista oli jättänyt kohdan täyttämättä. Vain 18 % vastaajista sai henkilökohtaisen avustajan palveluiden lisäksi

omaihoidontukea hoitoonsa. Näiden kysymysten avulla pyrittiin selventämään sitä, mihin tarkoitukseen henkilökohtainen avustaja oli myönnetty ja miten muutoin avustettavan henkilön hoito oli mahdollisesti järjestetty. Vastajien taustatiedot esitellään taulukkomuodossa liitteessä 4.

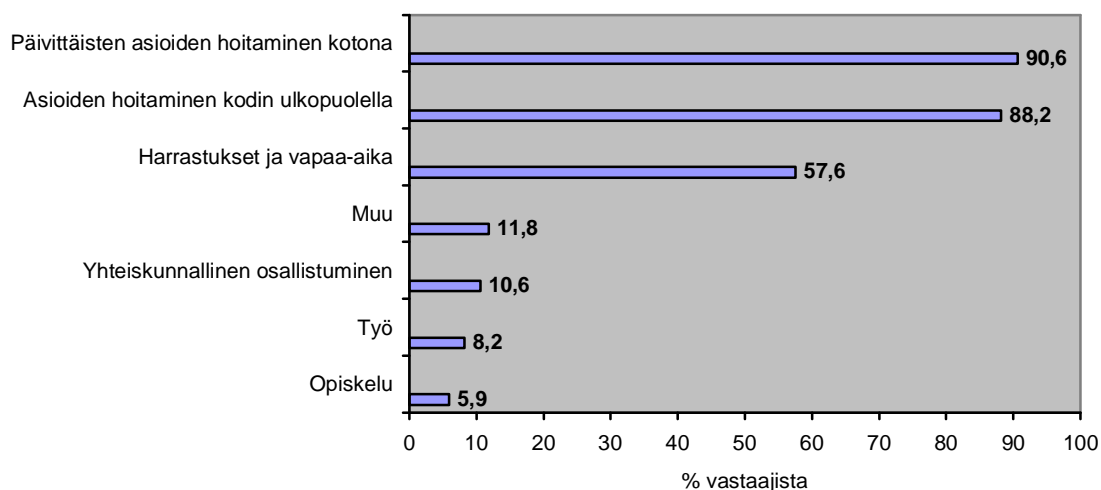
6.2 Vammaisen henkilön toimiminen henkilökohtaisten avustajien työnantajana Keski-Suomessa

Ensimmäisenä tutkimusongelmana oli selvittää, kuinka vammaisten henkilöiden toimiminen henkilökohtaisten avustajien työnantajana on nykyisellään hoidettu Keski-Suomen alueella. Asiaa kartoitettiin kysymällä tutkittavilta henkilöiltä mihin tarkoitukseen he avustajan palveluita käyttävät, kuinka paljon he näitä palveluita käyttävät, montako avustajaa heillä on palkattuna, toimivatko perheenjäsenet avustajina, kokevatko vastaajat tarvitsevansa mahdollisesti lisää avustustunteja sekä kenen toimesta työnantajalle kuuluvat velvoitteet ovat tällä hetkellä hoidettu.

6.2.1 Avustajan käyttötarkoitus

Kysyttäessä mihin tarkoitukseen henkilökohtaisen avustajan palveluita käytetään, vastaajilla oli mahdollisuus valita yksi tai useampi vaihtoehto. Henkilökohtaisen avustajan palveluita vastaajat käyttivät pääsääntöisesti kahteen tai kolmeen eri tarkoitukseen, keskiarvon ollessa 2,7. Eniten henkilökohtaisen avustajan palveluita käytettiin päivittäisten asioiden hoitamiseen niin kotona kuin sen ulkopuolellakin. Noin 91 prosenttia vastaajista ilmoitti käyttävänsä avustajaa selviytyäkseen päivittäisistä askareista kotona ja 88 prosenttia jotta selviytyisi asioiden hoitamisesta kodin ulkopuolella. (Kuvio 1)

KUVIO 1. Tarkoitus johon vastaajat (N = 85) pääsääntöisesti henkilökohtaista avustajaa käyttävät

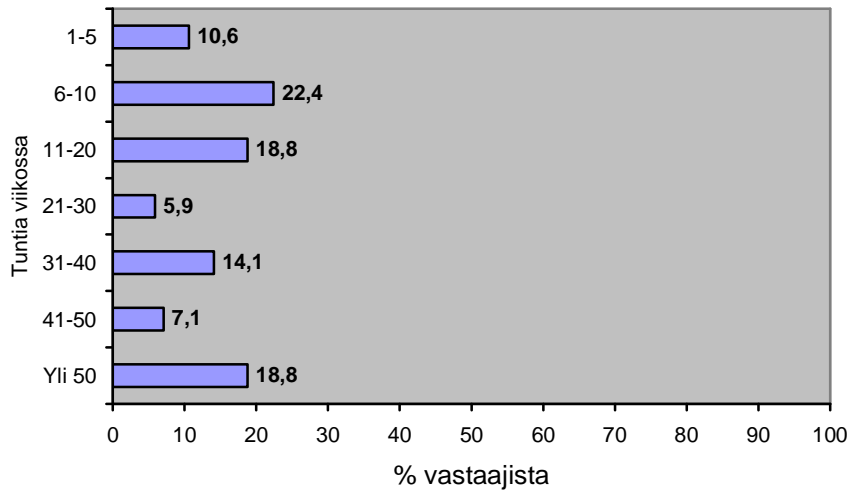
Ristiintaulukoinnin avulla saadaan selvitettyä kahden eri muuttujan välistä yhteyttä, sitä kuinka ne vaikuttavat toisiinsa (Heikkilä 1998, 199). Verrattaessa vastaajien asumuotoa sekä henkilökohtaisten avustajien käyttöä eri tarkoituksiin ei ilmene merkittävää eroa sillä asutaanko omassa asunnossa itsenäisesti vai esimerkiksi palvelutalossa. Itsenäisesti kotona asuvista lähes kaikki käyttävät avustajan palveluita päivittäisistä asioista selvitäkseen kotona (96 %) ja sen ulkopuolella (88 %). Palvelutalossa asuvista taasen seitsemän henkilöä kymmenestä käyttää avustajan palveluita selvitäkseen päivittäisten asioiden hoitamisesta kotona ja kaikki vastanneet palvelutalossa asuvat henkilöt käyttävät avustajan palveluita hoitaakseen asioita kodin ulkopuolella. Vanhempien luona asuvista henkilöistä puolet käyttää avustajan palveluita päivittäisten asioiden hoitoon niin kotona kuin sen ulkopuolellakin, kun taas ne henkilöt, joiden asuminen kotona on toteutettu palveluasumisen kautta, käyttävät kaikki avustajaa apuna selvitäkseen päivittäisten asioiden hoitamisesta. Opiskelun ja työskentelyn tueksi avustajaa käyttävät eniten vanhempien luona asuvat. Eniten avustajan palveluita harrastusten ja vapaa-ajan toimintoihin käyttävät palvelutalossa asuvat vastaajat, kun taas vähiten apua tähän tarvitsevat vanhempien luona asuvat vastaajat. Yhteiskunnalliseen osallistumiseen avustajaa käyttää liki 30 prosenttia kotona palveluasumisen turvin asuvista henkilöistä, kun taas itsenäisesti asuvista vastaajista alle 10 prosenttia käyttää avustajaa samaiseen tarkoitukseen. Johonkin muuhun toimintaa kuten esimerkiksi tulkkaamiseen tai tietokoneen käytön opetukseen avustajaa käyttää eniten palvelutalossa asuvat vastaajat. (Liite 5)

Niin ikään sukupuolella tai iällä ei näytä olevan suurtakaan merkitystä siihen, mihin tarkoitukseen kukin vastaaja henkilökohtaisen avustajan palveluita käyttää. Miespuoliset vastaajat näyttävät kuitenkin käyttävän hivenen enemmän avustajan palveluita hyväkseen harrastusten ja vapaa-ajan sekä yhteiskunnallisen osallistumisen saralla kun taas naiset. Liitteestä 5 nähdään tarkemmin sukupuolten väliset erot eri toimintojen kesken.

Ikäryhmistä 25–34- ja 55–64-vuotiaat vastaajat kaikki käyttävät avustajaa apunaan päivittäisten asioiden hoitamisessa kotona, vähiten avustajan apua näihin toimintoihin tarvitsevat 12–24-vuotiaat vastaajat. 25–34-vuotiaista vastaajista jokainen käyttää avustajaa apunaan kodin ulkopuolisten asioiden hoitamisessa, kun taas yli 75-vuotiaista avustajaa kyseisiin asioihin tarvitsee hivenen yli 70 prosenttia. Harrastusten sekä vapaa-ajan toimintojen suorittamiseen avustajaa eniten käyttävät 25–34-vuotiaat vastaajat ja vähiten yli 75-vuotiaat. Yhteiskunnalliseen osallistumiseen avustajaa eniten käyttävät 35–44-vuotiaat vastaajat ja johonkin muuhun toimintaan yli 75-vuotiaat. Liitteestä 5 on nähtävillä kuinka prosenttiosuudet jakaantuvat kokonaisuudessaan kunkin ikäryhmän kohdalle.

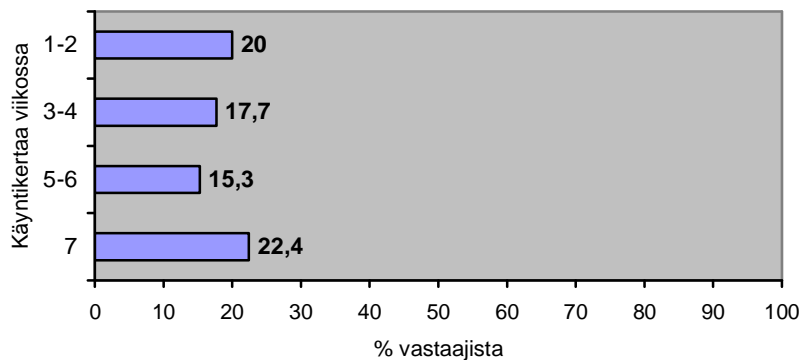
6.2.2 Avustajien tuntimäärä, työsuhde ja avustussuhteen kesto

Henkilökohtaisten avustajien tuntimäärät viikossa vaihtelivat kovasti minimin ollessa neljä tuntia viikossa ja maksimin 168 tuntia viikossa. Keskiarvallisesti henkilökohtaista avustajaa käytetään 30,4 tuntia viikossa. Hieman yli puolet vastaajista kertoi käyttävänsä henkilökohtaisen avustajan palveluita yhdestä tunnista 20 tuntiin viikossa. Vastaajien kesken yleisimmät avustajien tuntimäärät sijoituivat kuuden ja 10 tunnin välille, seuraavaksi yleisimpien tuntimäärien ollessa 11–20 tuntia sekä yli 50 tuntia viikossa. (Kuvio 2)

KUVIO 2. Vastaajien (N = 83) käyttämät henkilökohtaisen avustajan tuntimäärät viikossa

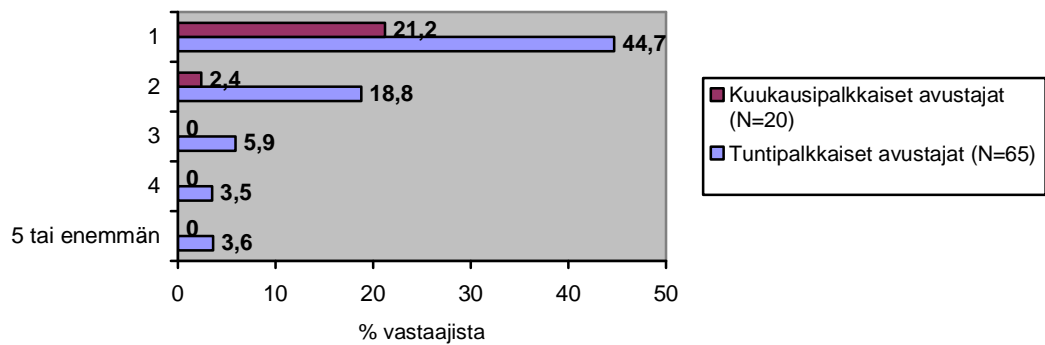
Henkilökohtaisten avustajien tuntimäärät jakautuvat käyttökerroiksi seuraavasti. Yli 20 prosentilla vastaajista henkilökohtainen avustaja käy viikon jokaisena päivänä auttamassa ja 20 prosenttia vastaajista ilmoitti käyttävänsä avustajan palveluita yhdestä kahteen kertaa viikossa. Seuraavaksi yleisintä oli, että avustaja käy kolmesta neljään kertaa viikon aikana. Harvimminkin avustaja käy vastaajilla viidestä kuuteen kertaa viikossa. (Kuvio 3)

KUVIO 3. Henkilökohtaisen avustajien käyntikerrat viikossa vastaajilla (N = 64)

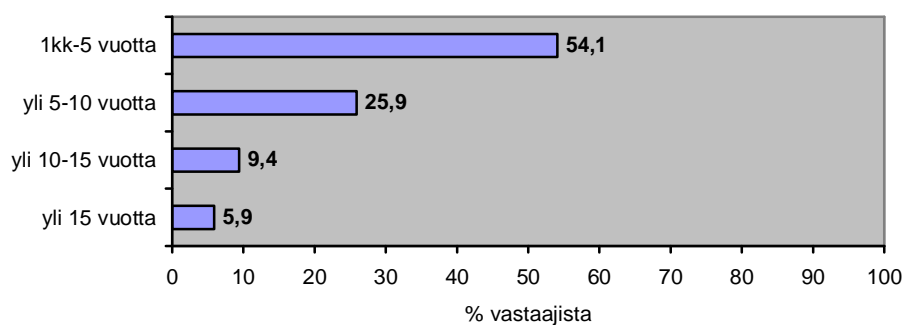
Henkilökohtaisia avustajia oli palkattu pääsääntöisesti tuntipalkalla ja 45 prosentilla vastaajista tuntipalkkaiseksi avustajaksi oli palkattuna yksi henkilö. Kuukausipalkkai-

sia avustajia oli myös palkattu vain yksi 90 prosentilla kysymykseen vastanneista. Neljäsosa vastanneista oli palkannut perheenjäsenen toimimaan avustajanaan. (Kuvio 4)

KUVIO 4. Henkilökohtaisten avustajien lukumäärä jaoteltuna palkkauksen mukaisesti

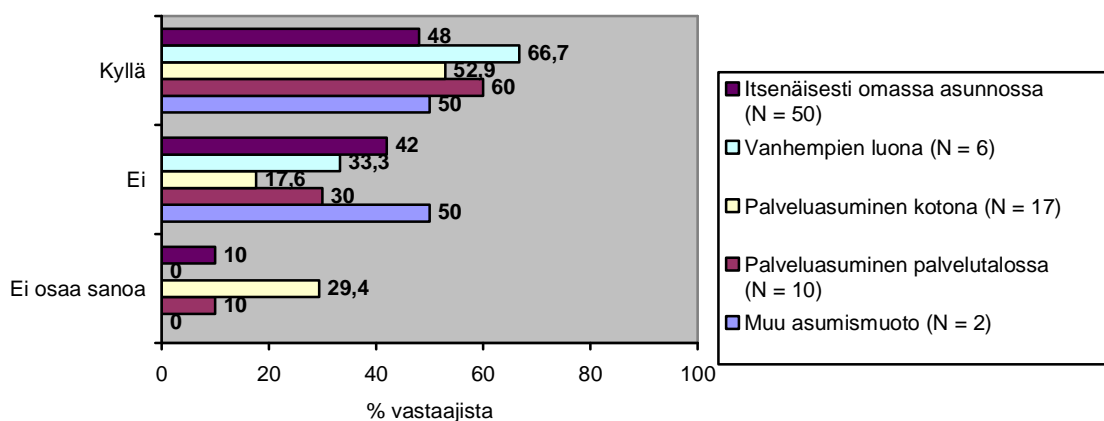
Kysyttäessä kaunako vastaajat olivat käyttäneet henkilökohtaisen avustajan palveluita, hajonta oli laaja aina yhdestä kuukaudesta 18 vuoteen, keskiarvon ollessa 5,4 vuotta. Suurin osa vastaajista oli kuitenkin käyttänyt henkilökohtaista avustajaa apunaan kuukaudesta viiteen vuoteen. (Kuvio 5)

KUVIO 5. Vastaajien (N = 81) henkilökohtaisen avustaja -palvelun käyttö vuosina

6.2.3 Myönnettyjen avustustuntien riittävyys

Kysyttäessä kokevatko vastaajat saavansa tarpeeksi henkilökohtaisen avustajan palveluita, vastasi hieman yli puolet olevansa tyytyväinen nykyiseen avustajien tuntimäärään. Vastaajista 35 % koki tarvitsevansa avustajatunteja lisää ja 13 % vastaajista ei osannut sanoa tarvitsisiko henkilökohtaisten avustajien palveluja mahdollisesti lisää. Vertailtaessa tyytyväisyyttä avustajien tuntimäärään suhteessa vastaajien asumismuotoon voidaan havaita, että 48 % itsenäisesti omassa asunnossa asuvista henkilöistä on tyytyväisiä myönnettyyn avustustuntimäärään. Vastaava luku vanhempien luona asuvien henkilöiden kohdalla on 67 %, palveluasumisen avulla kotona asuvilla 53 %, palvelutalossa asuvien kohdalla 60 % ja muun asumismuodon valinneiden kohdalla 50 %. Eniten tarvetta henkilökohtaisten avustajien tuntimäärän lisäämiseen on näin ollen itsenäisesti omassa asunnossaan asuvilla, mikäli ei oteta huomioon muun asumismuodon valintoja henkilöitä, sillä heitä on vain kaksi ja tulos ei ole näin ollen yleistettävissä. (Kuvio 6)

KUVIO 6. Myönnettyjen avustajatuntien riittävyys suhteessa asumismuotoon

Tarkasteltaessa myönnettyjen avustajatuntien riittävyyttä suhteessa vastaajien ikään havaitaan, että 25–34- sekä 35–44-vuotiaiden ikäryhmään kuuluvat henkilöt ovat tyytymättömiä heille myönnettyihin avustajatunteihin. Näihin ikäryhmiin kuuluvista henkilöistä 44 % oli tyytymättömiä heille myönnettyihin henkilökohtaisen avustajan tunteihin. Tyytyväisimpiä myönnettyihin avustustunteihin olivat ikäryhmään 12–24-vuotta kuuluvat henkilöt. Heistä 66 % koki saavansa tarpeeksi henkilökohtaisen avus-

tajan tunteja. Seuraavaksi tyytyväisimpiä olivat 65–75-vuotiaat vastaajat, heistä 63 % kertoi olevansa tyytyväinen tämänhetkiseen tuntimäärään. (Liite 6)

Naiset ovat tyytymättömämpiä heille myönnettyihin henkilökohtaisen avustajan tunteihin kun miehet. Naisista 44 % ilmoitti myönnetyn avustajatuntimäärän olevan liian pieni, vastaava luku miesten kohdalla on 21 %. (Liite 6)

6.2.4 Työnantajavelvoitteiden hoitaminen

Kysyttäessä vastaajilta kenen toimesta eri työnantajavelvoitteet on hoidettu, oli vastaajilla mahdollista valita yksi tai useampi vaihtoehto, näin ollen prosenttimäärät yhteenlaskettuina ylittävät sadan prosentin. Vastausvaihtoehtoina kysymyksessä olivat seuraavat: vastaaja itse, vastaaja itse avun turvin, omainen, edunvalvoja, tilitoimisto, avustaja sekä jokin muu taho tai henkilö. Hajonta jokaisessa kysymyksen kohdassa oli suuri ja jokaista vaihtoehtoa oli käyttänyt ainakin yksi henkilö kussakin kohdassa.

Pääsääntöisesti vastaajat olivat hoitaneet lähes kaikki työnantajavelvoitteensa itsenäisesti, poikkeuksina työaikakirjanpito, jonka oli hoitanut avustaja, sekä kirjanpito verottajaa varten, joka oli yleisimmin hoidettu tilitoimiston kautta. Avuntarpeen määrittelyä ja työnjohtoa hoiti avustettavan itsensä lisäksi yleisemmin omainen. Työvuoroihin liittyvät tehtävät (työaikakirjanpidon pitäminen, työvuorolistan laatiminen sekä tarkastaminen) vastaajat hoitavat pääsääntöisesti itse tai ne kuuluvat avustajan työnkuvaan. Kuusi kymmenestä vastaajasta suorittaa itse uusien työntekijöiden etsinnän, seuraavaksi yleisimmin avustajia etsii omainen. Työnantaja itse pyrkii pääsääntöisesti suorittamaan uusien työntekijöiden haastattelemisen, omaiset ovat seuraavaksi yleisin uusien työntekijöiden haastattelijaryhmä. Työsopimus laaditaan yleisimmin joko itsenäisesti tai avustuksen turvin. Palkanmaksusta kysyttäessä hajaantuu vastausten määrä hieman ja vaikkakin pääsääntöisesti palkanmaksu hoidetaan itse, ovat seuraavaksi yleisimmät palkanmaksun hoitajat avustettavan omaiset sekä tilitoimisto. Lakisääteisten maksujen hoito tapahtuu joko itsenäisesti tai omainen on ottanut hoitaakseen nämä maksut. Tilitoimisto hoitaa neljänneksellä vastaajista kirjanpidon verottajaa varten. Työterveyshuollon sopimuksen sekä suunnitelman laatimisen kohdalla vastausprosentit olivat melko pieniä, tämä voi johtua siitä, että usealle vastaajista työterveyshuollon sopimus sekä suunnitelma ovat täysin tuntematon asia. Enemmistö vastaajista (15 %)

ilmoitti kuitenkin itse suorittavansa näiden laatimisen. 14 prosentilla vastaajista omainen tai jokin muu taho hoitaa nämä asiat. (Liite 7)

Aineisto osoittaa, että iällä, sukupuolella tai asuinpaikalla ei näytä olevan merkittävää vaikutusta siihen, kenen toimesta työnantajalle kuuluvat tehtävät on hoidettu.

6.3 Mitkä työnantajuuteen liittyvät asiat onnistuvat ja missä ilmenee ongelmia

Toisena tutkimusongelmana oli selvittää, mitkä asiat onnistuvat ja missä ilmenee mahdollisesti ongelmia toimittaessa henkilökohtaisten avustajien työnantajina.

Vastaajilta kysyttiin, mitkä työnantajavelvoitteet ovat tuottaneet heille ongelmia ja minkä verran. Vastausvaihtoehtoina kunkin eritellyn työnantajalle kuuluvan velvoitteen kohdalla olivat paljon, jonkin verran, vähän tai ei lainkaan.

Työnantajana toimimisessa vastaajat ilmoittavat ongelmia eniten tuottavan kategoriasa paljon, kirjanpito verottajaa varten, lakisääteisten maksujen kuten verojen ja eläkemaksujen hoitaminen, työntekijöiden etsiminen ja palkanmaksaminen. Eniten jonkin verran ongelmia tuottaviksi vastaajat ilmoittivat työntekijöiden etsimisen. Seuraavaksi yleisimmät jonkin verran ongelmia tuottavat työnantajan velvoitteet olivat avuntarpeen määrittely ja työnjohto sekä työntekijöiden haastattelemine. Vastaajille, jotka ilmoittivat ongelmia syntyneen hiukan, eniten niitä on ilmennyt seuraavilla alueilla: työaika kirjanpito, työntekijöiden etsiminen, työntekijöiden haastattelemine ja palkanmaksu. Vähiten tai ei lainkaan ongelmia työnantajille oli tuottanut työvuorolistojen tarkastaminen, työvuorolistojen laatiminen sekä kirjanpito verottajalle. Liitteessä 8 on nähtävissä kunkin kohdan tarkat prosenttiosuudet.

Laskettaessa yhteen kaikista kohdista prosentit joista ilmenee, että vastaajalle on aiheutunut paljon, jonkin verran tai vähän ongelmia nousee suurimmaksi ongelmakohdaksi työntekijöiden etsiminen, joka on aiheuttanut 60 prosentille vastaajista jonkinasteisia ongelmia. Seuraavaksi suurimmat ongelmien aiheuttajat prosentit yhteenlasketuna ovat työntekijöiden haastattelemine (45 %), palkanmaksaminen (40 %) ja lakisääteisten maksujen hoitaminen (40 %). Vähiten ongelmia tuottaa työvuorolistojen

tarkastaminen (23,5 %) sekä työterveyshuollon sopimuksen sekä suunnitelman laatiminen (29 %).

Tarkasteltaessa onko asumismuodolla vaikutusta siihen, mitkä työnantajavelvoitteista ovat aiheuttaneet vastaajille ongelmia, voidaan huomata että itsenäisesti omassa asunnossa asuville henkilöille eniten ongelmia tuottaa työntekijöiden etsiminen (56 %) sekä heidän haastattelemisensa (48 %). Vähiten ongelmia itsenäisesti asuville tuottaa työvuorolistojen tarkastaminen (20 %). Vanhempien luona asuvista vastaajista 50 prosentille ongelmia tuottaa myös työntekijöiden etsiminen, lähes yhtä paljon ongelmia tuottaa työterveyshuollon sopimuksen sekä suunnitelmien laatiminen. Vähiten vanhempien luona asuville henkilöille ongelmia tuottaa työaikakirjanpidon pitäminen, työvuorolistan laatiminen sekä tarkastaminen (17 % kussakin). Ne henkilöt, jotka olivat ilmoittaneet asuvansa palveluasumisen tuella kotona, heille palkanmaksun hoitaminen tuotti eniten ongelmia (59 %). Lähes yhtä paljon ongelmia heillä oli esiintynyt avuntarpeen määrittelyn ja työnjohdon saralla. Vähiten ongelmia heille oli koitunut työntekijöiden haastattelemisessa (35 %). Palvelutalossa asuvista henkilöistä jopa 70 prosenttia ilmoitti, että heille on koitunut jonkinasteisia ongelmia työntekijöiden etsimisessä. Seuraavaksi eniten ongelmia oli koitunut työsopimuksen laadinnassa (40 %). Vähiten ongelmia palvelutalossa asuvat henkilöt ilmoittivat koituneen työterveyshuollon sopimuksen sekä suunnitelman laatimisesta (10 %). Muun asumismuodon valinneita henkilöitä oli ainoastaan kaksi ja heidän kokemuksensa jakautuivat puoliksi, toinen koki ongelmia aiheutuneen jokaisen työnantajavelvoitteen hoitamisen kohdalla ja toinen koki että ongelmia ei ole esiintynyt lainkaan, näin ollen tarkasteltaessa muussa asumismuodossa asuvia henkilöitä tulee prosenttiosuudeksi 50 % kuhunkin kohtaan. (Liite 9)

Tarkasteltaessa iän merkitystä siihen, millä alueilla vastaajat ilmoittavat ongelmia ilmenneen, havaitaan, että ikäryhmään 12–24-vuotta kuuluvilla vastaajilla oli esiintynyt eniten ongelmia tasaisesti työntekijöiden etsimisen, haastattelemisen ja työterveyshuollon sopimuksen sekä suunnitelman laatimisen kesken. Kussakin edellä mainitussa työnantajalle kuuluvassa tehtävässä 12–24-vuotiailla oli esiintynyt 67 prosentilla eriasteisia ongelmia. Vähiten heillä ongelmia oli esiintynyt työaikakirjanpitoon ja työvuorolistoihin liittyvissä asioissa (työaikakirjanpito, työvuorolistan laatiminen ja tarkastaminen 34 %). Ikäryhmään 25–34-vuotiaat kuuluvilla henkilöillä ongelmia oli esiintynyt eniten työntekijöiden etsimisen sekä haastattelemisen saralla (44 %). Vähi-

ten ongelmia heillä oli esiintynyt työsopimusten laatimisen kanssa (11 %). Myös 35–44-vuotiailla työntekijöiden etsiminen (55,5 %) aiheuttaa eniten ongelmia, seuraavaksi suurimmaksi ongelmien aiheuttajaksi koetaan työaikakirjanpidon pitäminen (35 %). Työsopimuksen laatiminen sekä työvuorolistan tarkastaminen (11 %) aiheuttaa vähiten ongelmia 33–44-vuotiaille vastaajille. 45–54-vuotiaista vastaajista 56 prosenttia kokee, että työntekijöiden haastattelemineen, palkanmaksu sekä lakisääteisten maksujen hoitaminen aiheuttavat heille eniten ongelmia työnantajavelvoitteista. Vähiten heille koituu ongelmia työterveyshuollon asioista (25 %). Työntekijöiden etsimisen (62,5 %) jälkeen 55–64-vuotiaiden vastaajien ikäryhmään kuuluvat kokevat että avuntarpeen määrittely ja työnjohto (58 %) tuottaa heille eriasteisia ongelmia. 55–64-vuotiaista neljännekselle tuottaa ongelmia työvuorolistan tarkastaminen. 45,5 prosentille 65–74-vuotiaista työntekijöiden etsiminen on tuottanut vaivaa, mutta vain 9 % 65–74-vuotiaista työvuorolistan tarkastaminen on aiheuttanut minkäänlaisia ongelmia. Suurin ongelmanaiheuttaja yli 75-vuotiaiden vastaajien kohdalla on myös työntekijöiden etsiminen (47 %), mutta heille ei ole koitunut lainkaan ongelmia työterveyshuollon sopimuksen tai suunnitelman laatimisesta. (Liite 10)

Kaiken kaikkiaan yli 75-vuotiaille vastaajille on koitunut vähiten ongelmia työnantajavelvoitteiden hoitamisesta kun taas eniten ongelmia on aiheutunut 45–54-vuotiaille henkilökohtaisten avustajien työnantajille. Seuraavaksi eniten ongelmia työnantajavelvoitteiden hoitamisesta kokivat joutuvansa kohtaamaan 12–24-vuotiaat vastaajat.

Vertailtaessa sukupuolen merkitystä työnantajavelvoitteiden hoitamiseen ja siihen liittyviin ongelmakohtiin voidaan havaita, että miehet kokevat että heillä on kaiken kaikkiaan enemmän ongelmia työnantajavelvoitteiden hoitamisessa. Eniten ongelmia naisille tuottaa avuntarpeen määrittely sekä työnjohto (51,5 %) ja miehille työntekijöiden etsiminen (73 %). Vähiten ongelmia naisille tuottaa työvuorolistan tarkastaminen (24 %) ja miehille avuntarpeen määrittely ja työnjohto (21 %). Kokonaisuudessaan prosenttiosuudet kunkin työnantajavelvoitteen kohdalla on tarkasteltavissa liitteessä 11.

Kysyttäessä kokevatko vastaajat tarvitsevänsä apua ja tukea työnantajavelvoitteiden hoitamiseen nousi esille seuraavanlaisia tuloksia. Eniten tukea ja apua toivottiin kirjanpidon pitämiseen. Vähiten apua kaivattiin työvuorolistan tarkastukseen, mikä muutoinkin tuntuu olevan työnantajavelvoitteista helpoimpia. Eniten avustajakeskuksen

palveluita kaivattiin työntekijöiden etsimiseen sekä palkanmaksuun ja kirjanpitoon. (Liite 12)

Itsenäisesti kotona asuvat vastaajat kokevat haluavansa eniten apua palkanmaksuun (30 %), kun taas vanhempien luona asuvista vastaajista kukaan ei koe haluavansa apua tai tukea minkään työnantajavelvoitteen hoitamiseen. Palveluasumisen avulla kotona asuvista vastaajista 23,5 % kokee haluavansa apua työsopimuksen laatimiseen, lakisääteisten maksujen hoitoon sekä kirjanpidon tekemiseen verottajalle. Ne henkilöt, jotka ilmoittivat asuvansa palveluasumisena palvelutalossa, kokivat suurimmaksi avuntarpeen ryhmäkseen työntekijöiden etsimisen, puolet palvelutalossa asuvista ilmoitti näin. Kumpikaan kahdesta muun asumismuodon ilmoittaneista henkilöistä ei kokenut tarvitsevana erityisesti apua työnantajavelvoitteiden hoitamiseen. Kysyttäessä, minkä työnantajavelvoitteen hoitamiseen vastaajat toivoisivat mahdollisesti avustajakeskuksen palveluita tuekseen, olivat vastaukset seuraavat. Kotona asuvista henkilöistä 20 prosenttia toivoi apua avustajakeskuksesta työntekijöiden etsimiseen, kun taas vanhempien luona asuvista henkilöistä lähes 17 prosenttia toivoi apua tasaisesti työntekijöiden etsimiseen, työsopimuksen laatimiseen, palkanmaksuun, lakisääteisten maksujen hoitamiseen sekä kirjanpidon pitämiseen. 10 prosenttia palveluasumisena kotona asuvista näki avustajakeskuksen voivan auttaa heitä työntekijöiden etsimisessä, työsopimuksen laatimisessa ja kirjanpidon pitamisessä. Toinen muun asumismuodon valinneista vastaajista toivoi avustajakeskusta avuksi jokaisen työnantajavelvoitteen hoitamiseen. (Liite 13)

12–24-vuotiaista vastaajista kukaan ei kokenut tarvitsevana apua tai tukea erityisesti minkään avustajavelvoitteen hoitamiseen, kun taas 25–34-vuotiaista vastaajista 22 % kaipasi apua useimpiin työnantajavelvoitteisiin. 35–44-vuotiaista vastaajista kolmasosa tunsikin tarvitsevana apua niin palkanmaksuun kuin lakisääteisten maksujen hoitamiseenkin. 37,5 % 45–54-vuotiaista kyselyyn vastanneista kaipasi apua kirjanpidon pitämiseen, kun taas 55–64-vuotiaille työsopimuksen laatiminen tuotti eniten päänvaivaa ja siihen toivottiin apua. 65–74-vuotiaista lähes puolet tunsikin tarvitsevana apua työntekijöiden etsimiseen ja haastattelemiseen sekä palkanmaksuun. Yli 75-vuotiaat vastaajat ilmoittivat että he kokevat tarvitsevana apua ainoastaan lakisääteisten maksujen hoitamiseen sekä kirjanpidon pitämiseen. Avustajakeskusta kaivattiin avuksi eri ikäryhmissä eri työnantajavelvoitteiden hoitamiseen. Yhdistävänä tekijänä eri ikäryhmien välillä oli kuitenkin työntekijöiden etsimiseen kohdistuva avuntarve ja avustaja-

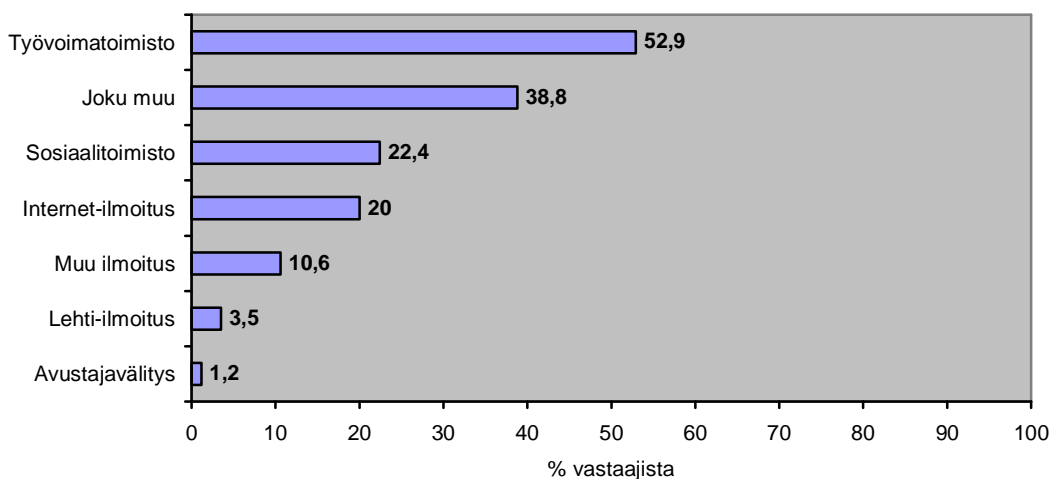
keskuksen tarve tämän työnantajavelvoitteen hoitamiseksi. Eniten avustajakeskuksen palveluita tähän tarkoitukseen kaipasivat 45–54-vuotiaat vastaajat. Seuraavaksi eniten avustajakeskuksen apua ja tukea toivottiin lakisääteisten maksujen hoitamisen tueksi, näin ilmoitti muun muassa kolmasosa 35–44 –vuotiaista vastaajista. Tulosten mukaan, vähiten avustajakeskuksen palveluita kaipaavat 65 – 74-vuotiaat sekä yli 75 vuotta täyttäneet vastaajat. Eniten avustajakeskuksen palveluita työnantajuuden tueksi toivovat ikäryhmään 35–44 kuuluvat vastaajat. (Liite 14)

Tarkasteltaessa avutarvetta sukupuoleen nähden voidaan havaita, että naiset tuntuvat kaipaavan hiukan enemmän apua kuin miehet työnantajavelvoitteiden hoitamiseen. Miehet ovat kuitenkin hivenen rohkeammin uskaltaneet toivoa avustajakeskuksen palveluita näihin tuentarpeisiin. Eniten tukea naiset toivoivat palkanmaksuun, kun taas miehet kaipasivat tukea sekä apua eniten lakisääteisten maksujen hoitamiseen. Avustajakeskuksen palveluita naiset sekä miehet kaipasivat eniten työntekijöiden etsimisen avuksi (25 % naiset, 18 % miehet), lisäksi miehet toivoivat avustajakeskusta työterveyshuollon sopimuksen ja suunnitelman laatimisen avuksi (18 %). Liitteessä 15 esitellään tarkemmin, kuinka prosenttiosuudet ovat jakautuneet eri työnantajavelvoitteiden kohdalle.

6.4 Henkilökohtaisen avustajan hankkiminen

Kolmantena tutkimusongelmana oli selvittää, kuinka Keski-Suomen alueella henkilökohtaisen avustajan hankkiminen on pääsääntöisesti hoidettu, millainen on hyvä avustaja ja mitä eri kanavia voitaisiin mahdollisesti käyttää hyväksi työnantajuuteen liittyvien asioiden hoitamisessa.

Hieman yli puolet vastaajista ilmoitti hankkineensa avustajan työvoimatoimiston kautta. Seuraavaksi yleisin avustajan hankintatapa oli joku muu, joista vapaaseen kohtaan kirjoitetuista vastauksista ilmeni, että avustajia on hankittu muun muassa ns. puskaradion tai tuttavapiirin kontaktien kautta. Myös sosiaali- ja terveysalan oppilaitosten sekä niissä opiskelevien henkilöiden kautta vastaajat kertovat hankkineensa avustajiaan. (Kuvio 7)

KUVIO 7. Henkilökohtaisten avustajien hankintatavat (N=85)

Vertailtaessa tuloksia suhteessa taustamuuttujiin, voidaan havaita että asumismuodolla, iällä tai sukupuolella ei ole merkittävää vaikutusta siihen, mitä kautta henkilökohtaisten avustajien työnantajat ovat avustajiaan hakeneet. Itsenäisesti asuvista vastaajista puolet on käyttänyt työvoimatoimiston palveluita apunaan avustajaa etsiessä ja 40 prosenttia on käyttänyt jotain muuta keinoa, kuten esimerkiksi tuttavien avustajien etsimiseen. Vanhempien luona asuvat henkilöt suosivat niin ikään työvoimatoimistoa (50 %) sekä jotain muuta tapaa (50 %) avustajan etsinnässä. Palveluasumisen avulla kotona asuvista vastaajista lähes 60 prosenttia on käyttänyt myös työvoimatoimiston palveluita apunaan, mutta tämän asumismuodon vastaajat ovat suosineet vastaajaryhmänä eniten niin sosiaalitoimiston kuin internetinkin kautta tapahtuvaa avustajien hakuja. Palvelutalossa asuvat vastaajat suosivat muiden tapaan työvoimatoimistoa (50 %) sekä muuta tapaa (50 %) avustajien etsinnässä, kun taas muun asumismuodon valinneista henkilöistä kaikki ilmoittivat käyttävänsä ainoastaan työvoimatoimistoa avustajien etsimiseen. (Liite 16)

Ikäryhmistä kaikki muut paitsi ikäryhmiin 12–24 ja yli 75 kuuluvat vastaajat kertoivat käyttävänsä ensisijaisesti työvoimatoimistoa avustajan hankkimiseen. 12–24-vuotiaat vastaajat suosivat jotain muuta tapaa kuten esimerkiksi puskaradiota, näin ilmoitti ikäryhmään kuuluvista puolet. Niin ikään yli 75-vuotiaat vastaajat olivat käyttäneet pääsääntöisesti jotain muuta tapaa (71 %) avustajiensa etsimiseen. Internetiä avustajan etsimiseen olivat käyttäneet pääsääntöisesti nuoremmat henkilöt (12–24- sekä 25–34-vuotiaat). Tarkasteltaessa avustajan hankkimistapoja suhteessa sukupuoleen, voidaan

havaita, että miehet ovat käyttäneet hivenen naisia enemmän työvoimatoimistoa avustajan hankkimiseen, kun taas joku muu etsintätapa on ollut hivenen yleisempää naisten keskuudessa. Miehet (30 %) ovat käyttäneet internet-ilmoituksia hyväkseen selkeästi naisia (13,5 %) enemmän. (Liite 16)

Kyselyssä kartoitettiin myös, kuinka sijaisen saaminen on yleensä hoidettu avustajan sairastuessa tai muusta syystä ollessa poissa, sekä kokevatko vastaajat, että heille olisi ilmennyt ongelmia sijaisuuteen liittyen. Vastaajista 35 prosenttia ilmoitti, että heillä on esiintynyt ongelmia sijaisuuteen liittyen. Näistä vastaajista 35 % oli naisia ja 36 % miehiä. Tarkasteltaessa ongelmien esiintymistä vastaajien asumismuotoon nähden voidaan havaita, että molemmilla muun asumismuodon valinneilla henkilöillä oli esiintynyt ongelmia. Puolet vanhempien luona asuvista henkilöistä ilmoitti niin ikään ongelmia esiintyneen. Muiden asumisryhmien kohdalla ongelmia oli esiintynyt hiukan vähemmän. Ikäryhmittäin tarkasteltuna 45–54-vuotiailla ongelmia oli esiintynyt eniten (62,5 %) ja vähiten ongelmia oli ilmennyt 12–24-vuotiaille vastaajille (17 %). Liitteessä 17 on esitelty taustamuuttujien prosenttiosuudet tarkemmin.

Avoimeen kysymykseen kuinka sijaisen hankkiminen on hoidettu tuli 73 kirjallista vastausta. Näistä vastauksista päällimmäiseksi tavaksi hallita tilanne, jolloin avustaja ei pääse töihin, nousi omaisen tai sukulaisen toimiminen sijaisena. Näin ilmoitti 27 vastaajaa.

”Tytär jää silloin virkavapaalle tai käyttää kesälomapäiviään.”

”Ei sijaista, omaisen avustaa.”

”...hälytetty paikalle omaisen, joka perunut kaikki omat menonsa...”

Osa vastaajista kertoi, että ystävien avulla on selvitty avustajan ollessa estynyt työkentelemään.

”Ystävien ja tuttavien avulla...”

”Kilauta kaverille.”

”...Ystävien ja sukulaisten avustuksella jotenkin selvitty...”

Useasta vastauksesta näkyy myös se kuinka avustajat joustavat työajoissaan toisen avustajan ollessa poissa.

”Muut avustajat, joskus jo muihin hommiin siirtyneet entiset avustajat...”

”Toinen avustaja tekee tuplaten...”

”...Nykyiset avustajat ovat pystyneet järjestämään vuorojaan niin, että jos toinen on sairastunut on toinen pyrkinyt järjestämään asiansa niin, että on voinut tehdä toisenkin tunnit...”

”Avustajalla ei ole varaa sairastaa.”

Osasta vastauksista ilmeni, että avustajan ollessa poissa sijaisen hankkiminen on ollut hankalaa.

”Sijaista ei ole tiedossa.”

”Sijaisen saaminen satunnaista...varsinainen turvaverkko puuttuu, eikä suunnitelmaa sairastapauksia varten ole.”

”On ollut vaikeuksia...”

”Ei mitenkään.”

Osalla vastaajista ongelmia ei ole ilmennyt tai niihin on löytynyt ratkaisu.

”Ei ongelmia.”

”Sijaisen saaminen on onnistunut aika hyvin, sillä ringissä on useita varavastustajia.”

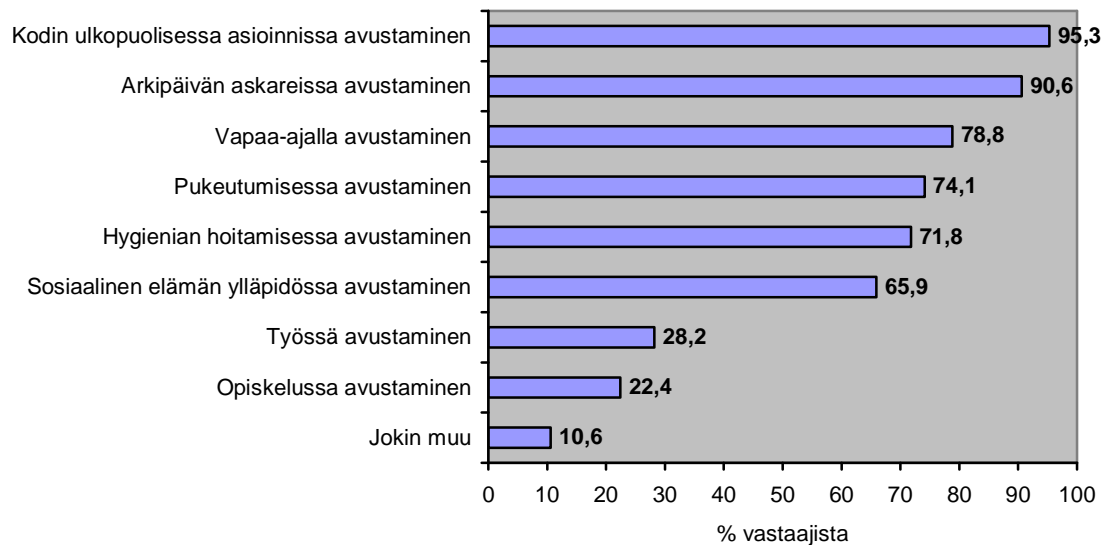
”On kyselty kaikki mahdolliset esim. entiset avustajat. Asia on aina ratkennut...”

”Kunnalla varajärjestelmä josta hoidettu.”

”Avustaja soittaa sosiaalitoimistoon ja sieltä yritetään järjestää sijainen.”

6.4.1 Avustajan toimenkuva ja hyvä avustaja vastaajien näkökulmasta

Kyselyn avulla haluttiin kartoittaa myös sitä, mitkä ovat avustajan tehtävät vastaajien mielestä ja millainen on hyvä avustaja. Avustajan keskeisimpiin tehtäviin kuuluu avustettavien kodin ulkopuolisessa asioinnissa avustaminen sekä arkipäivän askareissa kuten ruoanlaitossa, siivoamisessa ja pyykinpesussa avustaminen. Kuviosta 8, voidaan tarkemmin nähdä kuinka vastaajien mielipiteet jakautuvat eri toimintojen välille.

KUVIO 8. Henkilökohtaisen avustajan tehtävät vastaajien mukaan (N=85)

Tarkasteltaessa avustajan tehtäviä suhteessa taustamuuttujiin, voidaan havaita, että eri asumismuodoissa asuvat vastaajat painottavat hiukan eri tavalla avustajan tehtäviä. Voidaan havaita, että palveluasumisen avulla kotona asuvat henkilöt tuntevat mieltävän avustajan tehtäviin kaikissa päivittäisissä asioissa avustamisen, kun taas esimerkiksi palvelutalossa asuvat henkilöt näkevät kodin ulkopuolisessa asioinnissa avustamisen kuuluvan ehdottomasti avustajan tehtäviin ja perushoidolliset asiat saattaa hoitaa joku muu kuin henkilökohtainen avustaja. Henkilökohtaisessa hygieniassa avustamisen kokee 94 prosenttia palveluasumisen avulla kotona asuvista vastaajista avustajan työtehtäviin kuuluvaksi, kun taas saman työtehtävän kohdalla vain 60 prosenttia palvelutalossa asuvista mieltää näin. (Liite 18)

Ikäryhmittäin tarkasteltuna havaitaan, että eri ikäryhmiin kuuluvat henkilöt kokevat avustajan tehtävät himpun verran erilaisilla, kuitenkin kovin suuria eroavaisuuksia ei ole havaittavissa. Se, minkä kukin vastaajista näkee henkilökohtaisen avustajan tehtäväksi, voi mahdollisesti riippua vastaajan omasta avuntarpeesta ja siitä, mihin hän käyttää itse avustajaa. (Liite 19)

Aineistosta voidaan nähdä miesten kokevan hieman naisia enemmän, että yksi avustajan tehtävistä on henkilökohtaisen hygienian hoitamisessa avustaminen, kun taas naiset kokevat miehiä enemmän avustajan tehtäviin kuuluvaksi arkipäivän askareissa avustamisen. Miehet tuntuvat kokevan hiukan naisia enemmän avustajan tehtäviin olennaisesti kuuluvaksi kodin ulkopuolisissa aktiviteeteissa auttamisen, kun taas naiset kokevat miehiä enemmän avustajan tehtäviin myös työssä ja opiskelussa auttamisen. (Liite 20)

Vastaajia pyydettiin kertomaan avoimessa kysymyksessä, mitä he odottavat avustajalta ja millainen hyvä avustaja on heidän mielestään. Tähän kysymykseen tuli 72 kirjallista vastausta, eli 85 prosenttia kyselyyn vastanneista henkilöistä kertoi hyvän henkilökohtaisen avustajan kriteereistä. Tärkeäksi avustajan piirteeksi nousi vastauksista selkeästi luotettavuus. 26 henkilöä kysymykseen vastanneista koki, että avustajan on ennen kaikkea oltava luotettava.

”Odotan luotettavuutta...”

”...Turvallisuuden tunne ja luotettavuus on tärkeitä...”

”...Hyvä luottamus molemmin puolin...”

”Oma-aloitteinen ja luotettava.”

Hyvän avustajan ominaisuuksiin kuuluu myös oma-aloitteisuus vastaajien mukaan. Kysymykseen vastanneista henkilöistä 15 ilmoitti omatoimisuuden tai oma-aloitteisuuden olevan tärkeä ominaisuus.

”Omatoiminen, ottaen huomioon toiveeni ja tarpeeni kaikessa avustuksessa...”

”...Osaa tehdä itsenäisesti - ettei minun tarvitse sanoa joka asiasta...”

”Kykenee itsenäiseen työhön...”

”On oma-aloitteinen.”

Avustajalta toivottiin myös joustavuutta sekä sopeutumiskykyä.

”...joustaa työajoissa ym:ssa...”

”Avustajan pitäisi joustaa työajoissa ja olla apuna silloin kun apua tarvitsee ja vapaalla kun hoidettava voi olla yksin.”

”...Osaa sopeutua nopeasti erilaisiin muutoksiin, kuten sairauden eteneminen tms...”

”...Hyvä avustaja on myös joustava, sillä työajat eivät mene aina välttämättä aivan minuutilleen: eihän toista jätetä esimerkiksi wc-pöntölle istumaan, kun katsahdetaan kelloon ja todetaan, että työaika päättyi juuri!”

Muutammat vastaajat kokivat myös, että avustajan fyysisen kunnon tulisi olla hyvä, jotta avustussuhde toimisi.

”...Henkisesti ja fyysisesti hyvässä kunnossa...”

”...terve jalkainen ja –selkäinen...”

”...aloitekykyinen ja fyysisesti kunnossa...”

Vastauksista nousi esille erilaiset henkilökemioihin liittyvät asiat sekä ominaisuudet, jollaisia toivottaisiin myös avustajalla olevan.

”...pystyy kuvittelemaan itsensä avustettavansa tilalle...”

”...huumorintajua ja ihmisläheisyyttä...”

”...Hyvä avustaja on luonnonlahjakuus! Henkilökemiat sopivat yksin!”

”Samaa ikäluokkaa. Saman henkinen...”

”Hän ei sääli, eikä ole työnantajaansa kohtaan liian hellävarainen. Arvostan itse avustajissani ronskiakin huumoria...”

”Hyvä kuuntelija...”

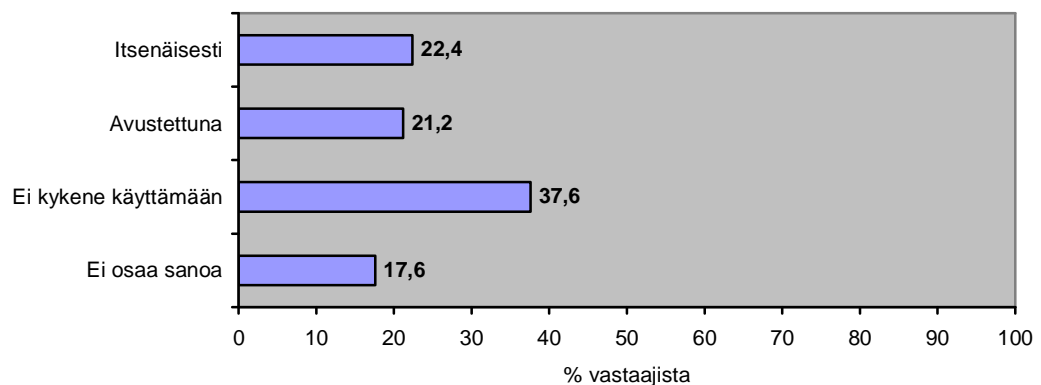
”...vammaista arvostava.”

6.4.2 Eri tietolähteiden hyödyntäminen työnantajuuden tukena

Muutamien kysymysten avulla pyrittiin kartoittamaan henkilökohtaisten avustajien työnantajien mahdollisuuksia hyödyntää puhelinta sekä internetiä työnantajuuden tukena. Näiden kysymysten pohjana on tiedon saaminen vammaisten työnantajien mahdollisuuksista eri viestimien käytöstä avustajakeskusta suunniteltaessa.

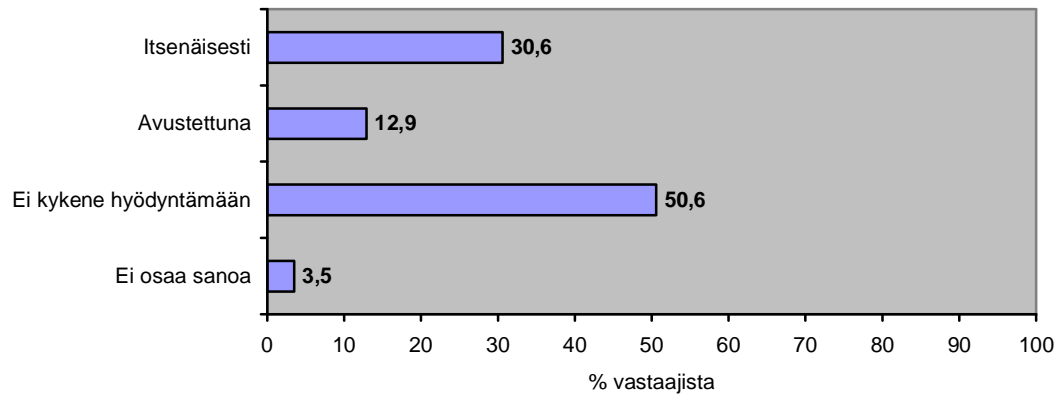
Puhelimen käyttöä kartoitettiin jakamalla puhelimen eri toiminnot osiin ja kartoittamalla erikseen kunkin toiminnon käyttömahdollisuus. Näitä toimintoja ovat puheluihin vastaaminen, puheluiden soittaminen sekä tekstiviestien lähettäminen. Vastaajista 79 % kykenee vastaamaan puheluihin joko itsenäisesti tai avustettuna. Puheluiden soittaminen onnistuu myös suurimmalta osalta (76,5 %) vastaajista, joko itsenäisesti tai avustuksen turvin. Tekstiviestejä kykenee lähettämään vastaajista hieman yli puolet. Itsenäisesti viestien lähettäminen onnistuu 40 prosentilla vastaajista ja avustuksen turvin 19 prosentilla. (Liite 21)

Internetin hyödyntämistä työnantajuuden tukena kartoitettiin usealla eri kysymyksellä. Vastaajista lähes 44 prosenttia kertoo pystyvänsä hyödyntämään internetiä työnantajuuteen liittyvien asioiden hoitamiseksi joko itsenäisesti tai avustettuna. Kuitenkin liki 38 prosenttia ilmoitti, että hänellä ei ole mahdollista käyttää internetiä. Syitä olivat, joko tietokoneen tai internetyhteyden puuttuminen, vamman aiheuttamat rajoitteet tai tietokoneen käyttötaidon uupuminen. (Kuvio 9)

KUVIO 9. Vastaajien (N = 85) mahdollisuus hyödyntää internetiä työnantajuuden tukena

Kysyttäessä kykenisivätkö vastaajat hyödyntämään internetpohjaista avustajavälitystä, saatiin seuraavanlaisia tuloksia. Vastaajista hieman alle puolet ilmoitti, että kykenisi mahdollisesti hyödyntämään internetpohjaista avustajavälitystä, joko itsenäisesti tai avustuksen turvin. (Kuvio 10)

KUVIO 10. Vastaajien (N = 85) mahdollisuudet hyödyntää internetpohjaista avustajavälitystä

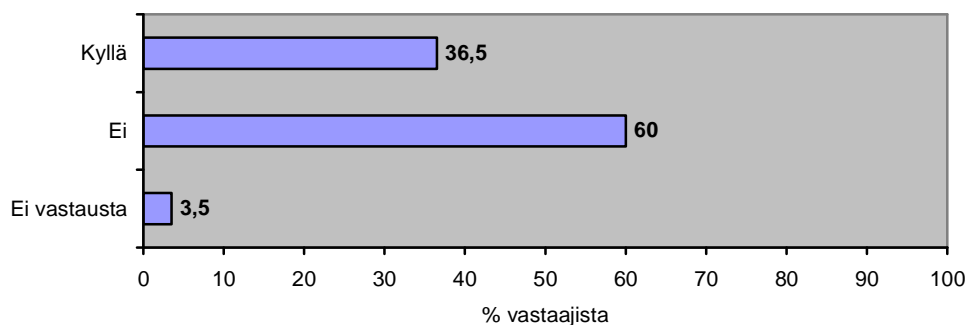
6.5 Henkilökohtainen apu – järjestelmän kehittäminen

Neljäntenä tutkimusongelmana oli selvittää, mitä kehitettävää henkilökohtaisen avun järjestelmässä on vammaisten työnantajien näkökulmasta. Kehittämisen kohteita pyrittiin selvittämään muun muassa kysymällä kokevatko vastaajat itse tarvitsevansa koulutusta koskien työnantajana toimimista ja tarvitsisivatko avustajat työnantajien mielestä jatkossa jonkinmoista koulutusta. Lisäksi muutaman avoimen kysymyksen avulla on pyritty saamaan vastaajien omat ajatukset esiin koskien henkilökohtainen avustaja-järjestelmän muutoskohteita sekä nykyisen järjestelmän toimivia kohtia, jotka haluttaisiin säilyttää.

6.5.1 Koulutustarpeet

Selvitettäessä vastaajien itsensä tarvetta koulutukseen, jossa käsiteltäisiin työnantajuu-teen sekä henkilökohtaisen avun – järjestelmään liittyviä asioita tulokseksi saatiin, että

ainoastaan 36,5 % vastaajista koki, että olisi innokas osallistumaan koulutukseen. Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että koulutus ei ole tarpeen. (Kuvio 11) Naisista 40 prosenttia ja miehistä 30 prosenttia koki, että olisi halukas osallistumaan tällaiseen koulutukseen. (Liite 22)

KUVIO 11. Vastaajien (N = 85) halukkuus osallistua koulutukseen jossa käsiteltäisiin työnantajuuden asioita sekä henkilökohtainen apu – järjestelmää

Aineistosta ilmenee, että palveluasumisen avulla kotona asuvat vastaajat olisivat halukkaimpia osallistumaan kyseiseen koulutukseen. Ikäryhmittäin tarkasteltuna voidaan havaita, että nuoret työnantajat (12–24-vuotiaat) ovat selkeästi innokkaimpia osallistumaan työnantajuutta ja henkilökohtainen apu – järjestelmää käsittelevään koulutukseen. Heistä jopa 83 prosenttia ilmoittaa olevansa valmis osallistumaan koulutukseen, kun taas vähiten innokkuutta koulutukseen osallistumiseen on yli 75-vuotiailla vastaajilla. Tarkemmin prosenttiosuudet kunkin taustamuuttujan kohdalta on tarkasteltavissa liitteessä 22.

Vastaajilla oli mahdollisuus myös kirjoittaa avoimeen kohtaan, mitä sisältöjä he toivoisivat itselleen järjestettävän koulutuksen sisältävän. Kysymykseen tuli 27 kirjallista vastausta eli lähes kolmannes vastaajista ilmoitti toiveensa koulutuksen sisällöstä. Pääsääntöisesti vastaajat toivoivat perusinformaatiota oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan henkilökohtaisten avustajien työnantajina sekä tietoa yleisesti työnantajana toimimisesta.

”Yleisiä ohjeita työnantajalle.”

”Perusinformaatiota työnantajana toimimisesta ja työ-yhteisössä toimimiseen.”

”Työnantajan velvoitteet ja mitä uudistuksia on kehitelty.”

”Tarkkaa tietoa hk-avustajan toimenkuvasta, palkkauksesta, lomista ym. etuuksista, työnantajan velvoitteista jne.”

”Työlainsäädökset. Työhön liittyvät lomakkeet/ asiakirjamallit...”

Neuvoja kaivattiin lisäksi henkilöstöhallinnollisiin asioihin sekä esimiesaseman hoitamiseen.

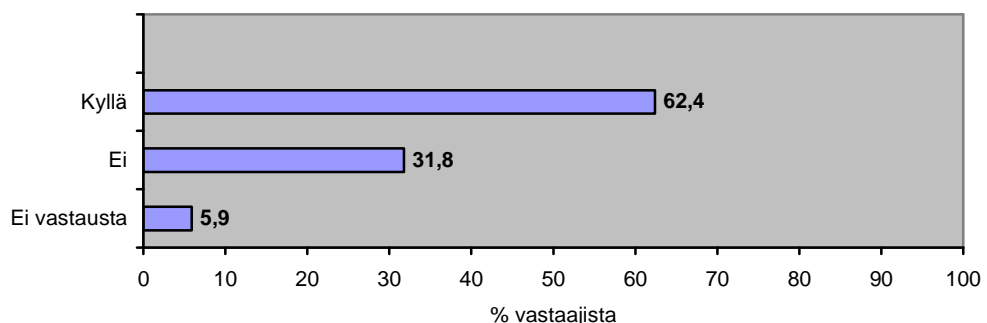
”Tietoa työsuojelusta, johtamisesta.”

”Haluaisin neuvoja miten pystyisin arvioimaan työntekijöiden jaksamista.”

”Henkilösuhteiden hoitamista ja työnantajan roolissa toimimista.”

”Henkilö johtamista. Palautteen antamista.”

Vastaajat kokivat että enemmän kuin he itse, tarvitsevat henkilökohtaiset avustajat koulutusta. Aineiston mukaan hivenen yli 62 prosenttia vastaajista koki, että avustajat olisivat koulutuksen tarpeessa. (Kuvio 12) Naiset kokivat avustajien koulutustarpeen suurempana kuin miehet. (Liite 23)

KUVIO 12. Henkilökohtaisten avustajien koulutustarve vastaajien (N = 85) mukaan

Tarkasteltaessa avustajien koulutustarvetta suhteessa taustamuuttujiin, voidaan havaita palveluasumisena palvelutalossa asuvien kokevan avustajien tarpeen koulutukseen suurimpana. Heistä seitsemän kymmenestä kokee avustajien tarvitsevan koulutusta

työtään varten. Tarkasteltaessa tuloksia ikäryhmittäin, havaitaan varttuneempien vastaajien kokevan avustajien koulutustarpeen suurimpana. 65–74-vuotiaista vastaajista 82 % ja yli 75-vuotiaista 71 % ilmoitti, että heidän mielestään henkilökohtaisia avustajia tulisi kouluttaa. (Liite 23)

Henkilökohtaisten avustajien koulutuksen mahdollisesta sisällöstä kysyttäessä, saatiin 40 kirjallista vastausta. Näin ollen lähes puolet vastaajista oli ilmaissut mielipiteensä avustajien koulutuksesta. Pääsääntöisesti työnantajat toivoivat avustajan koulutukselta hoitotyön perustietoja, kuten esimerkiksi hygienia osaamista sekä perushoidollisten toimenpiteiden hallintaa.

”Hygienia, ergonomia, perushoitotyö.”

”Lähihoitajan perustiedot paikallaan.”

”Kuinka vammaisia ihmisiä avustetaan. Eli pukemiset, nostamiset, hygienian hoitamiset. Perusterveydellisten asioiden hoitamista myös.”

Lisäksi toivottiin vammaisuuteen sekä erilaisiin vammoihin perehdyttämistä ja henkilökohtaisen avustajan roolin selventämistä.

”Tehtäviin ja erilaisiin mahdollisiin vammoihin perehdyttäminen.”

”Vammaisen kohtaamisen...”

”Teemakoulutusta mm. sairauksin ja sen aiheuttamat rajoitukset tai erityisesti huomioivat seikat.”

”...mikä erottaa avustamisen hoitamisesta. Miten osaat olla taustalla – roolit selviksi.”

”Kaikki vammaisen hoitoon, kohteluun, käyttäytymiseen liittyvissä asioissa.”

Koulutukselta toivottiin myös avustajien sosiaalisten taitojen korostamista sekä erityisesti vaitiolovelvollisuudesta muistuttamista.

”Perustietoa alasta ja työstä, vaitiolovelvollisuus tärkeää.”

”Koulutus pitäisi sisältää ihan nämä perusasiat, vaitiolovelvollisuus on tärkeä, ollaanhan tekemisissä hyvinkin intiimien asioiden kanssa.”

”Opetusta vaitiolovelvollisuudesta ja sosiaalisten taitojen harjoittelua.”

”Vammaisen henkilön kanssa kommunikointia! Sosiaalisia asioita.”

”...luottamus, työsopimusehdot, salassapito (vaitiolovelvollisuus), rehellisyys.”

Avustajien koulutukselta toivottiin myös lainsäädäntöön liittyvien asioiden hahmotamista sekä työnantajalle kuuluvien asioiden kuten mm. palkanmaksuun liittyvien asioiden osaamista.

”Lakisääteisten maksujen hoitamista koskevat asiat työlainsäädäntö, omat verotukset, velvollisuudet ja oikeudet. Työsuojeluasiat...”

”Palkka-asioiden hoitamiset.”

”...Myös tätä paperi viidakkoa mitä vammaiset joutuvat arjessaan pyörittämään olisi henk.koht.avustajille hyvä tehdä paremmin tutuksi!! → voisivat auttaa työssään meitä!”

”Perehdytystä palkanlaskentaan ym. kirjallisiin töihin...”

”...Vammaispalvelulain tuntemusta...”

6.5.2 Muutoskohteet henkilökohtainen avustaja -järjestelmässä

Reilusti yli puolet vastaajista (65 %) ilmoitti mielipiteensä nykyisen avustaja -järjestelmän muutoskohteista. Avoimeen kysymykseen tuli kaikkiaan 55 vastausta. Näistä vastauksista ilmeni, että työnantajat toivoivat hartaimmin muutosta nykyiseen palkkausjärjestelmään. Palkanmaksuun sekä työnantajalle kuuluvien lakisääteisten maksujen hoitamiseen toivoi parannusta 22 % kysymykseen vastanneista. Näistä vastaajista lähes 42 % ehdotti, että kunta voisi hoitaa nämä asiat. Muita tahoja joiden koettiin voivan ottaa haltuunsa palkkauksen ja lakisääteisten maksujen hoidon oli avustajakeskus tai Kansaneläkelaitos.

”Palkanmaksua voisi kehittää, ettei avustaja itse joudu tekemään kirjanpitoa...”

”Että palkanmaksusysteemiä yksinkertaistettaisiin.”

”Olisi hyvä, jos työnantajan ei tarvitsisi huolehtia vero yms. lakisääteisten maksujen hoitamisesta, eikä kirjanpidosta yms.”

”Kunnan palkanmaksujärjestelmä voisi olla yksinkertaisempi. Avustajan palkan ei tulisi kiertää työnantajan tilin kautta...”

”Kunta voisi hoitaa työnantajan velvoitteet, vähintäänkin palkanlakenan ja siihen liittyvän.”

”Palkanmaksu ym. työnantajan kirjalliset teht. keskitetysti esim. avustajakesk.”

Seuraavaksi suurimmaksi muutoskohteeksi nykyisessä avustaja -järjestelmässä kuvattiin avustajien saatavuuden parantaminen. 18 % vastanneista toivoi muutosta avustajien huonoon saatavuuteen. Vastaajat kuvailivat ajatuksiaan avustajien saamisesta seuraavanlaisesti:

”Työntekijöiden hakeminen helpommaksi.”

”Saada varma systeemi, ettei sairastumiset vaikuta avustamisen saantiin.”

”Sijaisjärjestelmä.”

”...Toimivat sijaispalvelut.”

”Avustajien saatavuutta jos saisi paremmaksi.”

”Tarpeeksi avustajia että lomat ja vapaa päivät saisi järjestettyä.”

”Että kaupungilla olisi mahdollista tarjota sijaispalvelua kun avustaja esim. sairastuu.”

”Avustajavälityskeskus, josta saisi avustajan saunnaiseenkin tarpeeseen...”

Subjektiivisiksi, määrärahoista riippumattomaksi oikeudeksi henkilökohtainen avustaja -järjestelmää toivoi 14,5 % muutostoiveita kartoittavaan kysymykseen vastanneista. Avustustunti päätösten jatkuva hakeminen koettiin raskaaksi ja ylimääräistä huolta aiheuttavaksi. Vastaajat kuvailivat tuntemuksiaan seuraavanlaisesti:

”Haluaisin että se olisi kaikille vammaisille subjektiivinen oikeus. Ettei vammainen jää TV-nurkkaan lopun elämäkseen kökkimään.”

”Henkilökohtaisen avustajan saaminen subjektiiviseksi oikeudeksi on ehdottoman tärkeä asia! Ei ole kovin lystiä jännittää vuoden vaihteessa, että minkähän verran avustajatunteja ensi vuodeksi kenties saan...”

”Henkilökohtainen avustaja subjektiiviseksi oikeudeksi.”

”Tulisi säätää subjektiiviseksi oikeudeksi vaikeavammaisille.”

”...Hirveästi ylimääräistä stressiä kun päätöksiä saa soitella ja odotella...On kamalaa kun ei tiedä kuka ja milloin maksaa, vai maksaako avustajan kulut. Hirveää myös avustajalle tälläinen epävarmuus.”

Tulevaisuudessa vammaisista työnantajista 11 % toivoi saavansa enemmän avustustunteja. Nykyisten tuntimäärien ei koettu riittävän vapaa-ajan viettoon vaan aika kuluu pääsääntöisesti jokapäiväisten toimien suorittamiseen.

”Tunteja on ihan liian vähän.”

”Tunteja enemmän, se olisi yht.kunnalle silti halvempaa kuin palvelutaloasuminen...”

”Enemmän tunteja, jotta ulkoiluun jäisi tarpeeksi aikaa.”

”Enemmän vapaa-ajan avustajan tunteja.”

”Olisi mahdollista käyttää aikaa enemmän vapaa ajan harrastuksiin. Esim. elokuvissa käyntiä, teattereissa käyntejä. Eikä ainoastaan niihin päivittäisiin päiväaskareisiin.”

Vastaajat olivat myös huolissaan avustajan työn julkisuuskuvasta sekä avustajien palkkauksesta ja muista etuuksista. Työn julkisuuskuvaa toivottiin saavan paremmaksi, palkkausta suuremmaksi ja työehtosopimus henkilökohtaisille avustajille. Tämän koettiin vaikuttavan siihen, että työntekijöitä olisi helpompi saada ja vaihtuvuus ei olisi niin suurta.

”Henk.koht.avustaja –nimikkeen julkisuuskuvaa pitää parantaa. Samalla tehtävään hakeutuvien taso kohenisi.”

”Etuuksia enemmän työntekijöille. Tämä saisi avustajia pysymään kauemmin töissä, joka helpottaisi sekä työntekijän ja avustajan oloja...”

”...Palkkaus saisi olla parempi ja henkkareilla oma työehtosopimus.”

”...Tuntipalkka on matala, vaikea saada sillä varalle.”

6.5.3 Säilytettävät asiat nykyisessä henkilökohtainen avustaja -järjestelmässä

Kyselyyn vastanneista työnantajista 54 prosenttia ilmoitti mielipiteensä siitä, mitkä asiat tulisi säilyttää nykyisestä henkilökohtainen avustaja -järjestelmästä, eli mitkä asiat he kokevat toimiviksi ja tärkeiksi nykyisessä järjestelmässä. Selkeästi suurin toive oli, että henkilökohtaisten avustajien valintaoikeus säilyisi yhä vammaisella työnantajalla itsellään, kolmasosa vastaajista toivoi näin.

”Haluan itse valita avustajan...”

”Haluan itse valita työntekijät, jotta voi huomata toimiiko henkilökemiat toimivat. Muuten työstä ei tule mitään.”

”Avustettava itse saa haastatella avustajat itselleen ja myös päätös/valintaoikeus...”

”Vammaisen henkilön tulee vastaisuudessakin saada itsenäisesti päättää avustajistaan ja saada toimia työnantajana.”

”Valinnanvapauden avustajaa palkatessa.”

Vastaajat toivoivat avustajan valitsemismahdollisuuden säilymisen lisäksi sitä, että työnjohto säilyisi heillä. He saisivat itse määritellä avustajan tehtävät omien tarpeidensa mukaisesti. Näin ilmoitti 11 % kysymykseen vastanneista.

”Työnantaja saa itsenäisesti määrätä avustajan tarpeen ja tehtävät.”

”...itsenäinen työnjohto on toimiva järjestelmä.”

”Työnjohdon vammaisella; miten ja milloin avustetaan ja kuka avustaa.”

”Vammaisen henkilön tulee vastaisuudessakin saada itsenäisesti päättää avustajistaan ja saada toimia työnantajana.”

”Vapauden valita itse avustaja ja avustajan tehtävät.”

Vastaajista 24 % kertoi olevansa tyytyväinen nykyiseen järjestelmään. Heidän kohdallaan avustaja -järjestelmä toimii ongelmitta ja he tahtoisivat säilyttää sen sellaisenaan.

”Se [henkilökohtainen avustaja -järjestelmä] on ainakin toiminut tähän asti.”

”Minun oma järjestely on tällähetkellä hyvä.”

”Kaikinpuolin hyvä järjestelmä.”

”Tämä systeemi on hyvä ja pelaava.”

6.6 Henkilökohtaisen avustajan merkitys vammaiselle henkilölle

Kyselylomakkeen loppupuolella kysyttiin, mitä henkilökohtainen avustaja merkitsee vastaajille. Vain yhdeksän kyselyyn vastannutta henkilöä jätti vastaamatta tähän kysymykseen. Kaiken kaikkiaan vastaajat kokevat henkilökohtaisen avustajan erittäin tärkeäksi. Henkilökohtaisen avustajan avulla vammaiset vastaajat kokevat elämänsä ihmisarvoiseksi ja entistä monipuolisemmaksi.

”Välttämätön apu, jotta voin asua kotona ja elää ihmisarvoista elämää.”

”Vähäisestä tuntimäärästä huolimatta, ihmismäisen elämän mahdollistaa vain oma avustaja.”

”Henkilökohtainen avustaja on minulle ehdoton edellytys, jotta voin elää rikasta elämää ja ylipäättään pärjätä tuikitavallisissa arkiaskareissa.”

”Itsenäisempää ja monipuolisempaa elämää.”

”...Ilman henkkaria joutuisin elämään hyvin rajattua elämää, joka ei olisi ollenkaan ihmisarvoista elämää.”

”Pystyy elämään itsenäistä ja ihmisarvoista elämää omassa kodissa.”

”Mahdollisuuden yrittää elää vielä ihmisarvoista elämää.”

Moni kertoo, että ilman avustajaa he eivät kykenisi asumaan omassa kodissaan saati liikkumaan sen ulkopuolella.

”Mahdollisuutta kasvattaa itse lapseni ja asua kodissani...”

”Ilman sitä olisin ollut laitoshoidossa jo vuosia.”

”Elintärkeä, muuten kotona asuminen ei onnistuisi.”

”Avustajat ovat tehneet mahdolliseksi sen, että voin asua omassa kodissani. Aktiivinen, liikkuva ja osallistuva elämä on minulle mahdollista heidän avullaan.”

”Mahdollisuutta asiointiin kodin ulkopuolella sekä matkusteluun.”

”Mahdollisuutta elää itsenäisemmin. Mahdollisuutta päästä ”ulos” kotia asioille.”

”KAIKKEA! Ulospääsyä neljän seinän sisältä...”

”Mahdollisuutta hoitaa itsenäisesti omia asioita ja osallistua kodin ulkopuolella.”

Avustaja koetaan tärkeäksi henkilöksi, joka mahdollistaa arkipäivän askareiden sujumisen lisäksi turvallisen ja rikkaan elämän.

”Se on välttämätön arjesta selviytymiseksi, kotiaskareet, asiointi tms.”

”Elämää...en tulisi toimeen ilman avustajaa... Turvaa...ketään joka on vuoteeseen sidottu ei saisi jättää yöksi yksin... Iloa perhe-elämästä...”

”...Turvallisuudentunnetta.”

”Tuo elämään enemmän liikkuvuutta ja helpottaa päivittäisissä toiminnoissa.”

”Sängystä ylös pääsemistä aamulla, arjesta selviytymistä, hygienian hoitoa... Illalla nukkumaan pääsyä.”

”Voin tehdä ja ottaa vastaa työtä tai opiskelua. Itsenäisyyttä ja riippumattomuutta, omien päätösten toteuttamista, mahdollisuutta osallistua ja antaa oma panos työelämään. Turvallista liikkumista, informaation saamista ympäröivästä yhteiskunnasta.”

”Tärkeä henkilö päivittäisissä toiminnoissa.”

”Itsenäisempää ja monipuolisempaa elämää. Pystyn tekemään enemmän asioita.”

”...Lisääntyvää riippumattomuutta, koska hänen avullaan voin hoidella asioitani kotona ja kodin ulkopuolella.”

Jollekin henkilökohtainen avustaja merkitsee myös ystävää sekä keskustelukumppania.

”Ystävää.”

”...Seuraa päivisin...”

”Tärkeä apu ja puhekumppani.”

”Itsenäisesti elämässä selviytymistä ja sosiaalista tukea.”

”Yhteyttä ulkomaailmaan, sosiaalista kontaktia.”

6.7 Vastaajien ajatuksia ja mielipiteitä

Vastaajien oli mahdollista kertoa kyselykaavakkeen lopussa omia ajatuksiaan ja mielipiteitään, joita kyselyyn vastaaminen oli nostanut heidän mieleensä. Tähän kohtaan ajatuksiaan kirjoitti 32 henkilöä. Uusia aihealueita ei juuri noussut esiin, vaan suurin osa vastaajista oli kirjannut tähän kehittämisehdotuksia henkilökohtainen avustaja -järjestelmää kohtaan. Kaiken kaikkiaan 72 prosenttia kysymykseen vastanneista käsitteli jollain tapaa avustaja -järjestelmää kirjoituksessaan. Vastaajat kritisoivat järjestelmän toimivuutta, mutta myös tyytyväisyys ilmaistiin.

” Olen joutunut itse maksamaan avustajan tunteja, koska tunnit eivät ole riittäneet pakollisiin toimintoihin. Vammaispalvelu ei meinaa uskoa avustarvetta ja siksi tunteja liian vähän!... Vammaispalvelun työntekijöiden kuuluisi olla inhimillisiä vammaisille eikä aina vedota määrärahoihin. Vammainen on vammainen määrärahoista huolimatta!”

”Kynnys työnantajana olemiseen korkea. Alku hankalaa.”

”Avustajille koulutusta hoitaa myös palkka-asiat ja tunteja lisää tähänkin...”

”Olen tyytyväinen, että olen saanut avustajan.”

” Palvelutalot on kolkkoja, kotona on parempi asua. Kannatan tätä ratkaisua myös muille vammaisille.”

Muutama vastaaja kommentoi myös yleisesti yhteiskuntaa sekä vammaisten kohtelua.

”Yhdenvertainen kohtelu riippumatta siitä missä päin Suomea asuu.”

” Pienissä kunnissa sekoitetaan vammaispalvelu ja vanhuspalvelu laki... Tänä aikana heikot ja sairaat ”poljetaan jalkoihin”!... Kaikki yritetään ajaa alas, entä sitten kun päättäjät itse sairastuu, sitten on myöhäistä herätää tässä asiassa!... Valtion tulisi antaa rahaa kunnille vammaisia varten! Sairaus on ihan tarpeeksi raskas asia muutenkin ja eduista tulisi

saada tietää, eikä niin että kun kukaan ei niistä tietäisi niin saataisiin rahat muuhun käyttöön! Hulluahan se on että eduista saa väsyksiin asti taistella!”

7 PÄÄTULOSTEN YHTEENVETO

7.1 Vammaisen henkilön toimiminen työnantajana

Henkilökohtaista avustajaa käytetään tämän tutkimuksen tulosten mukaan pääsääntöisesti päivittäisten asioiden hoitamiseen niin kotona kuin sen ulkopuolellakin. Yleisimmin henkilökohtaisen avustajan palveluita käytetään kuudesta kymmeneen tuntiin viikossa, keskiarvon ollessa kuitenkin 30,4 tuntia. Vastaavanlaisia tuloksia myönne-
tyistä tuntimääristä ovat saaneet myös Laulainen ja muut (2004, 66) sekä Kullas (2000, 13). Laulaisen ja muiden (2004) mukaan henkilökohtaisen avustajan palveluita käytetään yleisimmin 6-10 tuntia viikossa. Kullaksen (2000) tutkimuksesta ilmenee vastaavanlainen kahtiajako pienempien ja suurempien tuntimäärien välillä. Avustajan palveluita käytetään joko muutamia tunteja tai selkeästi enemmän, välimaaston tunteja on myönnetty vain harvalle.

Tämän tutkimuksen vastausten mukaan henkilökohtainen avustaja käy suurimmalla osalla vastaajista viikon jokaisena päivänä, mutta seuraavaksi yleisimmin avustaja käy yhdestä kahteen kertaa viikossa. Tästä voitaneen päätellä käyntikertojen jakautumisen suuren eron johtuvan palvelunsaajan vammaisuuden asteesta.

Pääsääntöisesti henkilökohtainen avustaja on palkattu tuntipalkalla, vain 20 henkilöä ilmoitti hänellä toimivan avustajan olevan kuukausipalkalla palkattu. Avustajia oli kummassakin palkkaryhmässä palkattu pääsääntöisesti yksi. Vastaajista suurin osa oli saanut henkilökohtaisen avustajan palveluita yhdestä kuukaudesta viiteen vuoteen. Kullas (2000, 13) on saanut päinvastaisia tuloksia palkkauksesta, hänen tutkimukseen-
sa vastanneista suurin osa sai kuukausipalkkaa tuntipalkan sijaan. Heinosen ja Saras-
teen toimittamassa tutkimuksessa (2006, 120) todetaan kuukausipalkkaisten ja tunti-
palkkaisten avustajien lukumäärän olevan melko lähellä toisiaan. Kyseisen tutkimuk-
sen mukaan tuntipalkkaa sai 39 % ja kuukausipalkkaa 36 % vastanneista.

Laulaisen ja muiden (2004, 62) tutkimus osoittaa, että valtaosa henkilökohtaisten avustajien työnantajista on tyytyväinen heille myönnettyyn tuntimäärään. Tämä tutkimus tukee Laulaisen ja muiden (2004) saamia tuloksia. Hieman yli puolet vastaajista koki olevansa tyytyväisiä heille myönnettyyn tuntimäärään, kuitenkin 35 % tunsi tarvitsevansa avustajan palveluita lisää. Eniten tarvetta tuntimäärän lisäämiseen on itsenäisesti omassa asunnossa asuvilla. Tyytyväisimpiä myönnettyihin tuntimääriin ovat nuorimmat vastaajat (12–24 v.) ja tyytymättömmimpiä 25–44-vuotiaat. Naiset ovat tyytymättömmimpiä myönnettyihin tuntimääriin kuin miehet.

Henkilökohtaisten avustajien vammaiset työnantajat kykenevät pääsääntöisesti hoitamaan heille kuuluvat työnantajavelvoitteet itsenäisesti. Työaikakirjanpidon pitämisen hoitaa kuitenkin yleisimmin henkilökohtainen avustaja ja kirjanpito verottajaa varten on siirretty tilitoimiston hoidettavaksi.

7.2 Työnantajuuden sujuminen

Henkilökohtaisten avustajien työnantajat kokevat suurimmaksi ongelmakohdaksi työnantajuudessa työntekijöiden etsimisen. Ongelmia on esiintynyt verrattain paljon myös työntekijöiden haastattelemisessa, palkan maksamisessa sekä lakisääteisten maksujen hoitamisessa. Eniten ongelmia työnantajavelvoitteiden hoitamisessa on palveluasumisen avulla kotona asuvilla henkilöillä. Vanhempien luona asuvilla henkilökohtaisen avustajan työnantajilla on ollut vähiten ongelmia työnantajavelvoitteiden hoitamisessa. Ikäryhmittäin tarkasteltuna yli 75-vuotiailla ilmenee vähiten ongelmia, kun taas 45–54-vuotiailla niitä ilmenee eniten. Sukupuolittain tarkasteltuna miehillä näyttäisi ilmenevän enemmän ongelmia kuin naisilla. Ongelmia tuottavat työnantajavelvoitteet vaihtelevat sukupuolten välillä. Naisille tuottavat ongelmia eri asiat kuin miehille. Vastaavanalaisia tuloksia työnantajavelvoitteiden ongelmakohdista ovat saaneet myös Heinonen ja Saraste (2006, 103–104), Kullas (2000, 15–23) sekä Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämiseksi (2000, 13–14).

Yleisesti ottaen apua tai tukea työnantajavelvoitteiden hoitamiseen vammaiset työnantajat tuntuivat kaipaavan verrattain vähän. Ne, jotka kokevat apua ja tukea tarvitsevan, tarvitsevat sitä eniten kirjanpidon pitämiseen, lakisääteisten maksujen hoitamiseen

sekä palkan maksamiseen. Eri asumismuodoissa asuvat henkilöt näyttävät tarvitsevan apua eri työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi. Tähän vaikuttanee asumisympäristön erilainen tuen tarjonta. Ikäryhmittäin tarkasteltuna eniten apua toivoivat 65–74-vuotiaat, kun taas nuorista vastaajista (12–24 v.) kukaan ei halunnut apua lainkaan. Naiset toivovat rohkeammin apua työnantajalle kuuluvien velvoitteiden hoitamiseen.

Avustajakeskus tuntuu olevan vastaajille vielä hieman kysymyksiä herättävä. Pienet vastausprosentit avustajakeskuksesta kysyttäessä voivat johtua tiedon puutteesta. Vammaiset työnantajat eivät tiedä tarkalleen minkälainen rooli tällaisella avustajakeskuksella tulisi mahdollisesti olemaan ja mitä kaikkea se vois pitää sisällään. Avustajakeskuksen nähtiin kuitenkin voivan auttaa juuri eniten ongelmia aiheuttavien työnantajavelvoitteiden kuten työntekijöiden etsimisen sekä palkan maksamisen kanssa. Eniten avustajakeskuksen palveluita toivovat 35–44-vuotiaat henkilöt. Sukupuolittain tarkasteltuna miehet näkivät hivenen naisia enemmän avustajakeskuksen voivan auttaa heitä jatkossa. Myös Heinonen ja Saraste (2006, 82, 114, 142) ovat kirjanneet yhteneviä tuloksia avustajakeskuksen tarpeellisuudesta HAJ-projektin tutkimuksessa.

7.3 Henkilökohtaisten avustajien hankkiminen

Henkilökohtainen avustaja hankitaan yleisimmin työvoimatoimiston moninaisia palveluita hyväksi käyttäen. Seuraavaksi yleisin tapa avustajien etsimiseen on muiden vaihtoehtoisten tapojen kuten niin sanotun puskaradion käyttäminen tai tuttavapiirin kontakteja hyväksi käyttäen. Kunnan sosiaalitoimi on myös omalta osaltaan ollut auttamassa avustajien rekrytoinnissa. Yhteneviä tuloksia esiintyy muun muassa HAJ-projektin tutkimuksessa. Kyseisen tutkimuksen mukaisesti 35 % vastanneista on käyttänyt työvoimatoimistoa ja 33 % ystäviä tai tuttavvia apunaan avustajan etsimisessä. (Heinonen & Saraste 2006, 95.)

Suurimmalla osalla vastaajista ei ole ilmennyt ongelmia sijaisuuteen liittyen. Kuitenkin avustajan ollessa sairas tai muutoin estynyt tulemaan töihin on varsinaisen sijaisen saaminen haastavaa. Pääsääntöisesti avustajan ollessa poissa hoidetaan avustaminen omaisten tai sukulaisten voimin. Ystävien apu koetaan myös tärkeäksi tällaisissa tilanteissa. Myös Kullaksen (2000, 23) tutkimuksesta ilmenee, että sijaisen saaminen kangertelee monin paikoin.

7.3.1 Avustajan toimenkuva ja hyvän avustajan piirteet

Henkilökohtaisen avustajan toimenkuvaan kuuluu keskeisimpänä tehtävänä kodin ulkopuolisessa asioinnissa avustaminen. Tämän jälkeen tärkeimmäksi tehtäväksi koetaan arkipäivän askareissa kuten ruuanlaitossa tai pyykinpesussa avustaminen. Avustajan toimenkuvassa on havaittavissa vaihteluja eri asumismuotojen välillä. Saatuja vastauksia tukee aiempien tutkimusten samankaltaiset tulokset. Muun muassa Laulaisen ja muiden (2004, 64) mukaan henkilökohtaisen avustajan toimenkuvaan kuuluu ensisijaisesti avustaminen asioiden hoitamisessa kodin ulkopuolella ja seuraavaksi tärkein tehtävä on vammaisen työnantajan kotona tapahtuva avustaminen.

Vammaiset työnantajat arvostavat avustajissaan rehellisyyttä, omatoinisuutta, sosiaalisuutta sekä henkilökemioiden yhteensopivuutta Heinosen ja Sarasteen toimittamassa tutkimuksessa (2006, 99). Myös tähän tutkimukseen vastanneet kokevat, että tärkein hyvän avustajan piirre on luotettavuus. Oma-aloitteisuus, joustavuus, hyvä fyysinen kunto sekä henkilökemioiden yhteensopivuutta koetaan myös tärkeäksi avustussuhteen onnistumisen kannalta.

7.3.2 Eri tietolähteiden hyödyntämismahdollisuudet

Valtaosa henkilökohtaisten avustajien työnantajista kykenee käyttämään puhelinta työnantajuuden tukena. Tietokoneen sekä internetin hyödyntäminen on kuitenkin mahdollista huomattavasti pienemmällä kohderyhmällä. Internetin käyttö onnistuu osalla vammaisista työnantajista, mutta osalle sen käyttäminen ei ole lainkaan mahdollista muun muassa vammasta johtuen.

7.4 Henkilökohtainen avustaja -järjestelmän kehittäminen

Suurin osa henkilökohtaisten avustajien työnantajista ei koe tarvitsevansa minkäänlaista koulutusta työnantajana toimimisen tueksi. Ne, jotka koulutukseen voisivat osallistua, toivovat sen sisältävän pääasiassa perusinformaatiota henkilökohtainen avustaja -järjestelmästä sekä työnantajana toimimisesta.

Henkilökohtaisten avustajien koettiin kaipaavan koulutusta työskentelynsä tueksi. Hoitotyön perustaitojen koettiin olevan paras pohja avustajana työskentelylle. Henkilökohtaiseksi avustajaksi pyrkivälle tai jo työtä tekevälle henkilölle nähtäisiin myös hyvänä koulutus vammaisuuteen ja sen kohtaamiseen liittyen, sosiaalisten taitojen kartuttaminen sekä avustajajärjestelmän perustuntemus. Myös aiemmissa tutkimuksissa on saatu samanlaisia tuloksia avustajien kouluttamisesta sekä koulutuksen sisällöstä (Heinonen & Saraste 2006, 108; Heiskanen 2008, 96–103).

Muutoskohteiksi henkilökohtainen avustaja -järjestelmässä nähdään ensisijaisesti palkkausjärjestelmä. Se koetaan nykyisellään sekavana ja vaikeana hoitaa. Lisäksi avustajien saatavuutta tulisi kehittää, avustustunteja lisätä, avustajien työehtoja sekä palkkausta kohentaa ja saada henkilökohtainen apu subjektiiviseksi oikeudeksi. Nykyisestä järjestelmästä haluttaisiin ennen kaikkea säilyttää päätösvalta vammaisella henkilöllä itsellään. Tukevia tuloksia henkilökohtainen avustaja -järjestelmän kehittämistarpeista ovat saaneet myös muun muassa Kullas (2000, 24–26), Laulainen ja muut (2004, 69–70), Heinonen ja Saraste (2006, 135–145) sekä Heiskanen (2008, 121–125). Heiskanen (2008, 125) toteaa muun muassa näin ”henkilökohtaista avustajajärjestelmää voidaan sen eräiltä osin, lähinnä liikuntavammaisiin kohdistuen, kutsua jo perinteiseksi, mutta ei suinkaan valmiiksi”.

8 POHDINTA

Henkilökohtainen avustaja -järjestelmän tutkiminen on erityisesti uudistuvan lainsäädännön vuoksi ajankohtainen ja mielenkiintoa herättävä aihe. Tutkimuksen toimeksiantaja, Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hanke hyödyntää saatuja tutkimustuloksia henkilökohtaisen avun ohjeistuksia ja lomakkeita kehitettäessä sekä Keski-Suomen avustajakeskuksen mallia suunniteltaessa. Lisäksi tutkimuksen avulla saatujen tulosten pohjalta on järjestetty koulutusta henkilökohtaisten avustajien työnantajille ja uusia koulutuksia, sekä niiden sisältöjä tullaan suunnittelemaan saatua informaatiota hyödyntäen. Tutkimuksen tuloksia voidaan tulevaisuudessa hyödyntää pohjana uusille tutkimuksille sekä käyttää vertailupohjana lainsäädäntöuudistusten astuttua voimaan.

Tutkimusprosessi oli haastava ja aikaa vievä. Kokemattomuus tutkimusten toteuttamisessa hidasti prosessin etenemistä sekä kasvatti työmäärää. Kyselykaavakkeen ollessa verrattain pitkä, oli saatu aineisto mittava. Vaikka vastausprosentti jäi melko alhaiseksi, voidaan tutkimuksesta saatuja tuloksia pitää arvokkaina. Vastaavanlaista tutkimusta henkilökohtaisten avustajien työnantajien näkökulmasta ei tiettävästi ole aiemmin tehty Keski-Suomessa. Koko maan tasollakin tutkimuksia henkilökohtaisesta avusta on melko vähän ja harva tutkimus tarkastelee näin laajasti asioita vammaisten työnantajien näkökulmasta, selvittäen kuinka nykyinen avustajajärjestelmä todellisuudessa palvelee heitä, mitkä asiat sujuvat ja missä aiheutuu ongelmia, sekä kuinka ongelmat on pyritty ratkaisemaan.

Tutkimuksen tulokset tukevat pääsääntöisesti aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia. Tästä voidaan päätellä, että tutkimuksen tulokset ovat luotettavia. Tutkimuksen reliabiliteettia sekä validiteettia on pyritty vahvistamaan muun muassa huolellisella tutkimuslomakkeen suunnittelulla, sen esitestaamisella sekä tarkalla raportoinnilla. Lisäksi tilasto-ohjelmaan koodatut tiedot on pyritty tarkistamaan huolellisesti. Tämä tutkimus on toistettavissa.

Tutkimusprosessin aikana kehittyi kirjaamaan saatuja vastauksia, tutkimaan niistä saatua informaatiota sekä analysoimaan tietoa. Tutkimuksen ollessa valmis, huomaa että tutkimusongelmat olisi jo heti alkuvaiheessa ollut hyvä rajata selkeämmin sekä muotoilla kaikki lomakkeeseen laitettut kysymykset vastaamaan niihin. Näin olisi saatu entistä tarkempaa tietoa, sekä oleellinen tieto olisi ollut helpommin poimittavissa. Kyselykaavakkeeseen päätyneiden kysymysten runsaus johtui osaltaan tilaajatähon tarpeista saada mahdollisimman paljon tietoa järjestelmän toimivuudesta sekä vammaisten työnantajien ajatuksista. Kaikki vastauksista saatu tieto on koodattu SPSS -tilasto-ohjelmaan sekä analysoitu, mutta aivan kaikki tieto ei ollut asianmukaista tutkimuksen tavoitteisiin nähden ja näin ollen on jätetty tämän raportin ulkopuolelle. Kyseisiä tietoja on kuitenkin hyödynnetty tilaajatähon toiminnassa.

Kriittisesti arvioitaessa, uskon että aiempi kokemus tutkimuksen teosta sekä käytetyn tilasto-ohjelman käytöstä olisi lisännyt entisestään tulosten luotettavuutta. Kokemattomuus sekä tilasto-ohjelman aiemman tuntemuksen puute ovat saattaneet aiheuttaa huolimattomuusvirheiden lisääntymistä. Oletettavaa on, että mikäli tulokset koodattai-

siin ja analysoitaisiin uudelleen, voitaisiin vähentää tällaisten huolimattomuusvirheidⁿ määrää.

Tutkimuksesta saadut tulokset tukevat aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksia. Henkilökohtainen avustaja -järjestelmä koetaan erittäin tärkeäksi. Henkilökohtaisen avustajan avulla vammaiset henkilöt kokevat elävänsä ihmisarvoista elämää. Avustajan palveluita hyväksikäyttäen vammaisella henkilöllä on päivittäisistä toimista selviytymisen lisäksi mahdollisuus monipuolisempaan ja rikkaampaan elämään myös kodin ulkopuolella. Valtaosa palvelua saavista henkilöistä kokee henkilökohtaisen avustajan elintärkeäksi, eikä ole valmis luopumaan siitä vaikkakin kehitettävää järjestelmän toimivuudessa olisi runsaasti niin tämän kuin aiempienkin tutkimusten valossa.

Henkilökohtaisten avustajien työnantajat kykenevät pääsääntöisesti suoriutumaan heille kuuluvista työnantajavelvoitteista, mutta osalle palvelua saavista ne tuottavat runsaasti ongelmia. Mikäli vammaisen ei itse ole kykeneväinen hoitamaan työnantajavelvoitteita, on niiden hoitamisesta useita erilaisia käytäntöjä. Tämänhetkinen lainsäädäntö ei anna raameja työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi ja kunnilla on eriäviä toimintatapoja tästä johtuen. Osa vammaisista työnantajista ei ole täysin perillä mitä kaikkea hänen kuuluisi hoitaa. Tuloksista voidaan päätellä, että ainakin työterveyshuollon sopimukset sekä suunnitelmat tuntuivat olevan melko tuntematon asia vastaajille. Näiden laatiminen oli useassa vastauksessa merkitty jonkun muun kuin vastaajan itsensä tekemäksi sekä tyhjiä vastauksia tässä kohdassa oli runsaasti. Aiemmissä tutkimuksissa ja selvityksissä on ilmennyt vastaavanlaisia tuloksia työnantajavelvoitteiden hoitamisesta. HAJ-projektin raportin mukaan työnantajavelvoitteiden hoitaminen ja sen sekavuus aiheuttavat vammaisille työnantajille ylimääräistä huolta ja valvottuja öitä (Heinonen & Saraste 2006, 103–104).

Näen tarpeelliseksi, että henkilökohtainen avustaja -järjestelmään luotaisiin koko Suomea koskevat yhtenäiset käytännöt, jotka selkeyttäisivät ja vakiinnuttaisivat avustajatoimintaa. Yhteneviä käytäntöjä suunniteltaessa tulisi kuitenkin muistaa palvelua käyttävien vammaisten yksilöllisyys. Avustajatoimintaa sekä työnantajien velvoitteiden hoitamista varten tulisi luoda myös selkeät ohjeet, jotka tulisi antaa jokaiselle henkilökohtaisen avustajan työnantajalle. Tällä hetkellä on jo olemassa useampiakin oppaita henkilökohtainen avustaja -järjestelmästä, mutta omaan kokemukseeni perustuen en voi varmaksi sanoa niiden tavoittaneen täysin kohderyhmää.

Näkisin myös, että ongelmia tuottavien työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi tulisi luoda erilaisia vaihtoehtoja. Vaikeavammaisen henkilön voi olla lähes mahdotonta saada kaikki velvoitteet hoidetuksi itsenäisesti ja tällöin velvoitteet joko siirtyvät muiden hoidettaviksi tai jäävät jopa hoitamatta. Työnantajavelvoitteet saattavat kuormittaa vammaisen henkilön omaisia ja läheisiä tai viedä suuren osan avustajan työtunneista. Yhtenä yleisimmin ongelmia tuottavana työnantajavelvoitteena koettu palkanmaksu ja siihen liittyvät lakisääteiset maksut, olisi hyvä saada jonkun muun tahon hoidettavaksi automaattisesti. Tulisi tarkoin kuitenkin miettiä, mikä taho ottaisi nämä hoitaakseen.

Työntekijöiden etsiminen tuottaa suurelle osalle henkilökohtaisten avustajien työnantajia ongelmia. Vammaiset työnantajat toivovat jonkinlaista sijaisvälitystä tai muuta systeemiä, jonka kautta työntekijöitä voisi hakea niin pitkään kuin lyhyempäänkin tarpeeseen. Työnantajat toivovat lisäksi apua kirjanpidon pitämiseen, lakisääteisten maksujen hoitamiseen ja palkan maksamiseen. Näihin ongelmakohtiin voitaisiin mahdollisesti vastata avustajakeskuksella. Keskuksen kautta vammaiset voisivat hakea itselleen avustajia niin pidempään tarpeeseen kuin sijaiseksi. Vammaiset toivoivat, että joku taho voisi myös esihaastatella avustajia, jotta ikäviltä yllätyksiltä vältyttäisiin. Avustajakeskus voisi hoitaa myös tämän sekä välittää informaatiota, järjestää koulutus- ja tiedotustilaisuuksia sekä toimia kaikin puolin tukipisteenä niin vammaisille työnantajille kuin heidän avustajilleenkin. Henkilökohtaisen avustajan ollessa niin sanotusti yksinäinen työ, voivat työntekijät kaivata myös muiden avustajien vertaistukea. Samanlaisia ajatuksia saattaa olla myös vammaisilla työnantajilla, myös he saattavat kokea kaipaavansa vertaistukea muilta henkilökohtaisten avustajien työnantajilta. Avustajakeskuksen avulla avustajat ja työnantajat voisivat löytää toisensa ja saada työn aiheuttamia tuntemuksiaan purettua porukassa.

Näen avustajakeskuksen tärkeänä ja kaivattuna asiana. Tällä hetkellä työnantaja ja työntekijä eivät täysin kohtaa ja tieto avustajajärjestelmästä on kovin hajallaan. Työnantajat eivät ole varmoja mitä kaikkea heidän kuuluisi hoitaa ja avustajat eivät ole varmoja mikä kaikki kuuluu heille ja mihin heillä on oikeus.

Suurin osa vammaisista työnantajista ei tämän tutkimuksen tulosten mukaan koe itsellään olevan tarvetta koulutukseen, jossa käsiteltäisiin muun muassa työnantajalle kuuluvia velvoitteita sekä niiden hoitamista. Kuitenkin ne, jotka koulutusta halusivat, toi-

voivat sen sisältävän ihan perusinformaatiota järjestelmästä ja työnantajana toimimisesta. Tästä voidaan päätellä, että mahdollisesti ne henkilöt, joilla ongelmia ei ole esiintynyt eivät koulutusta kaipaa, mutta ne joilla ongelmia on ollut kaipaavat siihen neuvoja. Koska työnantajat ovat toivoneet aivan perusinformaatiota, voidaan ajatella, että ongelmia on esiintynyt juuri tietämättömyydestä johtuen. Heille on myönnetty henkilökohtaisen avustajan palvelut, mutta ei ole tehty täysin selväksi järjestelmän rakennetta ja sen mukana tuomia velvollisuuksia.

Avustajille kuitenkin toivottaisiin hartaasti koulutusta. Koulutuksen toivottiin sisältävän hoitotyön perustaitoja, tietoja vammaisuudesta sekä sen kohtaamisesta sekä tietoutta henkilökohtainen avustaja -järjestelmästä. Avustajana toimivalta henkilöltä toivottiin lisäksi luotettavuutta, oma-aloitteisuutta, joustavuutta sekä hyvää fyysistä kuntoa. Sosiaalisten taitojen hallitsemista pidettiin myös tärkeänä avustussuhteen onnistumisen kannalta.

Avustajien kouluttamista tulisi mielestäni miettiä ja selvittää valtakunnan tasolla. Uuden lakimuutoksen astuttua voimaan, voi henkilökohtaisten avustajien määrä jopa kaksinkertaistua, jolloin ammattitaitoisista avustajista voi tulla pulaa. Koska vammaiset toivovat heitä avustavan henkilön olevan luotettava ja perustaidot osaava, näen että avustajilta voitaisiin edellyttää joko sosiaali- tai hoitoalankoulutusta tai avustajaksi haluaville voitaisiin järjestää oma koulutus, kuten on koulunkäyntiavustajilla ja koulu-laisten iltapäiväkerhon ohjaajillakin.

Kyselyyn vastanneet työnantajat korostavat vastauksissaan, että avustajajärjestelmää kehitettäessä tulisi muistaa ottaa huomioon vammaisen oma tahto ja mielipiteet. Vammaiset painottavat, että järjestelmää muokatessa tulisi päätösvalta ehdottomasti säilyttää vammaisilla itsellään. He toivovat, että saisivat itse valita jatkossakin omat avustajansa sekä toimia työnjohtajina, määritellen itse avustajan tehtävät omien tarpeidensa mukaisesti. Myös aiemmin tehdyt tutkimukset tukevat näitä toiveita.

Koulutuksen avulla toivotaan myös, että henkilökohtaisten avustajien julkisuuskuva kohenisi. Kyselyyn vastanneet Keski-Suomen avustajien työnantajat ovat huolissaan avustajan työn huonosta julkisuuskuvesta sekä avustajien palkkauksesta ja etuuksista. Avustajien asemaa toivottiin saatavan paremmaksi myös työehtosopimuksen avulla. Uskon, että mikäli henkilökohtaisen avustajan työtä tuotaisiin enemmän esiin ja hei-

dän olojaan kohennettaisiin työehtosopimuksen avulla voisi työssä viihtyminen lisääntyä. Tällä hetkellä moni avustaja tekee työtä vain vähän aikaa, odottaessaan vaikkapa paremman työn löytymistä tai työskentelee opiskelujensa ajan. Heikko yhteiskunnallinen arvostus, etuuskien vähyys tai uupuminen kokonaan sekä vaatimustasoon nähden pienehkö palkka heikentävät varmasti työn houkuttavuutta ja työssä jaksamista. Koulutuksen lisääminen, työehtosopimuksen saaminen ja ammatillisen tuen saaminen auttaisi varmasti avustajien löytymiseen, työn muuttumiseen pysyväisluonteiseksi sekä yleisesti työhyvinvointiin.

Ensi syksynä voimaan astuva lakimuutos henkilökohtaisen avun järjestämisestä vammaispalvelulain (L 3.4.1987/380) mukaisesti, pyrkii vastaamaan henkilökohtaisten avustajien työnantajien kokemuksiin ongelmiin. Lakimuutoksen mukaisesti ensi syksystä lähtien vammaisella työnantajalla on mahdollisuus valita kolmesta eri vaihtoehdosta avustajan palveluita hankkiessaan. Lisäksi lakiin tulee vammaisten useassa tutkimuksessa, tämä mukaa lukien, toivoma lisäys henkilökohtaisen avustajan saamisesta vaikeavammaisen subjektiiviseksi oikeudeksi.

Uskon, että voimaanastuttuaan laki tulee kuitenkin aiheuttamaan paljon epäselvyyttä, kunnes vakiintuu käyttöön. Lakimuutos antaa vammaiselle mahdollisuuden luopua työnantajuudestaan ja sen mukana tuomista velvoitteista. Tämä mahdollisuus on varmasti monen mieleen, varsinkin mikäli päätösvalta muun muassa avustajan tehtävistä säilyy todella vammaisella itsellään. Tätä ovat toivoneet myös useat Keski-Suomen vammaiset työnantajat, jotka ovat vastanneet tähän tutkimukseen. Vammaiset toivovat, että vaikeaksi koetut työnantajavelvoitteet hoitaisi joku sellainen henkilö joka ne osaa paremmin hoitaa, mutta pelkäävät samalla menettävänsä määräämisoikeuden sekä avustajan valitsemismahdollisuuden.

Vammaisen voi myös jatkaa toimintaa samaan malliin kuin tähänkin asti, mikäli kokee sen toimivaksi ratkaisuksi. Kolmantena vaihtoehtona on kunnan myöntämän palvelusetelin käyttö. Palvelusetelikäytäntökin herättää hieman kysymyksiä, sillä vielä ei ole täysin selvää minkä verran palvelun ostaja joutuu raportoimaan kunnalle esimerkiksi avustajien työtunneista. Mielestäni avustajajärjestelmän kehittäminen tähän suuntaan on joka tapauksessa hyvä. Se antaa vammaiselle mahdollisuuden valita häntä parhaiten palveleva tapa hoitaa työnantajuus. Pelkona kuitenkin on, että kunnat valit-

sevat vammaisen puolesta järjestämistavan. Tätä ehkäisemään on lakiin kirjattu, että kunnan on otettava huomioon vammaisen oma mielipide asiasta.

Lakimuutos takaa päivittäisistä asioista selviytymisen lisäksi, että vammaisella on oikeus henkilökohtaisen avustajan palveluihin myös vapaa-ajalla. Lakimuutoksen mukaan välttämättömistä toimista, työstä tai opiskelusta selviytymisen lisäksi vammaiselle on myönnettävä aluksi vähintään 10 tuntia kuukaudessa ja vuodesta 2011 lähtien 30 tuntia harrastuksiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen sekä sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Mielestäni tämä maininta on erittäin tärkeä ja mahdollistaa vammaisille henkilöille entistä monipuolisemman ja ihmisarvoisemman elämän. Tähän mennessä myönnettyt avustajatunnit ovat voineet mennä päivittäisistä asioista selviytymiseen, eikä mitään ole jäänyt vaikkapa ulkoiluun saati huvitteluun. Tämä mahdollistaa myös monelle esimerkiksi palveluasumisena palvelutalossa asuvalle tilaisuuden päästä entistä useammin ihmistenilmoille. Osa vammaisista ei ole välttämättä hakenut avustajapäätöstä, sillä saa välttämättömän avun palvelutalosta, mutta palvelutalon ulkopuolelle pääseminen on usein melko harvinaista henkilöstöressurssien vuoksi. Tämä muutos takaa monelle pääsyn teatteriin, elokuviin, kaupungille tai vaikkapa kylään.

Syksyllä voimaan astuva lakimuutos on osa laajempaa tavoitetta yhdistää vammaislait yhteneväksi ja entistä toimivammaksi kokonaisuudeksi. Lakimuutokseen on kirjattu henkilökohtaisen avun lisäksi muun muassa palvelusuunnitelman laatimisesta sekä taloudellisista tukitoimista. Lakimuutos ajaa mielestäni todella vammaisten oikeuksia ja on pyritty tekemään aidosti vammaisten oloja kohentavaksi. Vaikka lakimuutosta onkin julkisuudessa myös arvosteltu negatiiviseen sävyyn, uskon sen henkilökohtaisesti kohentavan monen vammaisen henkilön elämänlaatua, vaikkakin aluksi lain voimaanastuttua voi epäselvyyksiä ja tulkintaongelmia esiintyä.

Koska henkilökohtainen apu on jo lähtökohdiltaan vammaisen henkilön itsemääräämistä kunnioittava, on siitä muotoutunut erittäin tärkeä palvelu. Monelle vammaiselle henkilölle avustaja on ihmisarvoisen elämän edellytys, ja ilman avustajaa he kokevat ettei elämästä tulisi mitään. Näin ollen on ensisijaisen tärkeää kehittää ja tukea kaikin tavoin tämän tukimuodon olemassaoloa. Päätökset avustajan myöntämisestä sekä tuntimääristä tulisi saada jouhevasti, palvelun hakeminen tai työnantajavelvoitteista selviytyminen ei saisi olla taistelua, apua, tukea ja neuvoja tulisi olla saatavilla sitä tarvitseville, avustajilla tulisi olla työehtosopimus ja koulutusta...

Tutkimuksen toteuttaminen henkilökohtaisten avustajien työnantajille Keski-Suomen alueella tehden yhteistyötä sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa on opettanut minulle paljon ja tukenut ammatillista kehittymistäni. Opinnäytetyöprojektin edetessä olen saanut kehittää sosionomin ammatissa tärkeitä yhteistyötaitojani sekä päässyt harjaanuttamaan myös esiintymistaitoja useammassa tilaisuudessa tutkimuksen tuloksia esitellessä. Yhteistyö tilaajatahon, vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeen projektipäällikön kanssa on sujunut mielestäni ongelmitta ja koen saaneen runsaasti arvokasta tietoa projektityöskentelystä sekä moniammatillisesta yhteistyöstä vastineeksi tutkimustuloksistani.

Koen, että tutkimus henkilökohtaisten avustajien työnantajille Keski-Suomessa on antanut arvokasta tietoa järjestelmän nykytilasta sekä muutospöytä vammaisten itsensä kokemana. Vammaisten oma näkemys on erittäin tärkeää ottaa huomioon palveluita kehitettäessä ja suunniteltaessa. Vastaamalla tähän kyselyyn vammaiset henkilöt ovat voineet vaikuttaa Keski-Suomen alueella järjestettävään toimintaan. Lisäksi näen tärkeänä, että lakimuutosta vielä suunniteltaessa Keski-Suomen henkilökohtaisten avustajien työnantajien ajatukset ovat tulleet lakia suunnitelleiden henkilöiden tietoon Espoon Siikarannassa kesäkuun 2008 alussa pidetyssä verkostotapaamisessa.

Opinnäytetyöprosessin aikana taitoni laajojenkin tietojen käsittelystä ovat kehittyneet sekä olen kasvattanut tietämystäni kehittämis- sekä strategiatyöskentelystä. Lakituntemus sekä sen tulkinta ovat tulleet myös tutuiksi. Kaikki nämä näen tärkeinä taitoina sosionomin työssä. Tutkimuksen avulla on vammaisten ajatukset ja mielteet saatu esiin, tämä on erittäin tärkeä asia minulle. Alan ammattilaisena haluan aidosti auttaa ja tukea vammaisia henkilöitä, ottaen huomioon heidän omat tarpeensa sekä mielipiteensä.

Yhdeksi jatkotutkimusaiheeksi näkisin henkilökohtaisten avustajien ajatusten selvittämisen. Tutkimalla myös henkilökohtainen avustaja -järjestelmää avustajien näkökulmasta voitaisiin saatuja tuloksia verrata ja etsiä niiden välisiä yhtäläisyyksiä sekä eroavaisuuksia. Avustajilta saatu tieto on myös ensisijaisen tärkeää järjestelmää ja avustajien asemaa kehitettäessä.

Mielenkiintoista olisi myös tehdä vastaavanlainen postikysely samalle kohderyhmälle, henkilökohtaisten avustajien työnantajille Keski-Suomessa sen jälkeen kun lakimuutos henkilökohtaisesta avusta on astunut voimaan. Näin voitaisiin vertailla uuden järjestelmän tuomia etuja ja mahdollisia haittoja tai uusia ongelmakohtia.

LÄHTEET

A 18.9.1987/759. 209. Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Viitattu 4.1.2009. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

Ahvenainen, T. 2001. Kuntien sosiaali- ja terveystalousta säätelevät lait. Ilmestynyt lehdessä *Sosiaaliturva* 2/2001. Viitattu 3.1.2009. [Http://www.kunnat.net](http://www.kunnat.net), lakiasiat, sosiaali- ja terveydenhuollon lakiasiat, artikkeleita, julkaisuja ja ohjeita.

Alkula, T., Pöntinen, S. & Ylöstalo, P. 1999. Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät. 1-3. p. Juva: WSOY.

EV 181/2008. Eduskunnan vastaus. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4§:n muuttamisesta. [Http://www.eduskunta.fi](http://www.eduskunta.fi), asiahaku.

HE 166/2008. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4§:n muuttamisesta. [Http://www.eduskunta.fi](http://www.eduskunta.fi), asiahaku.

Heikkilä, T. 1999. Tilastollinen tutkimus. 2. uud. p. Helsinki: Edita.

Heinonen, M. & Saraste, H. (Toim.) 2006. Tahtoa, todellisuutta ja toiveita. Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta. Vaasa: HAJ-projekti, Kynnys.

Heiskanen, M-L. 2008. Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kaksi vuosikymmentä suomalaisessa vammaispolitiikassa. *Stakes, Raportteja* 10/2008. Helsinki: Valopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 5.p. Helsinki: Tammi.

Jokelainen, V., Ruuska-Rappu, K. 2007. Asiakastytyväisyyskysely Jyväskylän kaupungin vammaispalvelussa. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, kuntoutusohjauksen ja suunnittelun koulutusohjelma.

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 2008. Mikä on Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen sivusto. Päivitetty 16.10.2008. Viitattu 1.11.2008. [Http://www.koskeverkko.fi](http://www.koskeverkko.fi), esittely.

Konttinen, J-P. 2008. Perustietoa. Henkilökohtainen avustaja –järjestelmä ja työlainsäädäntö. *Assistentti.info*, INFO sarja nro 5. Esite.

Kullas, T. 2000. Lähihoitoa pienellä palkalla vuorotta. Ongelmat henkilökohtaisen avustajan työssä. Helsinki: Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer.

Kumpulainen, A. 2003. Vammaispalvelut kunnissa. PDF-tiedosto. Viitattu 2.1.2009. [Http://www.kunnat.net](http://www.kunnat.net), kuntien tietopankki, sosiaali- ja terveys, vammaispalveluiden uudistaminen.

Kumpuvuori, J. & Högbacka, M. 2003. Vammaisten henkilöiden ihmisoikeudet Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2003:10. PDF-tiedosto. Viitattu 2.1.2009. [Http://www.stm.fi](http://www.stm.fi), julkaisut, 2004, helmikuu.

Kynnys ry. 2006. Kynnys ry. Päivitetty 9.12.2008. Viitattu 2.1.2009. [Http://www.kynnys.fi](http://www.kynnys.fi).

L 11.3.1994/201. 2009. Kotikuntalaki. Viitattu 20.1.2009. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 11.6.1999/731. 2009. Perustuslaki. Viitattu 2.1.2009. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 17.9.1982/710. 2009. Sosiaalihuoltolaki. Viitattu 2.1.2009. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 28.1.1972/66. 2009. Kansanterveyslaki. Viitattu 2.1.2009. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 3.4.1987/380. 2009. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Viitattu 4.1.2009. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

L 9.8.1996/605. 2009. Työaikalaki. Viitattu 20.1.2009. [Http://www.finlex.fi](http://www.finlex.fi), ajantasainen lainsäädäntö.

Laulainen, J., Muhonen, M. & Salminen, J. 2004. ”On vaikea hahmottaa koko vammaispalveluiden kirjo”. Vammaisten henkilöiden palveluiden tilanne ja tarve Jyväskylän kaupungissa. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveysala, sosiaalialan koulutusohjelma.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Porvoo: WSOY.

Puumalainen, J., Laisola-Nuotio, A. & Lehikoinen, T. 2003. Vammaispalvelulain mukaiset palvelut. Kysely palveluiden käyttäjille ja kuntien edustajille. Kuntotussäätiön tutkimuksia 71/2003. Helsinki: Kuntotussäätiö.

Räty, T. 2002. Vammaispalvelut. Vammaispalveluiden soveltamiskäytäntö. 2.uud. p. Turku: Kynnys.

Sistonen, S. 2008. Vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva YK:n yleissopimus. Vammaispoliittisen ohjelman (VAMPO) aloitusseminaari 2.12.2008 –materiaali. PowerPoint-esitys. Viitattu 30.12.2008. [Http:// http://www.vane.to](http://www.vane.to), vammaispoliittiset ohjelmat, Hallituksen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO:n valmistelutyö, ajankoh- taista, Satu Sistonen.

Sivula, S. 2007. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry:n sivusto. PowerPoint-esitys. Viitattu 30.12.2008. [Http://www.kvtl.fi/materiaalisalkku](http://www.kvtl.fi/materiaalisalkku), alustukset puheet esitykset, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9. Viitattu 30.12.2008. [Http://www.stm.fi](http://www.stm.fi), julkaisut, 2006, toukokuu.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2007. Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä. Yhdistyneiden kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2007:4 selkokieli. Viitattu 30.12.2008. [Http://www.stm.fi](http://www.stm.fi), julkaisut, esitteet, 2007.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2008. Vammaispalvelut. Viitattu 2.1.2009. [Http://www.stm.fi](http://www.stm.fi), vastualueet, sosiaalihuolto.

Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmä henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämiseksi. 2002. Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2002:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Stakes. 2008. Tietoa palvelusta. Indikaattoripankki SOTKANetin sivusto. Viitattu 22.9.2008. [Http://www.sotkanet.fi](http://www.sotkanet.fi), tietoa palvelusta.

Stubb, A. 2008. YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen ratifiointi. Kirjallinen kysymys 300/2008 vp. PDF-tiedosto. Viitattu 1.1.2009. [Http://www.eduskunta.fi](http://www.eduskunta.fi), asiahaku.

StVM 32/2008. Sosiaali- ja terveyslautakunnan mietintö. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4§:n muuttamisesta. [Http://www.eduskunta.fi](http://www.eduskunta.fi), asiahaku.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2009. Henkilökohtainen avustajatoiminta. Indikaattoripankki SOTKANetin sivusto. Viitattu 21.1.2009. [Http://uusi.sotkanet.fi](http://uusi.sotkanet.fi), hakusivu.

United Nations. 2008. Convention on the Rights of Persons With Disabilities and Optional Protocol. PDF-tiedosto. Viitattu 30.12.2008. [Http://www.un.org/disabilities](http://www.un.org/disabilities), Conventions, Convention and Optional Protocol: English.

Valtakunnallinen vammaisneuvosto. 2007. Vammaisneuvoston tarkoitus. Valtakunnallisen vammaisneuvoston sivusto. Viitattu 4.1.2009. [Http://www.vane.to](http://www.vane.to).

Vesimäki, M. 2008a. Keski-Suomen vammaispalveluohjeet kuntien käyttöön. PDF-tiedosto. Keski-Suomen sosiaalialan ammattilaisten yhteisöverkon sivusto. Viitattu 2.1.2009. [Http://www.sonette.fi](http://www.sonette.fi), sonette, ohjeet,oppaat,lomakkeet ja esitteet, vammaispalvelut.

Vesimäki, M. 2008b. Vammaispalveluiden verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hanke v. 2006 – 2008. Keski-Suomen vammaispalveluhanke. Raportteja 15. Jyväskylä: Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Vesimäki, M. 2008c. Vammaispalveluiden verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen -hankkeen projektipäällikkö. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Suullinen tiedonanto 14.2.2008.

LIITTEET Liite 1. (1/7) Kyselylomake

KYSELY HENKILÖKOHTAISTEN AVUSTAJIEN TYÖNANTAJILLE KESKI-SUOMESSA

TAUSTATIEDOT

1. Sukupuoli

- mies
 nainen

2. Syntymävuosi _____

3. Asumismuoto

- itsenäisesti omassa asunnossa (esim. vuokralla)
 vanhempien luona
 palveluasuminen kotona
 palveluasuminen palvelutalossa
 muu asumismuoto, mikä? _____

4. Kunta jonka alueella asutte? _____

5. Onko Teille laadittu palvelusuunnitelma?

- kyllä
 ei
 en tiedä

Mikäli Teille on laadittu palvelusuunnitelma, milloin se on viimeksi tarkistettu? v. _____

AVUNTARVE

6. Kunnan kotihoidon/kotipalvelun/vammaisavustajan palveluiden käyttö (rastita sopivat vaihtoehdot)

- saan kotihoidosta apua _____ h/viikossa
 en saa, kotihoidosta apua, koska _____
 saan vammaisavustajan palveluja _____ h/viikossa
 en saa vammaisavustajan palveluja, koska _____
 käytössäni on palveluseteli, jolla voin hankkia palvelun yksityiseltä palveluntuottajalta

7. Onko teille myönnetty henkilökohtainen avustaja osana palveluasumista?

- kyllä
 ei
 en tiedä

8. Onko hoitoonne myönnetty myös omaishoidontukea?

- kyllä
 ei
 en tiedä

9. Mihin tarkoitukseen olette käyttäneet henkilökohtaisen avustajan palveluja?

- päivittäisten asioiden hoitaminen kotona
 asioiden hoitaminen kodin ulkopuolella
 opiskelu
 työ
 harrastukset ja vapaa-aika
 yhteiskunnallinen osallistuminen (esim. järjestötoiminta)
 muu, mikä? _____

Liite 1. (2/7) Kyselylomake

10. Kuinka paljon käytätte henkilökohtaisen avustajan palveluita?

_____tuntia viikossa/ _____kertaa viikossa

11. Kuinka monta kuukausipalkkaista avustajaa ja montako tuntipalkkaista avustajaa Teillä on?

_____ kuukausipalkkaista ja/tai _____ tuntipalkkaista

12. Oletteko palkanneet perheenjäsenen henkilökohtaiseksi avustajaksesi?

- kyllä
 ei

13. Jos vastasitte edelliseen kyllä, onko perheenjäsenen lisäksi muita perheen ulkopuolisia henkilökohtaisia avustajia?

- kyllä
 ei

14. Kuinka pitkään olette käyttäneet henkilökohtaisen avustajan palveluita?

_____vuotta _____ kuukautta

15. Oletteko hyödyntäneet PAAVO- avuntarpeen itsearviointimenetelmää internetissä (www.paavo.fi)?

- kyllä, olen hyödyntänyt
 en ole hyödyntänyt
 tiedän PAAVO:n, en ole käyttänyt
 en tiedä PAAVO:a
 en osaa sanoa

16. Koetteko saavanne tarpeeksi henkilökohtaisen avustajan palveluita?

- kyllä
 ei
 en osaa sanoa

Jos koette tarvitsevanne lisää henkilökohtaisen avustajan palveluita, niin kuinka paljon?

_____tuntia viikossa/ _____kertaa viikossa

17. Saatteko korvausta jonkin vakuutuslain perusteella avustajan palkkaukseen?

- kyllä
 ei
 en osaa sanoa

Mikäli saatte korvausta, niin minkä vakuutuslain perusteella se on teille myönnetty?

Liite 1. (3/7) Kyselylomake

TYÖNANTAJANA TOIMIMINEN

18. Kenen toimesta työnantajalle kuuluvat tehtävät on hoidettu?

	itse	itse avun turvin	omainen hoitanut	edunvalvoja hoitanut	tilitoimisto hoitanut	avustaja hoitanut	muu, kuka?
Avuntarpeen määrittely ja työnjohto	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työaikakirjanpito	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työvuorolistan laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työvuorolistan tarkistaminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työntekijöiden etsiminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työntekijöiden haastatteleminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työsopimuksen laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Palkanmaksu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Lakisääteisten maksujen hoitaminen (verot, eläkemaksut)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjanpito verottajaa varten	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Työterveyshuollon sopimuksen sekä suunnitelman laatiminen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Onko työnantajana toimiminen aiheuttanut Teille ongelmia seuraavilla alueilla?

	paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan
Avuntarpeen määrittely ja työnjohto	☐	☐	☐	☐
Työaikakirjanpito	☐	☐	☐	☐
Työvuorolistan laatiminen	☐	☐	☐	☐
Työvuorolistan tarkistaminen	☐	☐	☐	☐
Työntekijöiden etsiminen	☐	☐	☐	☐
Työntekijöiden haastatteleminen	☐	☐	☐	☐
Työsopimuksen laatiminen	☐	☐	☐	☐

Liite 1. (4/7) Kyselylomake

	paljon	jonkin verran	vähän	ei lainkaan
Palkanmaksu	☐	☐	☐	☐
Lakisääteisten maksujen hoitaminen (verot, eläkemaksut)	☐	☐	☐	☐
Kirjanpito verottajaa varten	☐	☐	☐	☐
Työterveyshuollon sopimuksen sekä suunnitelman laatiminen	☐	☐	☐	☐

20. Koetteko tarvitsevanne tukea ja apua seuraavien työnantajan velvollisuuksien hoitamiseksi?

	kyllä	ei	avustajakeskuksen palvelut olisivat tarpeen
Avuntarpeen määrittely ja työnjohto	☐	☐	☐
Työaikakirjanpito	☐	☐	☐
Työvuorolistan laatiminen	☐	☐	☐
Työvuorolistan tarkistaminen	☐	☐	☐
Työntekijöiden etsiminen	☐	☐	☐
Työntekijöiden haastatteleminen	☐	☐	☐
Työsopimuksen laatiminen	☐	☐	☐
Palkanmaksu	☐	☐	☐
Lakisääteisten maksujen hoitaminen (verot, eläkemaksut)	☐	☐	☐
Kirjanpito verottajaa varten	☐	☐	☐
Työterveyshuollon sopimuksen sekä suunnitelman laatiminen	☐	☐	☐

21. Oletteko käyttäneet www.palkka.fi palvelua internetissä palkanlaskennan hoitamiseksi?

- kyllä
 ei
 en tiedä, mikä kyseinen palvelu on.

Liite 1. (5/7) Kyselylomake

22. Oletteko koskaan joutuneet lomauttamaan työntekijöitänne?

- kyllä
 ei

Mikäli olette joutuneet lomauttamaan työntekijöitänne joskus, mikä on ollut syy lomautukseen?

---

23. Olisitteko halukas osallistumaan koulutukseen koskien henkilökohtaista avustaja -järjestelmää sekä työnantajana toimimista?

- kyllä
 ei

Mikäli olisit halukas osallistumaan koulutukseen, mitä toivoisit sen sisältävän?

AVUSTAJAN HANKKIMINEN

24. Mitä kautta olette hakeneet avustajia?

- työvoimatoimisto
 sosiaalitoimisto
 lehti-ilmoitus
 internet-ilmoitus
 muu ilmoitus
 avustajavälitys, mikä? _____
 muu, mikä? _____

25. Avustajan sairastuessa tai muusta syystä ollessa poissa, kuinka sijaisen saaminen on hoidettu?

---

26. Onko esiintynyt ongelmia sijaisuuteen liittyen?

- kyllä
 ei

Jos ongelmia on esiintynyt, niin millaisia?

---

27. Miten hyödynnätte puhelinta työnantajuuteen liittyvien tehtävien hoitamisessa:

Puheluihin vastaaminen:

- itsenäisesti
 avustettuna
 ei, en voi vastata
 en osaa sanoa

Puheluiden soittaminen

- soitan itsenäisesti
 soitan avustettuna
 en pysty soittamaan
 en osaa sanoa

Tekstiviestien lähettäminen

- lähetän itsenäisesti
 lähetän avustettuna
 ei, en voi hyödyntää
 en osaa sanoa

Liite 1. (6/7) Kyselylomake

28. Pystytkö käyttämään internetiä työnantajuuteen liittyvien asioiden hoitamiseksi?

- kyllä itsenäisesti
 kyllä avustettuna
 ei
 en osaa sanoa

Perustelut:

---

29. Oletteko kuulleet Tampereen seudulla käytettävästä Avustajaportti.fi – avustajavälityspalvelusta internetissä?

- kyllä
 ei
 en osaa sanoa

30. Kykenisittekö hyödyntämään internetpohjaista avustajavälitystä?

- kyllä, itsenäisesti
 kyllä, avustettuna
 ei
 en osaa sanoa

Perustelut:

---

31. Mitä odotatte avustajalta? Millainen on hyvä avustaja?

---

32. Mitkä ovat avustajan tehtävät Teidän mielestänne?

- henkilökohtaisen hygienian hoitamisessa avustaminen
 pukeutumisessa avustaminen
 arkipäivän askareissa avustaminen (esim. ruoanlaitto, pyykinpesu, siivoaminen)
 kodin ulkopuolisessa asioinnissa avustaminen
 vapaa-ajan toiminnassa avustaminen
 sosiaalisen elämän ylläpidossa avustaminen
 työssä avustaminen
 opiskelussa avustaminen
 jokin muu, mikä/ mitkä? _____

---

33. Koetteko että henkilökohtaiset avustajat tarvitsisivat koulutusta?

- kyllä
 ei

Mitä kyseinen koulutus voisi pitää sisällään?

Liite 1. (7/7) Kyselylomake**TULEVAISUUS, MUUTA**

34. Mitä mahdollisia muutostoiveita Teillä olisi koskien henkilökohtaista avustaja -järjestelmää?

---

35. Mitä haluaisitte säilyttää nykyisestä avustajajärjestelmästä?

---

36. Mitä henkilökohtainen avustaja merkitsee Teille?

---

37. Mitä muuta aiheeseen liittyvää haluaisitte kertoa?

---

38. Kysymyksiin vastasi

- minä itse
 minä henkilökohtaisen avustajan tuella
 minä ulkopuolisen avustajan tuella

Kiitos vastauksestasi!

Lisätietoja:

Hanna Hiljanen
hanna.hiljanen.sso@jamk.fi
040 7612872
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

HENKILÖKOHTAISEN AVUSTAJAN TYÖNANTAJALLE

KYSELY HENKILÖKOHTAINEN AVUSTAJA JÄRJESTELMÄSTÄ

Opiskelen Jyväskylän ammattikorkeakoulussa sosionomiksi ja teen opinnäyte-työnäni kyselyn vammaispalvelulain mukaisesta henkilökohtaisesta avustajajärjestelmästä avustajien työnantajille eli vammaispalveluiden asiakkaille. Kysely liittyy Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämisen – hankkeeseen, jossa kehitetään vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista avustajajärjestelmää Keski-Suomessa. Hankkeen tavoitteena on kehittää henkilökohtaisen avun ohjeistusta ja lomakkeita sekä tuotteistaa Keski-Suomen avustajakeskusmalli yhteistyössä kuntien ja kansallisten avustajakeskushankkeiden kanssa. Työnantajille on tiedossa myös koulutusta syksyllä 2008.

Avustajajärjestelmän kehittäminen edellyttää mahdollisimman tarkkaa kuvaa työnantajien mahdollisuuksista hoitaa työnantajavelvoitteet itsenäisesti tai tuetuna. Vastaamalla kyselyyn maaliskuun 2008 aikana, voit vaikuttaa työnantajuutta tukevien palveluiden kehittämiseen. Henkilökohtainen avustajajärjestelmä on myös uudistumassa lainsäädännöllisesti vaiheittain v. 2009 alkaen.

Kysely on toimitettu Keski-Suomen kuntien sosiaalitoimiin toimitettavaksi vammaispalvelulain mukaan henkilökohtaisen avustajan palkanneille työnantajille. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Vastaukset tulevat minun ja projektipäällikön nähtäville. Työstän vastauksista yhteenvedon, jonka pohjalta Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämishanke jatkaa henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämistä. Vastaukset käsitellään nimettöminä ja niin, ettei yksittäistä vastausta voida erottaa.

Toiveena on, että kartoitukseen vastaisi henkilö, joka toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana eli asiakas itse (tarvittaessa avustettuna). Kartoitus toivotaan palautettavan mukana tullessa vastauslähetymerkinnöin varustetussa palautuskuoressa viimeistään 31.3.2008 mennessä.

Kaikki vastaukset ovat nyt erityisen tärkeitä. Kiitokset vastauksistanne!

Lisätietoja:

Hanna Hiljanen

hanna.hiljanen.sso@jamk.fi

040 7612872

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Sosionomikoulutus

Hankkeen puolesta

Mirva Vesamäki

projektipäällikkö

mirva.vesamaki@koske.jyu.fi

0400 886 375

KUNTIEN VAMMAISPALVELUT

KYSELY HENKILÖKOHTAINEN AVUSTAJA -JÄRJESTELMÄSTÄ

Opiskelen Jyväskylän ammattikorkeakoulussa sosionomiksi ja teen opinnäytetyönäni kyselyn vammaispalvelulain mukaisesta henkilökohtaisesta avustajajärjestelmästä avustajien työnantajille eli vammaispalveluiden asiakkaille. Kysely liittyy Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen – hankkeeseen, jossa kehitetään vammaispalvelulain mukaista henkilökohtaista avustajajärjestelmää Keski-Suomessa. Hankkeen tavoitteena on kehittää henkilökohtaisen avun ohjeistusta ja lomakkeita sekä tuotteistaa Keski-Suomen avustajakeskusmalli yhteistyössä kuntien ja kansallisten avustajakeskushankkeiden kanssa. Työnantajille on tiedossa myös koulutusta syksyllä 2008.

Avustajajärjestelmän kehittäminen edellyttää mahdollisimman tarkkaa kuvaa työnantajien mahdollisuuksista hoitaa työnantajavelvoitteet itsenäisesti tai tuetuna. Vastaamalla kyselyyn, voi vaikuttaa työnantajuutta tukevien palveluiden kehittämiseen. Henkilökohtainen avustajajärjestelmä on myös uudistumassa lainsäädännöllisesti vaiheittain v. 2009 alkaen.

Kysely on toimitettu Keski-Suomen kuntien sosiaalitoimiin toimitettavaksi vammaispalvelulain mukaan henkilökohtaisen avustajan palkanneille työnantajille. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Vastaukset tulevat minun ja projektipäällikön nähtäville. Työstän vastauksista yhteenvedon, jonka pohjalta Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämishanke jatkaa henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämistä. Vastaukset käsitellään nimettöminä ja niin, ettei yksittäistä vastausta voida erottaa.

Toiveena on, että kartoitukseen vastaisi henkilö, joka toimii henkilökohtaisen avustajan työnantajana eli asiakas itse (tarvittaessa avustettuna). Kartoitus toivotaan palautettavan mukana tullessa vastauslähetymerkinnöin varustetussa palautuskuoressa viimeistään 31.3.2008 mennessä.

Pyydämme ystävällisesti kuntien vammaispalveluista vastaavia työntekijöitä merkitsemään valmiiksi maksettuihin kuoriin asiakkaiden osoitetiedot ja toimittamaan ne mahdollisimman pian eteenpäin henkilökohtaisten avustajien työnantajille.

Kaikki vastaukset ovat nyt erityisen tärkeitä. Kiitokset avustanne!

Lisätietoja:
Hanna Hiljanen
hanna.hiljanen.sso@jamk.fi
040 7612872
Jyväskylän ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

Hankkeen puolesta
Mirva Vesamäki
projektipäällikkö
mirva.vesamaki@koske.jyu.fi
0400 886 375

Liite 4. (1/2) Vastaaajien taustatiedot

Sukupuoli	Henkilöä	Prosenttia
Nainen	52	61,2
Mies	33	38,8
Yhteensä:	85	100,0

Ikä	Henkilöä	Prosenttia
12-24	6	7,1
25-34	9	10,6
35-44	9	10,6
45-54	16	18,8
55-64	24	28,2
65-74	11	12,9
75-	7	8,2
Ei vastausta	3	3,5
Yhteensä:	85	100,0

Asumismuoto	Henkilöä	Prosenttia
Itsenäisesti omassa asunnossa	50	58,8
Vanhempien luona	6	7,1
Palveluasuminen kotona	17	20,0
Palveluasuminen palvelutalossa	10	11,8
Muu asumismuoto	2	2,4
Yhteensä:	85	100,0

Kysymyksiin vastasi	Henkilöä	Prosenttia
Itse	24	28,2
Itse henkilökohtaisen avustajan tuella	44	51,8
Itse ulkopuolisen avustajan tuella	15	17,6
Ei vastausta	2	2,4
Yhteensä:	85	100,0

Palvelusuunnitelma	Henkilöä	Prosenttia
Kyllä	72	84,7
Ei	8	9,4
En tiedä	4	4,7
Ei vastausta	1	1,2
Yhteensä:	85	100,0

Liite 4. (2/2) Vastaaajien taustatiedot

Palvelusuunnitelma tarkastettu vuonna	Henkilöä	Prosenttia
2000	1	1,2
2003	1	1,2
2004	1	1,2
2005	4	4,7
2006	5	5,9
2007	32	37,6
2008	23	27,1
Ei vastausta	18	21,2
Yhteensä:	85	100,0

Henkilökohtainen avustaja osana palveluasumista	Henkilöä	Prosenttia
Kyllä	55	64,7
Ei	26	30,6
En tiedä	1	1,2
Ei vastausta	3	3,5
Yhteensä:	85	100,0

Omaishoidontuki myönnetty	Henkilöä	Prosenttia
Kyllä	15	17,6
Ei	66	77,6
En tiedä	1	1,2
Ei vastausta	3	3,5
Yhteensä:	85	100,0

Liite 5. (1/2) Avustajan käyttötarkoitus

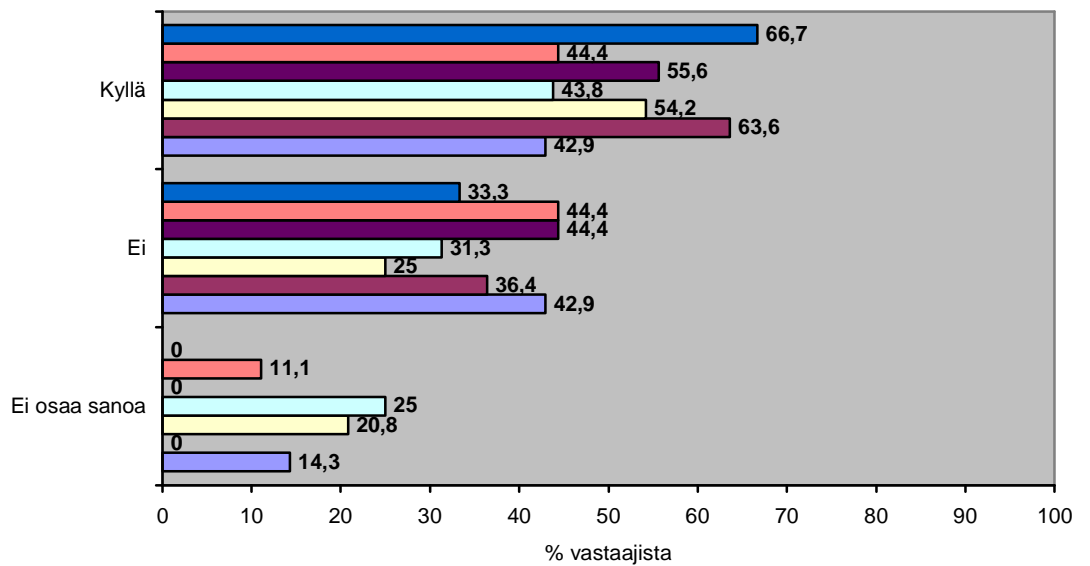
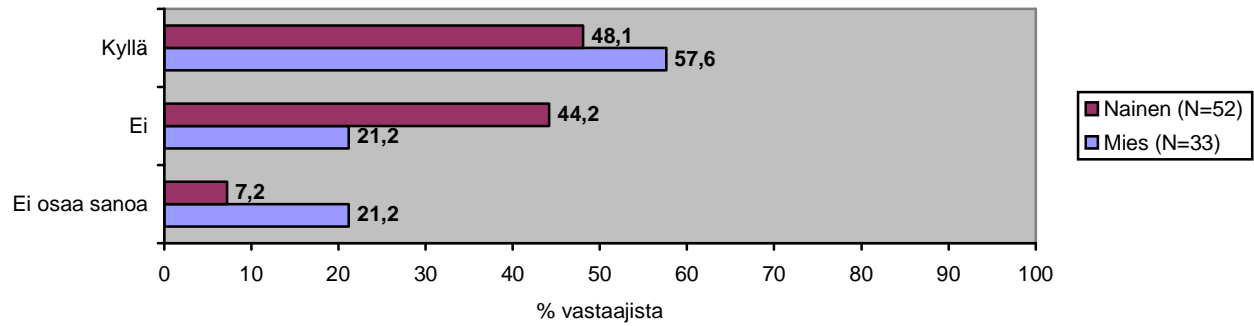
Käyttötarkoitus	Sukupuoli	
	Nainen	Mies
Päivittäisten asioiden hoitaminen kotona	90,4 %	90,9 %
Päivittäisten asioiden hoitaminen kodin ulkopuolella	88,5 %	87,9 %
Opiskelu	9,6 %	0 %
Työ	9,6 %	6,1 %
Harrastukset ja vapaa-aika	50 %	69,7 %
Yhteiskunnallinen osallistuminen	9,6 %	12,1 %
Joku muu	11,5 %	12,1 %

Käyttötarkoitus	Ikä						
	12-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	yli 75
Päivittäisten asioiden hoitaminen kotona	66,7%	100%	88,9%	93,8%	100%	90,9%	85,7%
Päivittäisten asioiden hoitaminen kodin ulkopuolella	83,3%	100%	77,8%	93,8%	95,8%	90,9%	71,4%
Opiskelu	50%	0%	11,1%	0%	0%	0%	0%
Työ	16,7%	22,2%	22,2%	6,3%	0%	0%	0%
Harrastukset ja vapaa-aika	83,3%	88,9%	66,7%	50%	66,7%	45,5%	14,3%
Yhteiskunnallinen osallistuminen	0%	0%	22,2%	18,8%	12,5%	9,1%	0%
Joku muu	16,7%	11,1%	11,1%	6,3%	8,3%	9,1%	28,6%

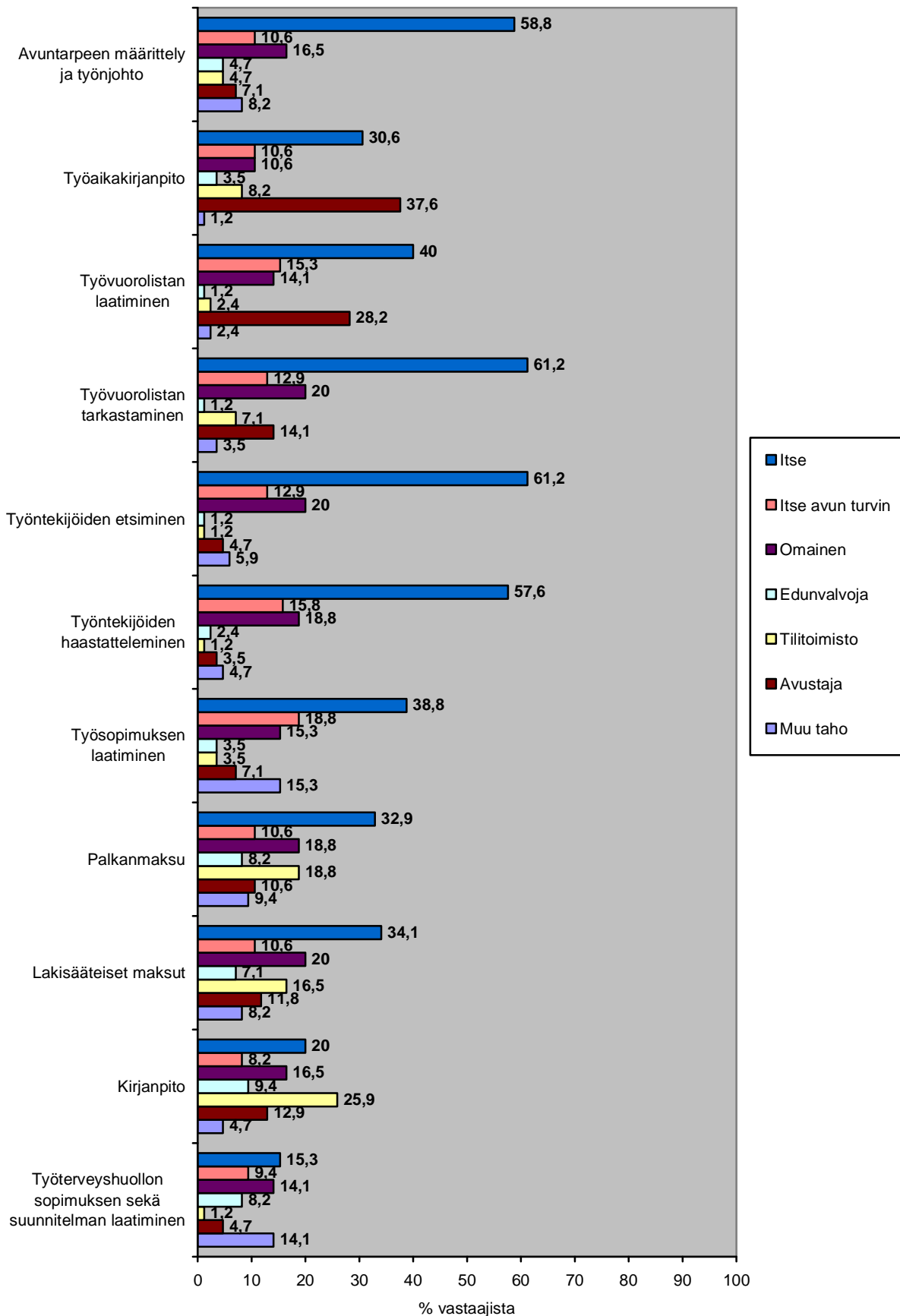
Liite 5. (2/2) Avustajan käyttötarkoitus

Käyttötarkoitus	Asumismuoto				
	Itsenäisesti	Vanhempien luona	palv.asuminen kotona	palv.asuminen palv.talossa	Muu asumismuoto
Päivittäisten asioiden hoitaminen kotona	96%	50%	100%	70%	100%
Päivittäisten asioiden hoitaminen kodin ulkopuolella	88%	50%	100%	100%	50%
Opiskelu	4%	33,3%	5,9%	0%	0%
Työ	8%	33,3%	5,9%	0%	0%
Harrastukset ja vapaa-aika	58%	33,3%	64,7%	60%	50%
Yhteiskunnallinen osallistuminen	8%	0%	29,4%	0%	0%
Joku muu	8%	16,7%	17,6%	20%	0%

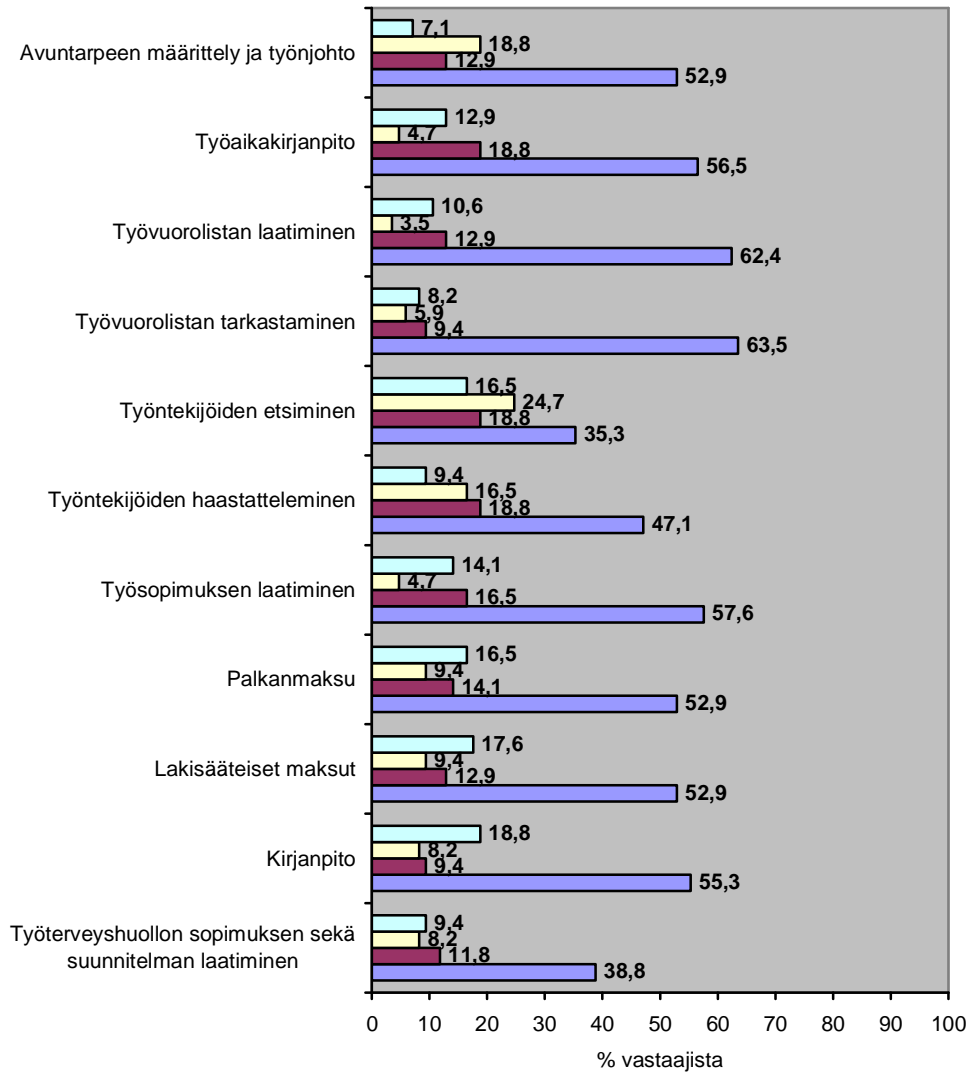
Liite 6. Kokevatko vastaajat saavansa tarpeeksi henkilökohtaisen avustajan palveluita tarkasteltuna sukupuolen ja iän mukaan?

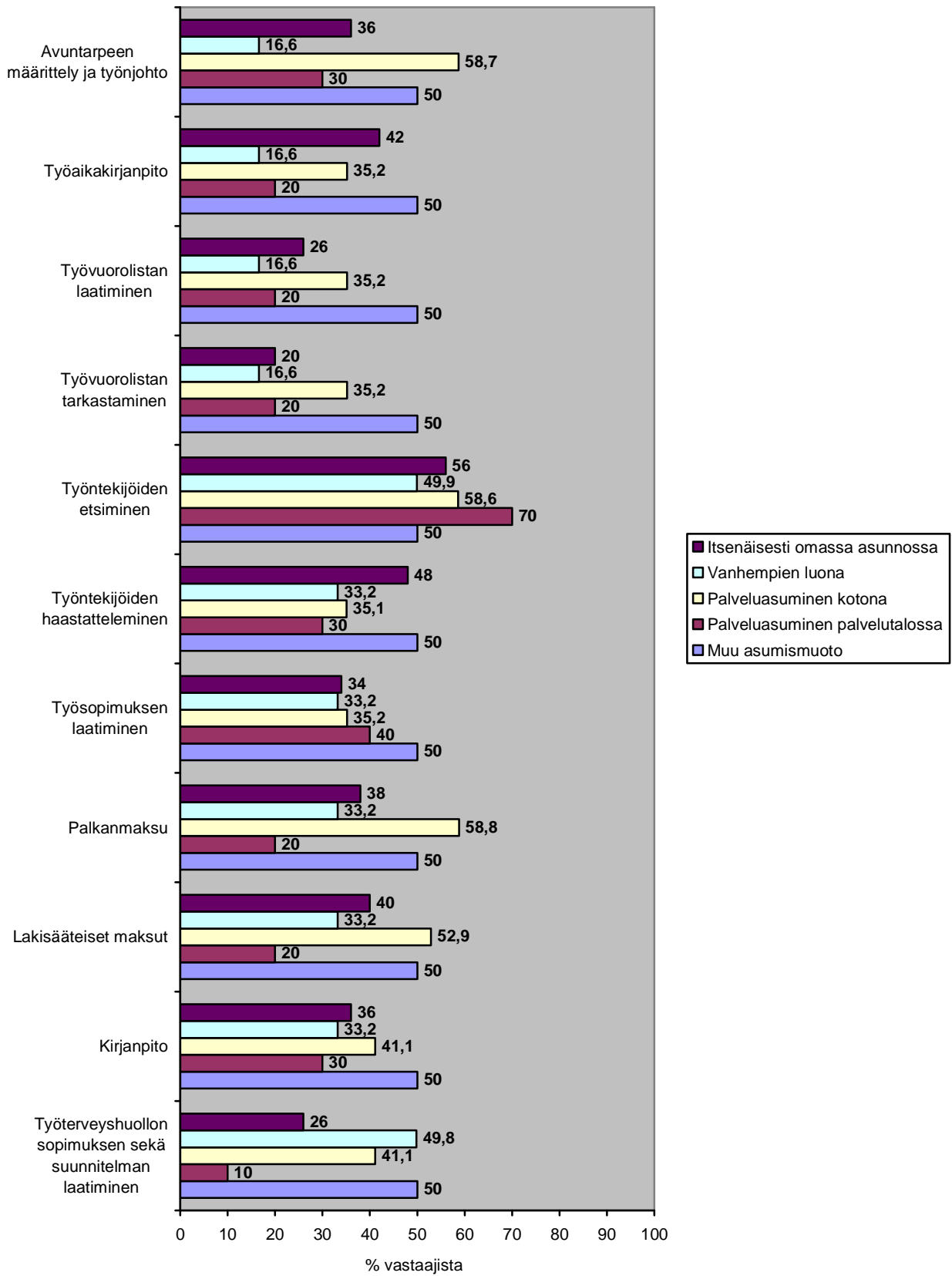
Liite 7. Kenen toimesta henkilökohtaisen avustajan työnantajalle kuuluvat tehtävät on hoidettu?

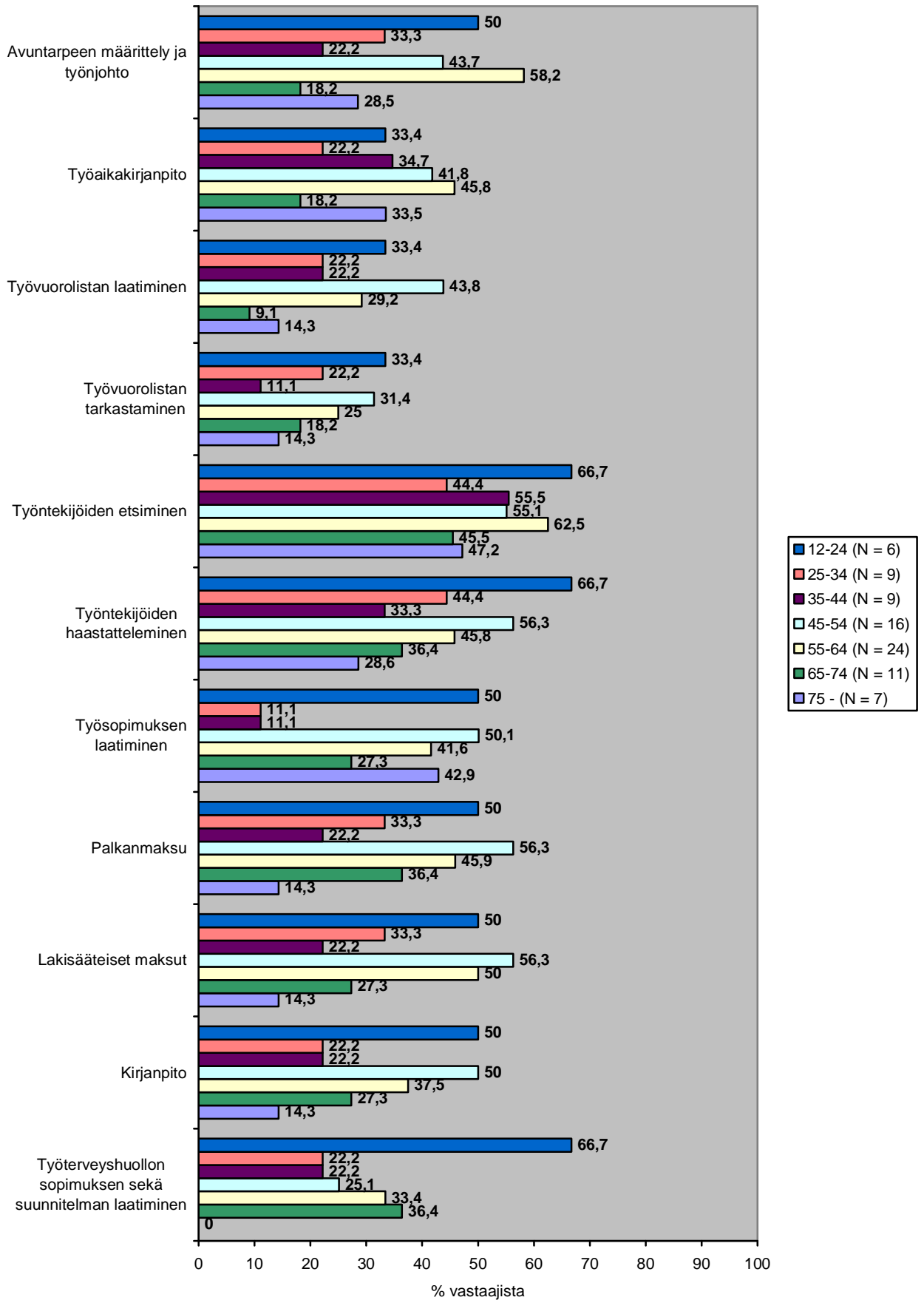
Liite 8. Onko työnantajavelvoitteiden hoitaminen aiheuttanut ongelmia vastaajille?

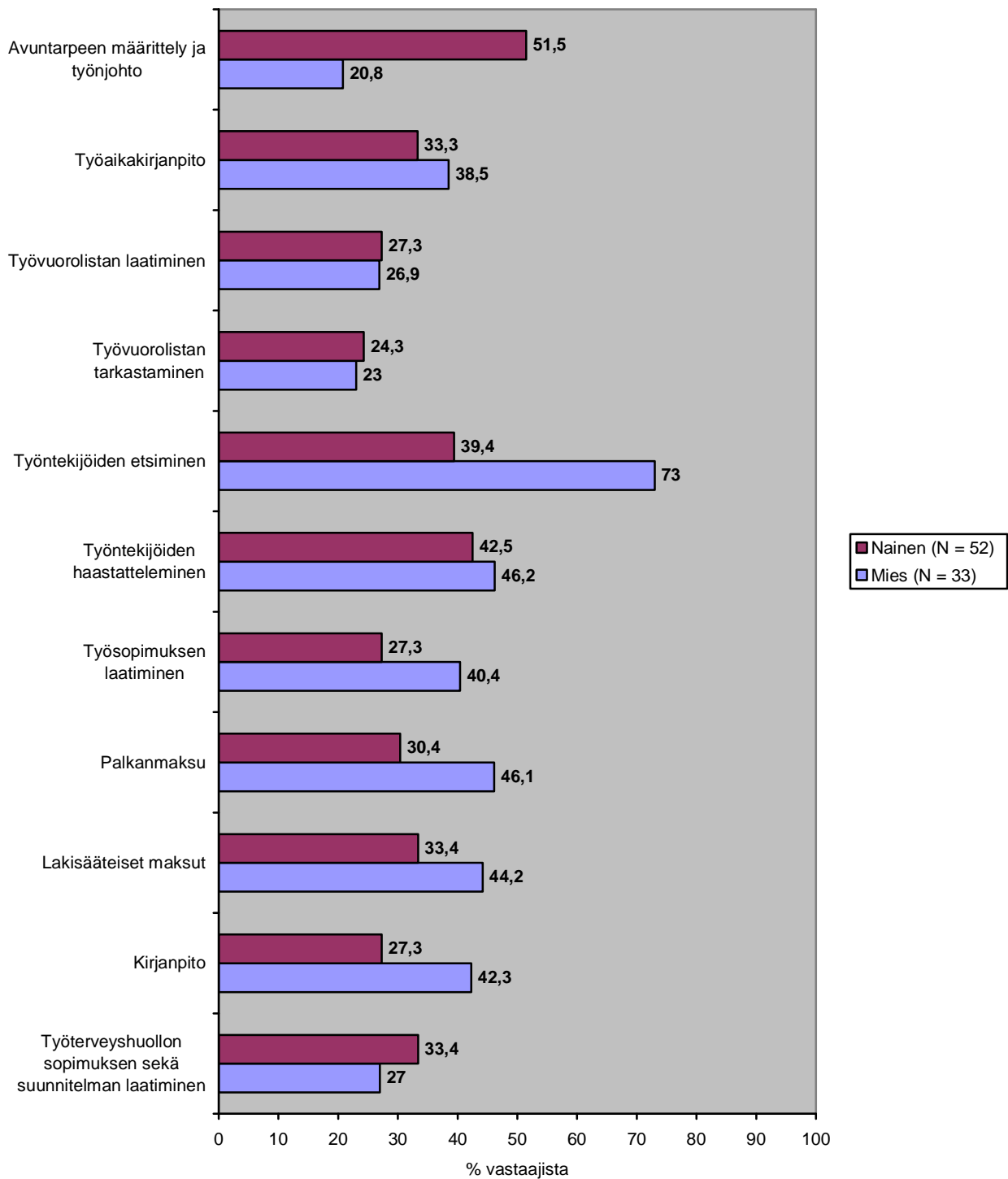
Liite 9. Onko työnantajavelvoitteiden hoitaminen aiheuttanut ongelmia vastaajille asumismuodon mukaan tarkasteltuna?

Liite 10. Onko työnantajavelvoitteiden hoitaminen aiheuttanut ongelmia vastaajille iän mukaan tarkasteltuna?

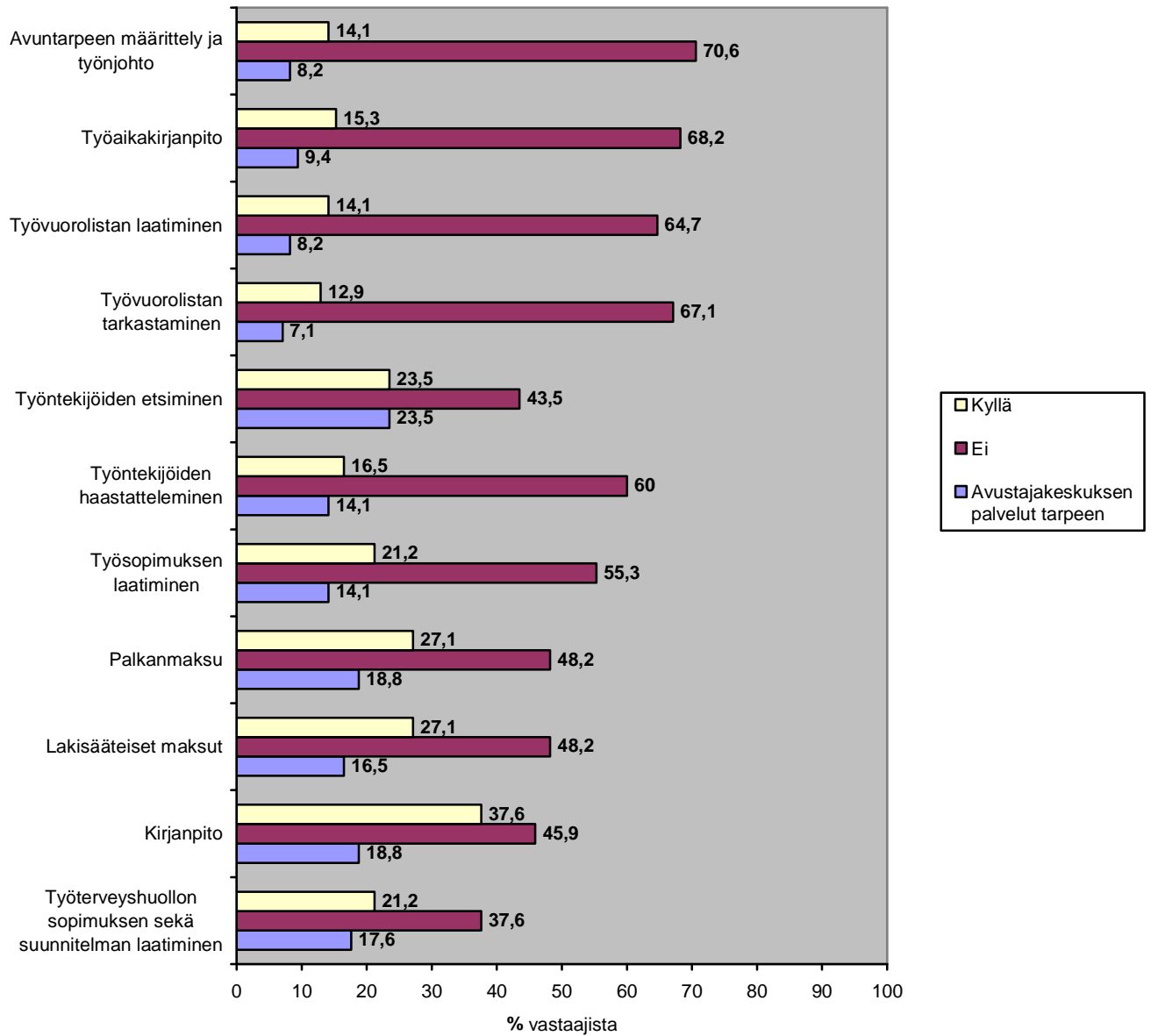

Liite 11. Onko työnantajavelvoitteiden hoitaminen aiheuttanut ongelmia vastaajille iän mukaan tarkasteltuna?

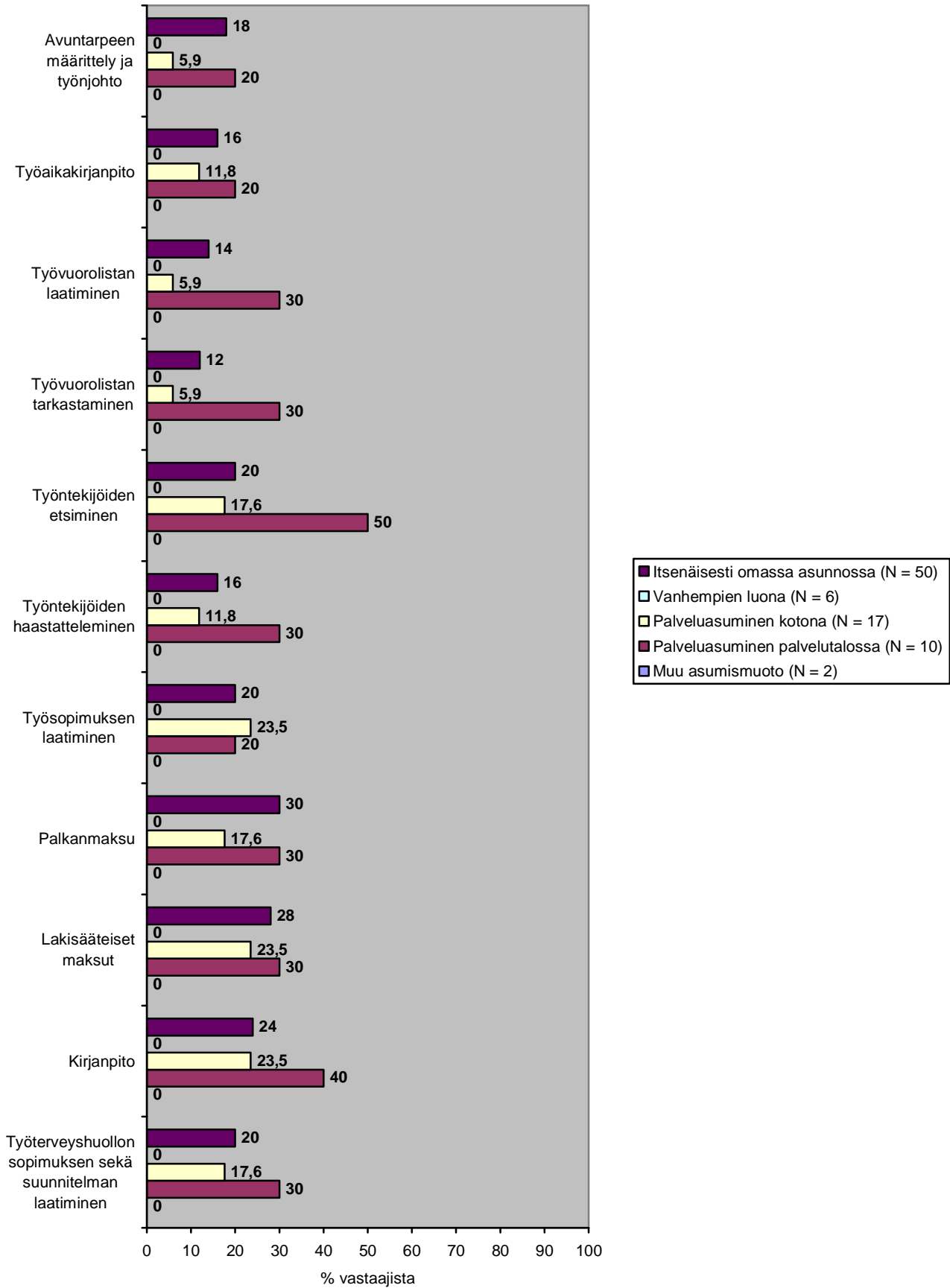

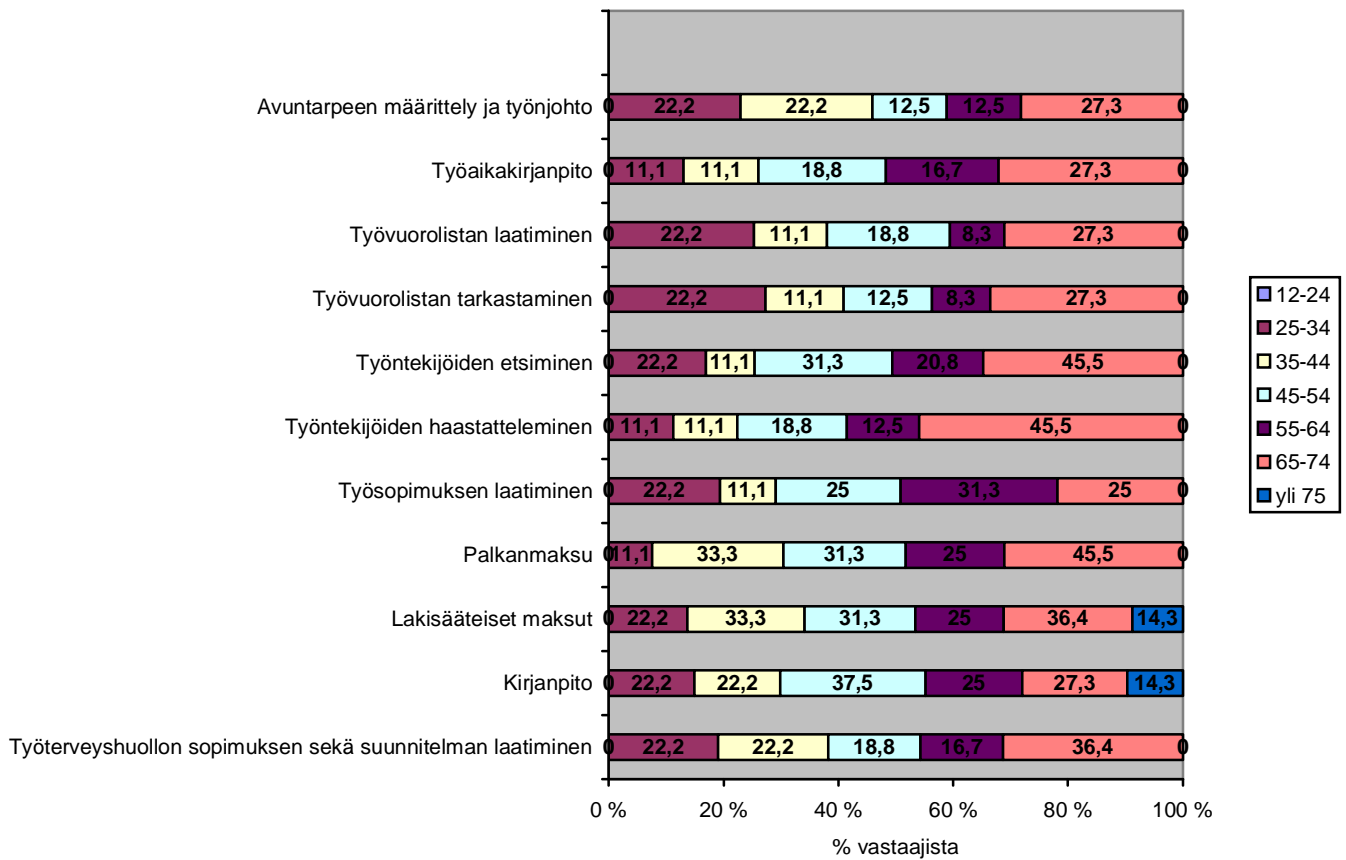
Liite 12. Kokevatko vastaajat tarvitsevansa apua ja tukea työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi?

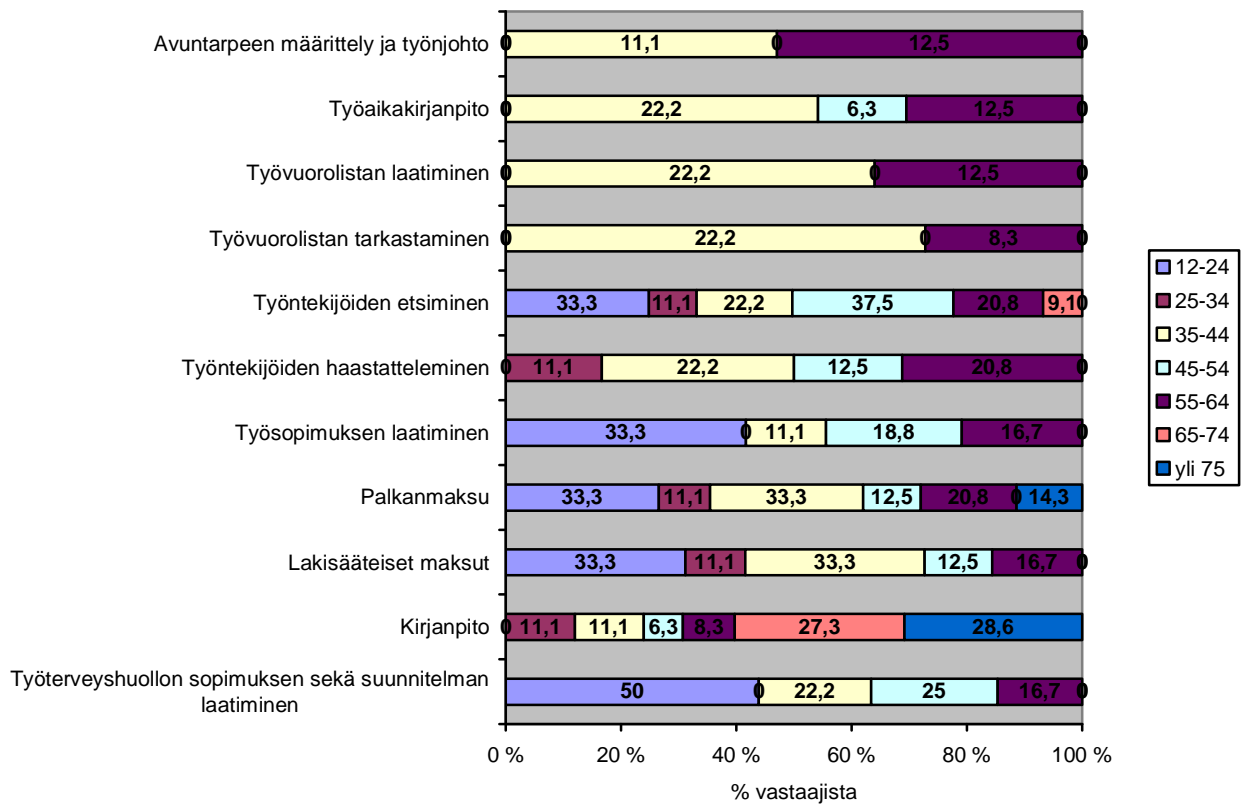
Liite 13. Kokevatko vastaajat tarvitsevansa apua ja tukea työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi asumismuodoittain tarkasteltuna?

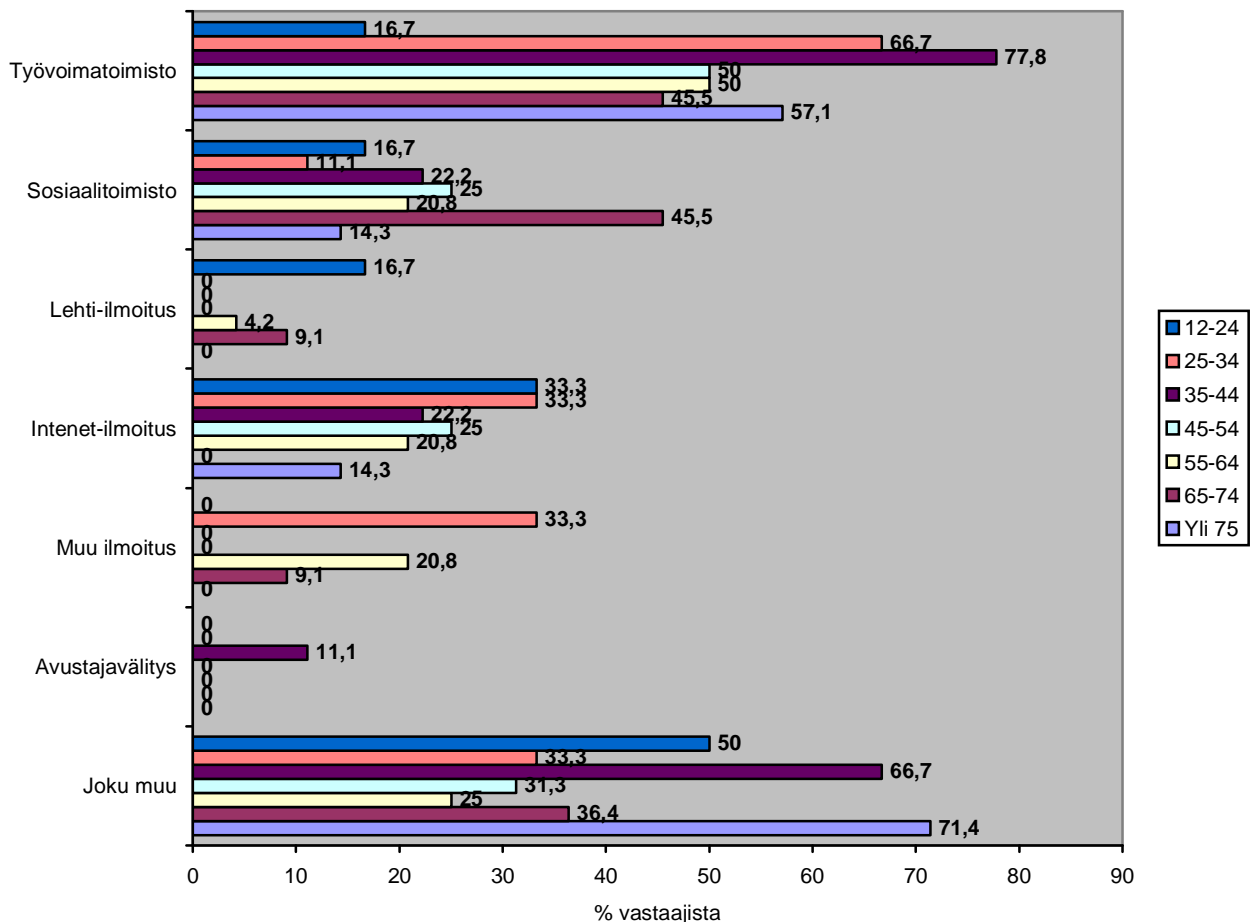
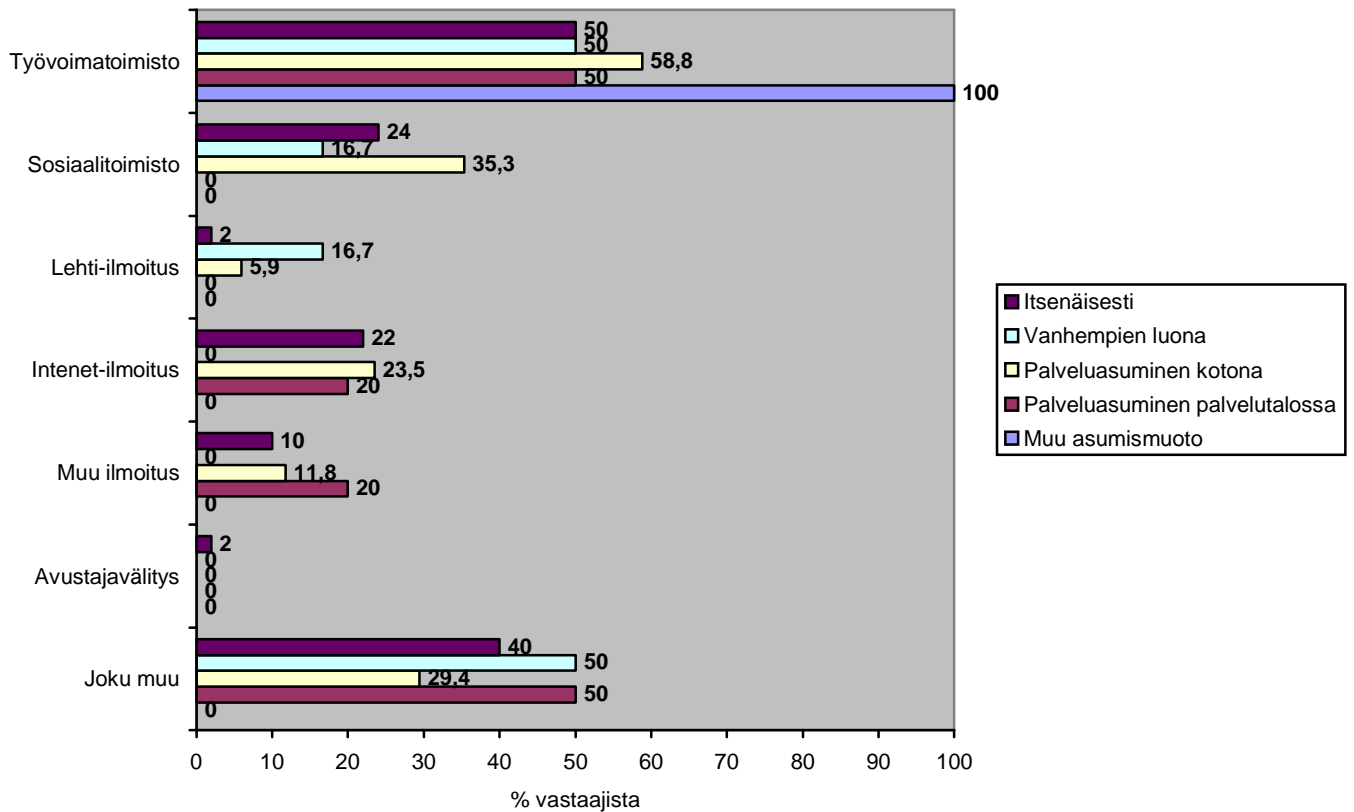
Liite 14. Kuinka monta prosenttia vastaajista tarvitsee apua sekä tukea työnantajavelvoitteiden hoitamiseksi iän mukaan tarkasteltuna?

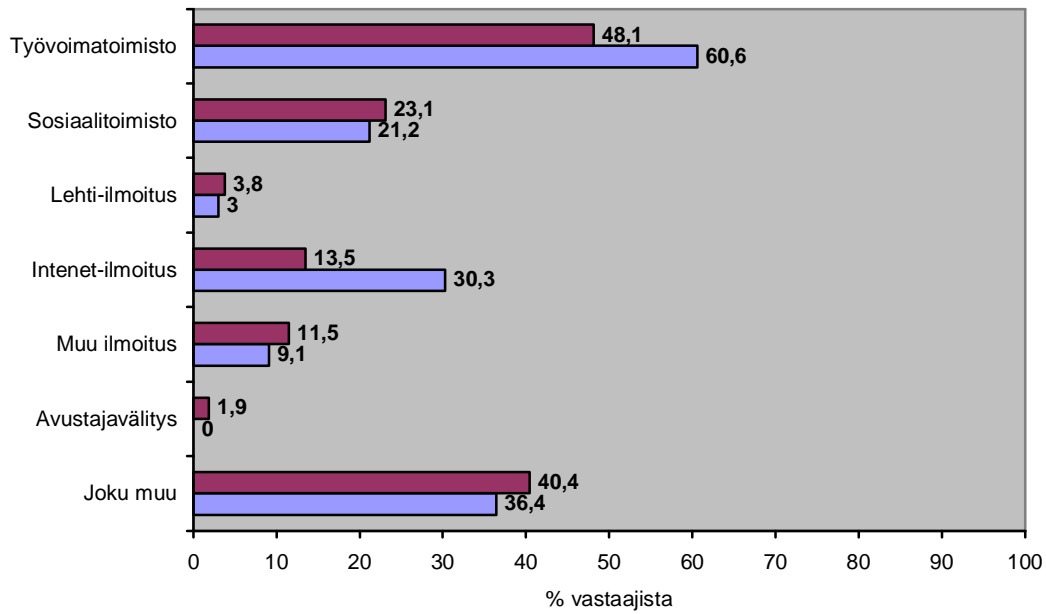
Liite 15. Mihin työnantajavelvoitteisiin vastaajat toivovat apua avustajakeskuksesta iän mukaan tarkasteltuna?

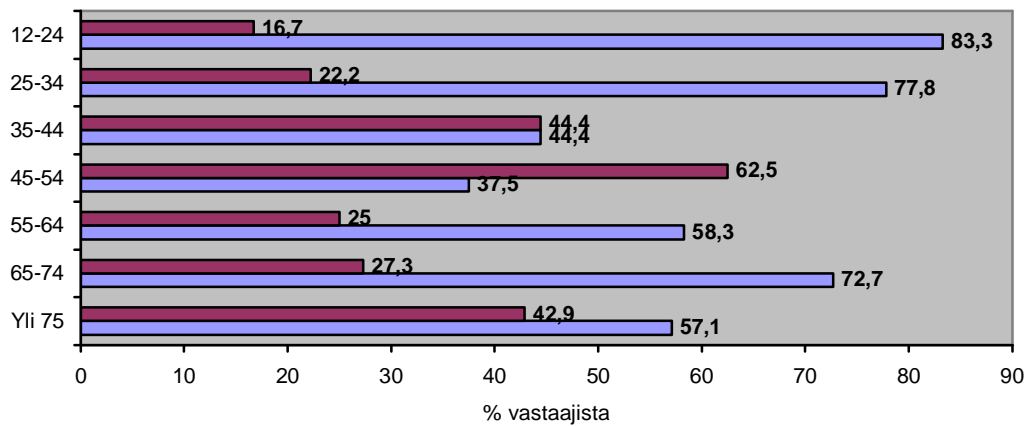
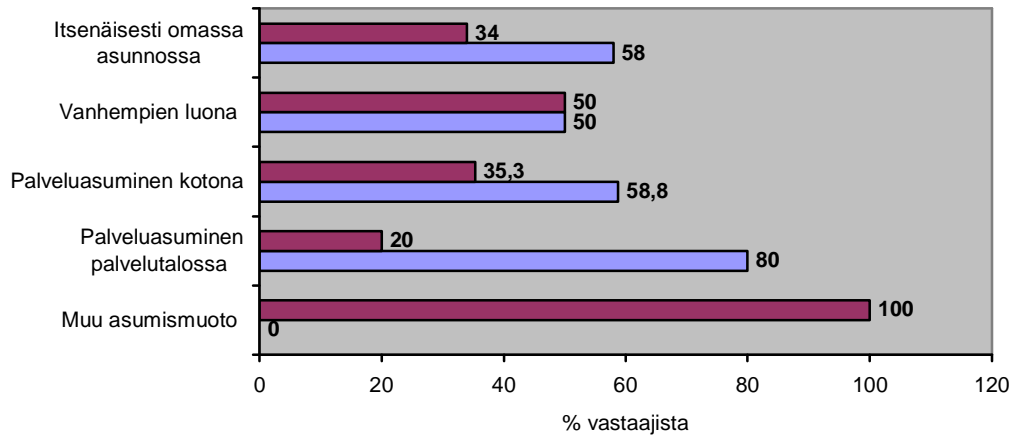
**Liite 16. (1/2) Mitä kautta vastaajat ovat hakeneet avustajia tarkasteltuna asu-
mismuodon, iän ja sukupuolen mukaan?**

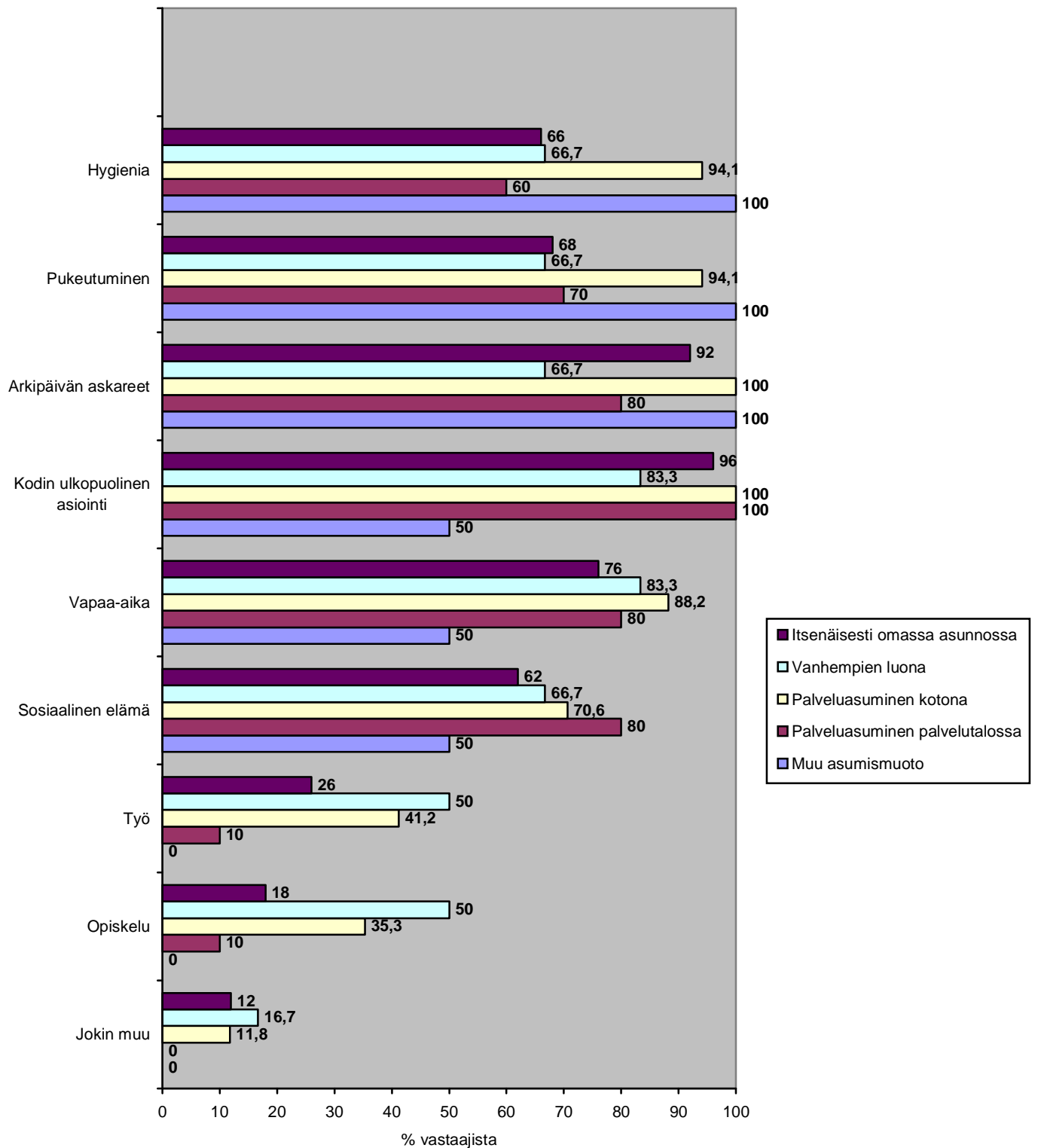
**Liite 16. (2/2) Mitä kautta vastaajat ovat hakeneet avustajia tarkasteltuna asu-
mismuodon, iän ja sukupuolen mukaan?**

Liite 17. Kokevatko vastaajat että heillä on esiintynyt ongelmia avustajien sijaisuuksiin liittyen asumismuodon ja iän mukaan tarkasteltuna?

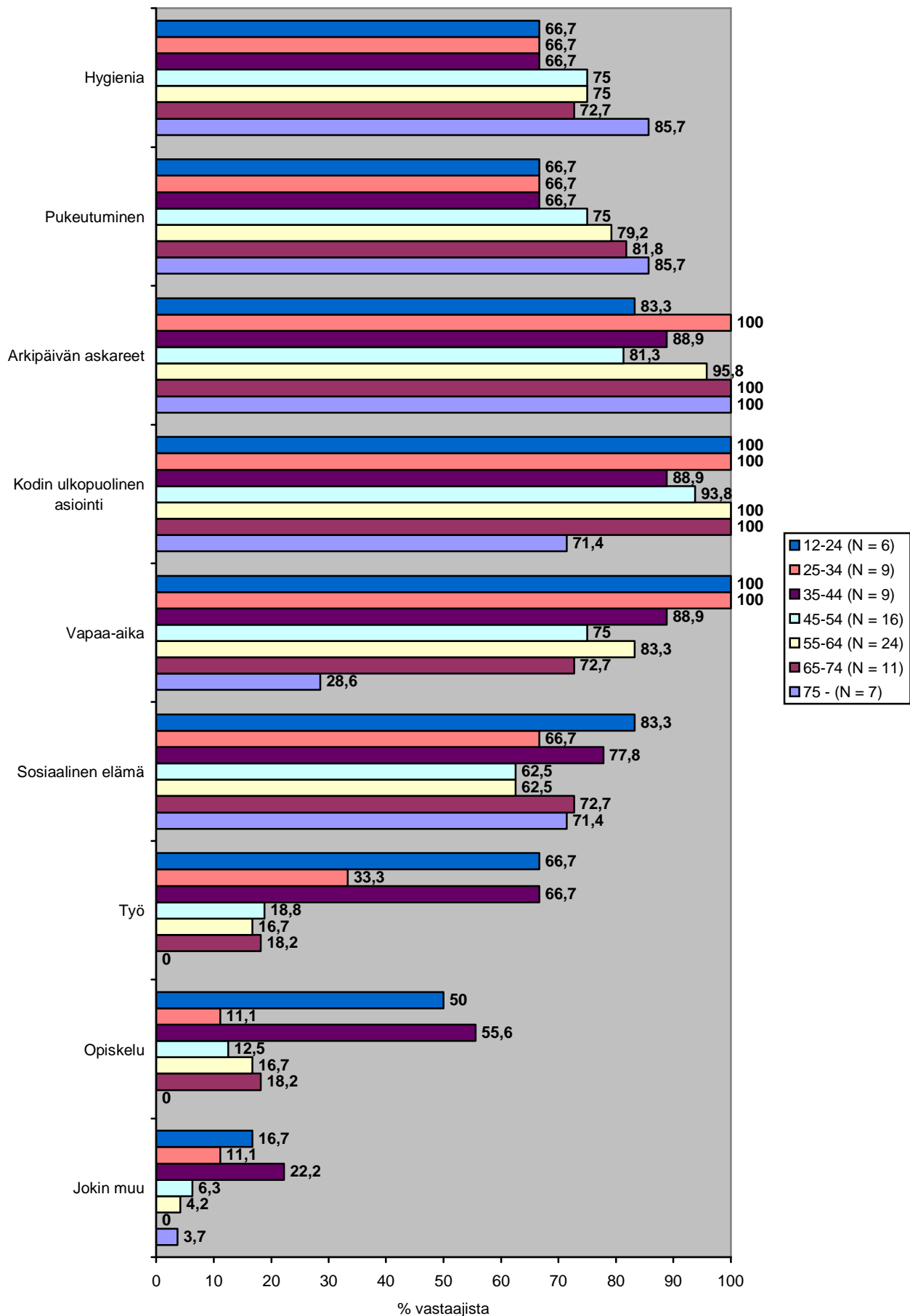

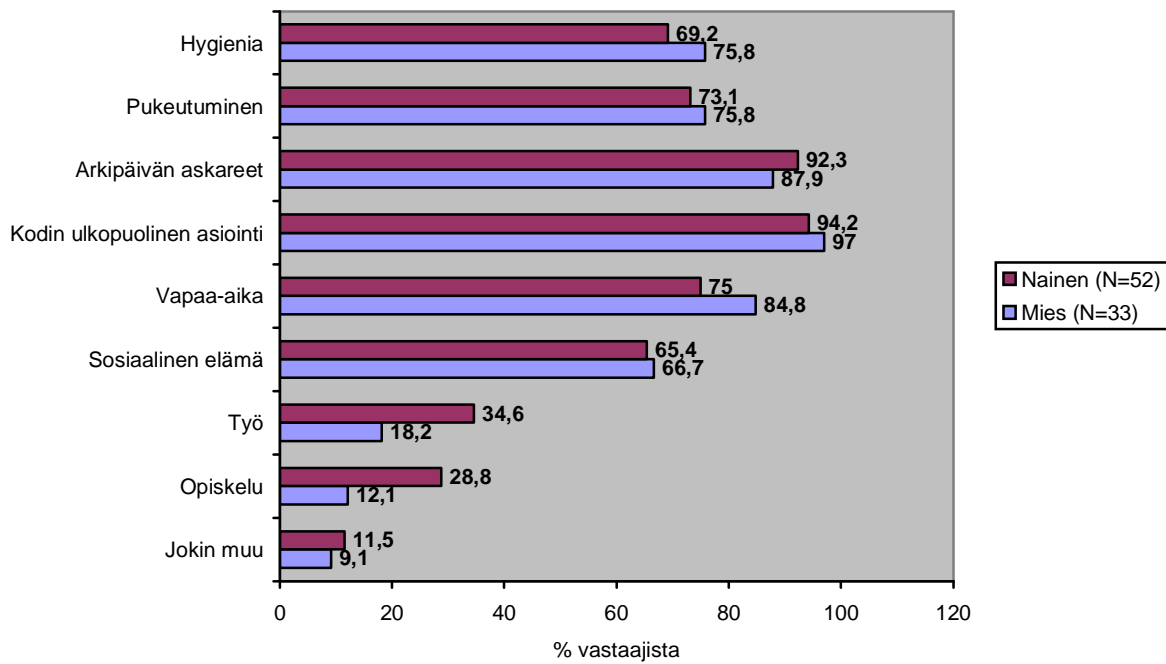
Liite 18. Avustajan tehtävät vastaajien mukaan asumismuodoittain tarkasteltuna

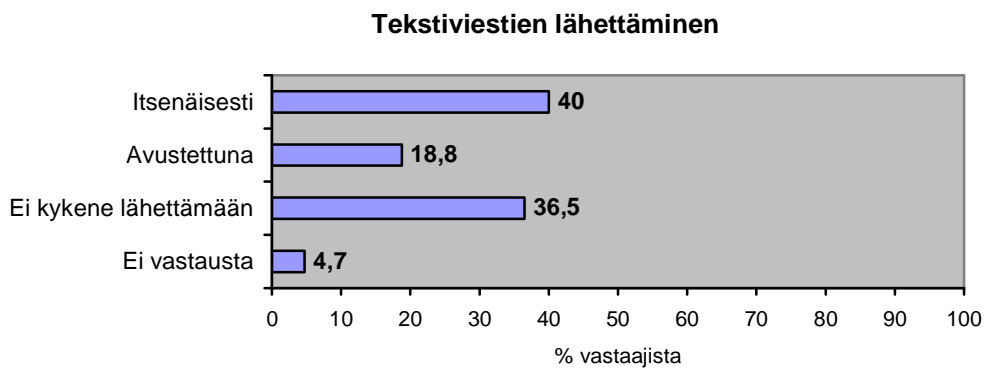
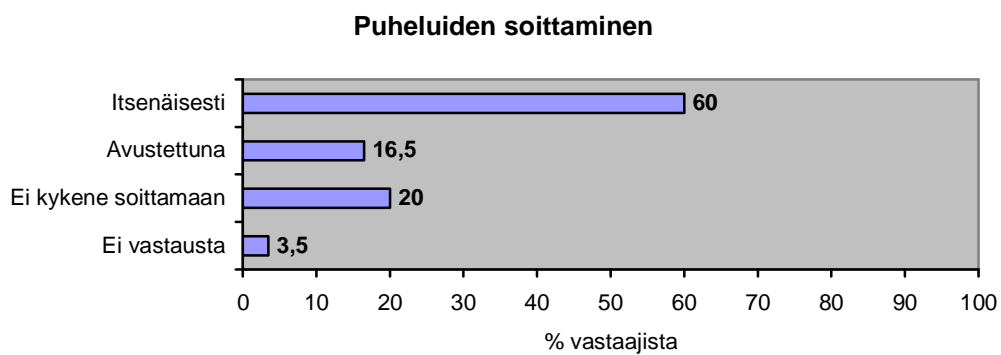
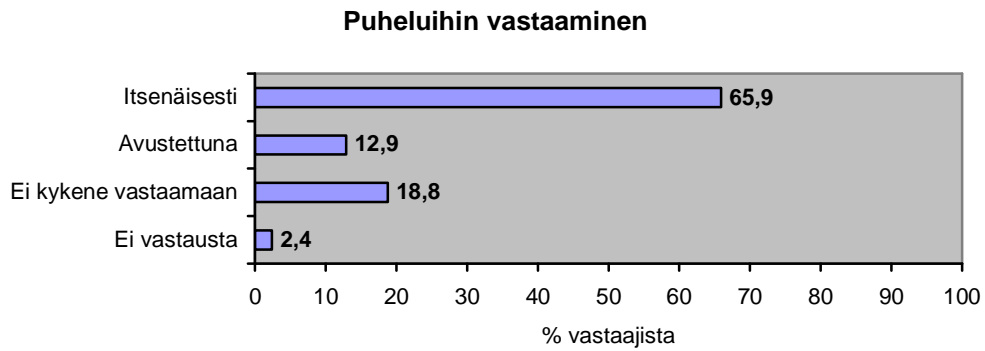

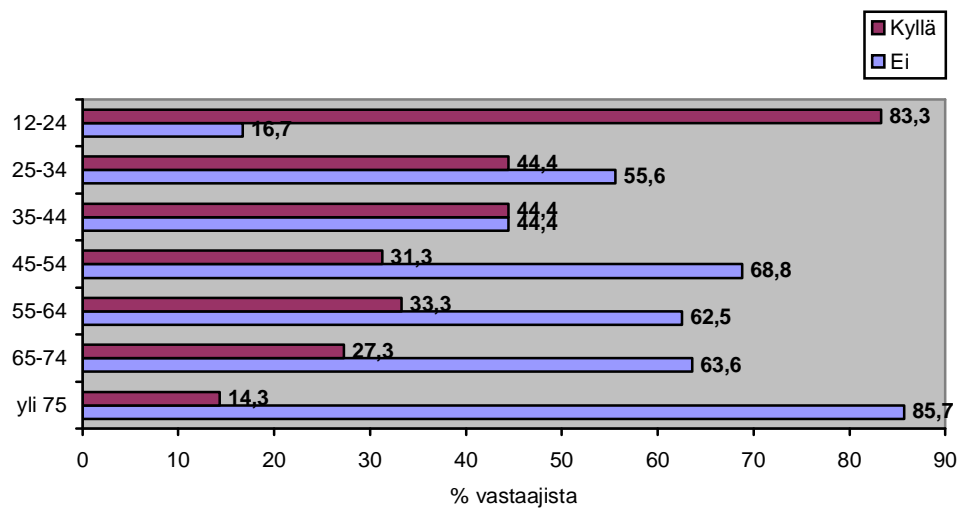
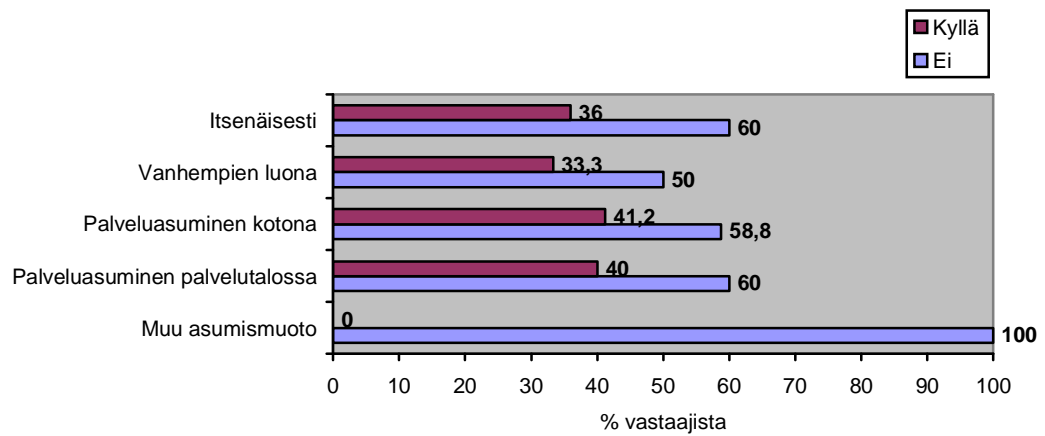
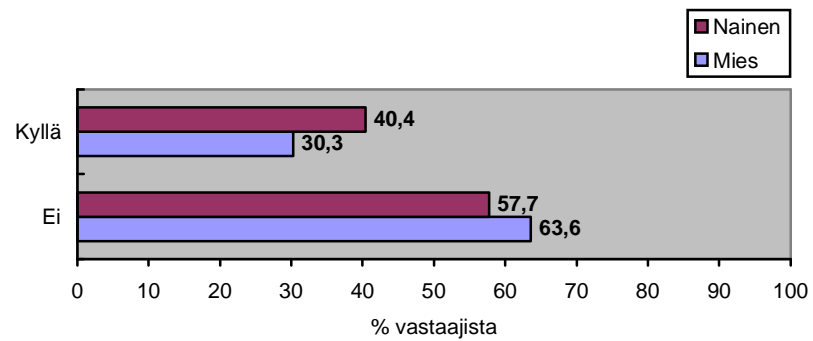
Liite 19. Mitkä ovat avustajan tehtävät vastaajien mukaan ikäryhmittäin tarkasteltuna?

Liite 20. Mitkä ovat avustajan tehtävät vastaajien mukaan sukupuolen mukaisesti tarkasteltuna?

Liite 21. Vastaajien mahdollisuus hyödyntää puhelinta työnantajuuden tukena

Liite 22. Vastaajien (N = 85) halukkuus osallistua koulutukseen suhteessa taustamuuttujiin (sukupuoli, asumismuoto, ikä)

Liite 23. Vastaajien mielipide tarvitsevatko henkilökohtaiset avustajat koulutusta taustamuuttujittain tarkasteltuna (sukupuoli, asumismuoto, ikä)

